

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
| ગુજરાત કોર્પોરેશન વિભાગ |

અનુક્રમાંક ૪૩૬ કિંમત

ગ્રંથનામ બાત્રી બાદશાહી
શાહ દરબારની રીઝી
ધર્માર્ક

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ મંથાલ
કુલવતી
કોપીરાઈ સમ્રાટ
અમદાવાદ.

બાગો બાહર;

હયાને,

ચાર દરવેશનો કિસ્સો.

~~~~~  
BAGH O BAHAR.  
~~~~~

રચનાર

શાકેશરામ હલપતરામ દીવાનજીના.

“દુઃખને વખતે સખુરી પકડ”

“સખુરી મોરાદ ખર લાવેછે.”

મુંબઈ

એશિઆટીક પ્રેસ.

૧૯૫૧.

દીર્ઘતા ર. ૧.

636

બાગો બાહર ;

ધ્યાને,

ચાર દરવેશનો કિસ્સો.

BAGH O BAHAR.

રચનાર

શાકેરરામ દલપતરામ હીવાનજીના .

“દુઃખને વખતે સખ્કરી પકડ”

“સખ્કરી મોરાદ બર લાવેછે.”

મુંબઈ

એશિયાટીક પ્રેસ.

૧૮૭૧.

કીંમત રૂ० ૧.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગોપીરાઈટ-રંગ
૪૬

આ “ચાર દરવેશના કિસ્સાની” ક્રીતાબ્ધ સને ૧૮૪૭
ના આક્ટ ૨૦ મા પ્રમાણે સરકારમાં નોંધાવી છે.

મૂલ્યના .

આપણા દેશીઓ પોતાના સારા દીવસના કંટાળા ભરેલા ધંધા-માંથી છુટા થયા પછી, પોતાનો વખત ગમતમાં કાઢાવવા સારું, મગજને ધણી મેહેનત નહીં પોહોંચે એટલે વીચાર શક્તીની ધણી જરૂર નહીં પડતાં સહેલથી સમજાઈ શકે એવી સાદી અને સહીશ ઇબ્દારતમાં રમુજી પુસ્તકો વાંચી, પોતાની કુરસતનો વખત કાઢાવવાની આહુશ રાખેછે એ વાત સહિ કોઈને અંજાણ નથી. આહવી તરૈહના ગ્રંથની મોહોટી ખોટ છે, અને તે ખોટ મટાડવાને હરિદે હમે આસોઆંમની જનાબમાં આ નાહાનું પુસ્તક મુકવાની કોશીસ કરીએ છઈએ. સમજી ભાશામાં એવાં પુસ્તકો હોયછે. યુજરાતી ભાશામાં પણ રમુજ આપે એવાં પુસ્તકોની ખોટ નથી, તોપણ તેમાંના ધણાં ખરાં કવીતા રૂપમાં છે, અને સમજવામાં ધણી મેહેનત અને મુશકેલી પડેછે. સારા દીવસના ધંધાથી કંટાળાઈ ગયેલાં દીલને આર વિચાર કરી, આસાએશ આપવાને બદલે, મુશકેલ ગ્રંથો વાંચી મેહેનત આપવી, એ તંદુરસ્તીને આડે આવેછે.

આ કીતાબમાં શુદ્ધાશુદ્ધ પર ધ્યાન આપવામાં આવ્યું નથી તેનું કારણ એટલુંજ છે કે, જે લોકો જોડેલા અક્ષર ગ્રામી વાંચી શક્તા નથી તેઓને પણ એ કીતાબ વાંચવામાં હરકત પડે નહીં. રચનાર આશ્યા રાખેછે કે, શુદ્ધ વાંચનારાઓ શુદ્ધાશુદ્ધનો ઠપકો રચનારને ન આપતાં પોતે આ કીતાબ સુધારીને વાંચશે.

બાગો બાહર ;

ઈઆને,

ચાર દરવેશનો કિસ્સો.

એ કીરસો અમીર ખુશરો દેહેલવીએ પોતાના પીર હજરત નીજમુદ્દીન એલીઆ જરજરી બપ્પશવાળા કે જેની દરબાહ દી-લ્લીથી ત્રણ કોસ દુર, મતીઆ દરવાજા આગળ, લાલ બંગલાની પાસે છે, તેનો ખીમારીનો વખત ખુશીમાં ગુજરવાસાડ ફારસીમાં બનાવી વાંચી સંભળાવ્યો હતો. એનો તરજુમો ઉરદુ જુબાનમાં સને ૧૮૦૧માં અને ગુજરાતીમાં સને ૧૮૬૩માં થયેલો છે.

કિસ્સાની શીરૂઆત.

મુલકે રૂમના ઇસિતમખોલ શહેરમાં આબદખાન નામનો આ-ગલા જમાનાનો પાદશાહ હતો. તે પોતાનું રાજ ધણી સારી ની-તીથી ચલાવતો હતો, અને રહસ્યત ખુબ આરામથી પોતનો વખત ગુજારતો હતો. પણ પાદશાહને કંઈ ફરજંદ નોતું એટલીજ માત્ર ખામી હતી. એક રોજ પાદશાહે આઈનામાં જોવાથી પોતાની મુછનો એક બાલ સફેદ નજર આવ્યો તે ઉપરથી તેના દીલમાં

આવું કે, માતનું પેગામ આવીયું, ને ગાદીનો વારસ કોઈ નથી તેથી તમામ પાદશાહત ખીજના હાથમાં જશે; વાસતે મેહતર એજ છે કે, દુનીઆદારી છોડી એક ગોથે ખેતી ખુદાની બંદગી કરવી. આ વીચાર ઉપરથી પાદશાહે પોતાનો સમ્રાજ્ય કારભાર વજરો અને ઉમરાવાને સોંપ્યા, અને પોતે એક હાલિદા મકાનમાં જઈ ખુદાની બંદગી કરવા લાગ્યો. આ અખર લોકોમાં જાહેર થતાં જીસાદી લોકોએ માથું ઉઠાવ્યું, ને મુલક વેરાન કરવા માંડ્યો, તે જોઈને વજરો અને અમીરો ધભરાયા અને ખીરદ-મંદ નામના જુના બુજર્ગ વજર પાસે જઈ તમામ હકીકત જાહેર કરી. તે સમ્રાજ્યોને સાથે લઈ પાદશાહ તરફ ગયો, ને બોલસાથે પાદશાહી કદમખોસી કરવા જવાની અરજ કરાવી. પાદશાહે તેને જઈ અને અકલમંદ સમજી પોતાની પાસે બોલાવ્યા. ખીરદમંદ પાદશાહી હજુરમાં ગયો, ને જોયું તો પાદશાહ જરદ થઈ ગયેલો દીડો તેથી અકસોસ કરી અરજ કરવા લાગ્યો કે, ખાવીંદે એ મુજબ કરવાનો શું સખબ છે. તેણે જવાબ દીધો કે, માતનું પેગામ આવીયું, ને મારો કોઈ વારસ નથી તેથી મુલક વેરાન થવાની મને શીકર નથી. માં મનતો પાહાડ અને જંગલોમાં જઈને રહેવાનું છે. અકલમંદ વજર બોલ્યો કે, તે કામ ફકીરોનું છે. પાદશાહેતો રહિતને આરામથી રાખવી, અને અદલ હિનસાફ આપવો એજ તેનું કામ છે, અને તેજ સખબને સારું ખુદાએ તેને જનમ આપેલો છે; અને તે બાબદનો જવાબ તેઓએ કયામતને દીવસે આપવો પડશે. માટે મારી મલાહ એ છે કે, પોતાનું કામ વાજખીરીતે ચલાવવું અને દીલ ખુદાતરફ રાખી તેની

તરફથી કંઈ નાઉમેદ થવું નહીં. તેનાં ઉપર ઐતકાદ રાખવાથી તે તારી ઉમેદ હાંસીલ કરશે. પાદશાનાં દીલમાં આ વાત ઉતરી અને ખીરદમંદને ફરમાવ્યું કે, આવતી કાલે દરબારમાં તમામ અમીર ઉમરાવો અને વજીરોને હાજર રાખવા, ને હું પણ આવીશ. ખીરદમંદ વજીર પાદશાહ પાસેથી રૂપસત લઈ બાહાર દીવાનખાનામાં આવ્યો અને પાદશાના ફરમાનથી તમામ લોકોને ખબર આપી. બીજે દીવસે દરબાર ભરાયું અને તમામ વજીરો અને અમીર ઉમરાવો હાજર થયા અને પોતાના કરીના મુજબ અદબસર ઉભા રહ્યા. પોહિર દીવસ ચઢતે પાદશાહ દરબારમાં દાખલ થઈ તખ્ત ઉપર બેઠો અને બપોર સુધી કામકાજ કરી કચેરી બરખાસ્ત કરી. અને દરરોજને સાંઝ બપોરસુધી દરબાર કરવું ને બાકીનો વખત ખુદાની બંદગી અને કીતાબોનો સેર કરવામાં યુજારવાનો ઠરાવ કર્યો. એક દીવસે કીતાબમાં એવું વાંચવામાં આવ્યું કે, “કોઈને ગંમ પેદા થાયે અને તેનો કંઈ હલાજ સુજો નહીં તો તે વાત પોતાના નસીબાને સોંપે, ને પોતાથી નાતવાન લોકોને જોઈને તેને સાંઝ પોતે અફસોસ કરે.” આ વાત પાદશાની નજરમાં ખીરદમંદ વજીરની કહેલી વાતને મળતી આવી તેથી પોતાના મનમાં નીશચે કર્યો કે, રાતના ફકીરોના તકીયામાં અથવા ખુદાપરસ્ત જગેમાં ફરવું. એક દીવસ રાતના પાદશાહ, જોડે સાદો પોશાક કરી દરવાજા બાહાર નીકળ્યો અને એક કબરરથાનમાં જઈ હબાદત કરવા લાગ્યો. એટલામાં દુર એક રોશની તારાની મીસાલની જોવામાં આવી. પાદશાહ તે તરફ ગયો, ને જોયું તો ચાર ફકીરો કફની પેહરીને, માથાં યુટણ ઉપર મુકીને, ઝાકાખાતા તેની નજરે

પડ્યા. તેઓની આગળ પથ્થર ઉપર એક દીવા બળતો હતો. પાદશાને એકીન આબું કે, એ લોકોથી મારી ઉમેદ હાંસીલ થશે. પણ પોતે જાહેર નપડતાં એક ગોશામાં યુગો ખેસી તેઓની ચક્રમાર જોવા લાગ્યો. એટલામાં એક ફકીરને છીંક આવી તેના આવાજથી ખીજા ત્રણે ફકીરો હભકી ઉઠ્યા અને હોશીઆર થયા. ત્યારે તે કેહેવાલાગ્યો કે, બાઈઓ આજે આપણે ચારે દરદીઓ આ જગે એકઠા થયા છીએ ને કાલની કંઈ અબર નથી. રાત લાંબી છે; વારતે આપણે આપણો એકખીજનો હેવાલ જાહેર કરવો જોઈએ. તે ઉપરથી ખીજા ત્રણે ફકીરો ખોલ્યા કે, એ બાઈ તું તારોજ હેવાલ અવલ જાહેર કર.

વાત પેહેલી.

પેહેલા ફકીરનો હેવાલ.

એ ફકીર કેહેછે કે, હું મુલકે અમનના સોદાગર ખોજ હેમદનો છોકરો છઉં. મારા બાપને એ ફરજંદ હતાં તેમાં એક હું અને એક મારી બેહન કે જોની શાદી મારા બાપે પોતાની હયાતીમાં ખીજા મુલકના સોદાગર સાથે કરી હતી. હું ચઉદ વરસની ઉમરમાં બધા ફની વાકેફ થઓ, બાદ મારાં માબાપ એકજ વરસમાં યુજરી ગયાં. મને તેનો ગંમ ઘણોજ લાગ્યો, મગર મારાં સગાંવાહલાંએ આલીશમે દીવસે કાતીયો કરવા બાદ, મને દીલાસો આપ્યો; ને મારા બાપની પેહેડીનું કાંમ ચલાવાની હતલે આપી.

સમય મેં માંડે દીલ ચુસ્ત કરી મારા બાપની હાલત તપાશી જોઈ
તો તે ખેસુમાર માલુમ પડી. થોડા દીવસમાં મને દોષ્ટ આશના-
વા મળ્યા ને તેની સોબતથી હું રંડીબાજી અને શરાબબાજીમાં
ગીરફતાર થયો. આખરે મારી હાલત નોકરો, ચાકરો અને દોષ્ટો
છુટી ગયા, ને હું સુફલીસ થઈ ગયો—ઝિંવાકે તંત ઉપર કપડું
નહીં, ને ખાવાને એક ટુકડો. નાનનો પણ મેસર થતો નોતો.
મારો બાપ ગુજરી ગયા પછી મેં મારી ખેહન સાથે કંઈ સલુક
કર્યું નોતું તેથી તેની તરફ જવાનું ખીલકુલ દીલ થતું નોતું; મ-
ગર લાચારીથી હું તેની તરફ ગયો. તે મારી હાલત જોઈ બહુ
નાખુશ થઈ. મને એક ઇલાહિદું મકાન રેહવાને આપ્યું, ને મારી
બહુજીબ ખરદાશત કીધી. એક રોજ તેણે મને ધંધો રોજગાર ક-
રવો કે જેથી આપણા બાપનું નામ કાયમ રહે એવી સલાહ
આપી. બાદ તેણે મને પચાશ થેલી અશરફીની આપી અને તે
શેહરનાં સોદાગરો દમક શેહર તરફ રોજગાર સાર જતા હતા તે
ઓળી સાથે જવાને કહ્યું. હું તેમાંનાં એક સોદાગરને જઈ મળ્યો
અને મારો અવજ પણ તેની સાથે તરીને રરતે રવાને કર્યો, ને
હું મારી ખેહન પાસેથી એક ઉમદા ઘોડો અને વાટખરચી લઈ
પગ રરતે નીકળ્યો. થોડી રાત જતાં દમક શેહર આગળ જઈ
પોહ્યાં; પણ શેહરના દરવાજા બંધ થઈ જવાથી અંદર જઈ શક્યો
નહીં તેથી કોઠની દેવારની એક બાજુએ સુકામ કર્યો. અ-
રફી રાતને વખતે તે દેવાર ઉપરથી એક પેટી ઉતરતાં મેં જોઈ.
હું તાજુબ થયો, ને તે તરફ જઈને જોયું તો, તે પેટીમાં એક
ખુબસુરત ઓરત જખમી થએલી અને આંખમાંથી આંસું નીક-

જેણે હેવી માલુમ પડી. તે આહીરતેથી હાય મારી બોલીકે, “એ
 ધિયાર ! બલાહ અને મોહબતનો બદલો એવોજ જોઈએ. હજી
 એક જીયાદે જખમ માર. આપણો બંનેનો ઇનસાફ હકતાલાને
 સોંપ્યો છે.” બાદ મને કહુંકે, હું આજની રાતની મેહમાંન છઉં,
 અને સુવા પછી પેટી સુધાં મને દફન કરજો. તેનું આપું બોલવું
 થયા બાદ, હું તે પેટી મારા ખીચતરા ઉપર લાવ્યો, અને બામ-
 દાદ થતાં દરવાજો ખુલવાથી હું તે લઈને શેહરમાં ગયો. ત્યાં એક
 મકાન બાંડે રાખી તેના એક ઓરડામાં તે માથુકને પેટીમાંથી
 કાઢી ખીચાતા ઉપર સુવાડી અને તેની ખીદમતમાં એક હલા-
 હુંડું આદમી નીમ્યું. શેહરમાં તપાશ કરતાં હયા નામનો એક
 હજમ જરાહી કામમાં નામાંકીત દેહેવાતો હતો તેને ઘેર હું ગયો ને
 તેને કહુંકે, મારી ઓરતને અને મને ચોર લોકોએ લુટી લીધાં;
 ને ઓરતને જખમી કરીછે માટે મારી સાથે ચાલ. તેણે મા-
 રી સાથે આવી ઓરતને જોઈ અને તેના જખમો લીમડાના
 પાણીથી સાફ કરાવ્યા, અને મલમ પટા જારી કર્યા. એ અ-
 રસામાં પેલો સોદાગર આવેજ લઈને તે શેહરમાં આવી પોહિંચ્યો. હું
 તેની પાસે ગયો અને આવેજ ખપાવી તેના પૈસા આપ્યા તે પેલી
 માથુકની દવાદારમાં વાપરવા લાગ્યો. કેટલીક મુદત ગુજર્યા બાદ
 મારી પાસેના પૈસા ખુટીગયા એવું સમજી, તે માથુકે મને એક
 ચીઠ્ઠી લખી આપીને કહુંકે, શેહરના દરવાજા પાસે એક ચખ્ખ-
 તરોછે ત્યાં નજદીક એક ગલીમાં એક હવેલીછે તેમાં શીદીબા-
 હાર રહેછે તેને જઈને તે આપ. મેં તે મુજબ અમલ કરવાથી
 તે શીદીએ મારી સાથે અગીયાર ટોડા જર ભરેલા પોતાના ગુલામ

સાથે મોકલ્યા, તે મેં માથુક આગળ રજી કરવાથી તેણે તે મારી પાસે રખાવી તેમાંથી ખરચ ચલાવાનું કરમાવ્યું. હું એ બાબતનો કંઈ બેદ સમજ્યો નહીં. એક દીવસે તે નાજનીએ આરામ થયા બાદ કરમાવ્યું કે, બે ટોડા અશરશીના લઘને હથુક શોદાગરની દુકાને જા, ને ત્યાંથી બે જરી પોશાક ખરીદ કરી લાવ. મેં તેની દુકાને જઈ પોશાક ખરીદ કર્યો, તે વખત તે સોદાગર મારી સાથે મોહોબતની વાતો કરવા લાગ્યો, ને મને જીઆફત આપવાનું કહ્યું. પોશાક ઘેર મુકી આવી, પાછો આવવાનું કહી, હું મુકામ ઉપર ગયો, ને પેલી માથુકને પોશાક આપી જીઆફતની હકીકત જાહેર કરી. તેણે મને રજા આપવાથી હું સોદાગરને ઘેર ગયો. તે મને એક બાગમો લઈ ગયો, ને તેમાંનાં એક ઘણા સરસ બંગલામો ખેસાડ્યો; અને મારો પોશાક બદલાવી મારી સાથે શરાબ-બાજી કરવા લાગ્યો. થોડીવાર પછી મીજલસમાં ચાર છોકરા આવ્યા અને ગાંનતાન કરવા લાગ્યા. આવો ખુશીમાં વખત ગુજરતો હતો એટલામાં પેલા સોદાગરે પોતાની માથુકને બોલાવાનું મને પુછ્યું. મેં તે વાત કબુલ કરવાથી તેણે એક પરદા તરફ નજર કરી એટલે તેમાંથી એક ખોરત આવી અને સોદાગરની ગોદમાં બેઠી. તે એવીતો બદસુરત હતી કે, તમામ મીજલસના લોકોને તેને જોઈને કંટાળો આવ્યો. આ મુજબ ત્રણ દીવસ સુધી દીદબાજી કરી, ચોથે દીવસે હું મારો પોશાક બદલી અસલ પોશાક પેહરી સોદાગરથી રૂપરત થઈ મારો મુકામ તરફ રવાને થયો, ને જે તમામ હકીકત બની હતી તે પેલી માથુકને જાહેર કરી. તેણે તે સોદાગરને જીઆફત આપવાનું કરમાવાથી હું તેને બોલા-

વા ગયો; અને તેને સાથે લઈ પાછો આવી જોઈ છૂટી તો મારી નજરે એક તીલસમાં જેવું માલુમ પડ્યું. મારો મુકામ આરાસ્તે જોવામાં આવ્યો. રૂબરૂમાં ગવાઈયા અને તવાયેફો દેખાયાં. વળી પાદશાહ પ્લાનું તરે તરેના શરાબો સાથે તઈયાર જોવામાં આવ્યું. આવી એકદમ તૈઆરી થએલી જોઈ હું તાજુબ થયો; પણ પેલી નાજની જોવામાં આવી નહીં. હું ઘુંડવા લાગ્યો પણ કોઈ જગે તે દીકામાં આવી નહીં. આખરે બબરચીખાનામો જઈ જો-
યુંતો તે સોદો પોશાક પેહરી તમામ કારબાર કરતી માલુમ પડી. તેણે મને જોઈને કહ્યું કે, તારા મેહમાનને એકલો મુકી મારી પાસે આવ્યો એ કામ નાલાયકીનું છે; માટે તેની પાસે જ ને તેની માથુકને ખી બોલાવાનું તેને કેહે. હું દીવાનખાનામો ગયો અને તમામ મીજલસ સાથે શરાબખાજી કરવા લાગ્યો, ને સોદાગરને તેની માથુકને બોલાવાની અરજ કરી. તેણે તેને બોલાવી મંગાવી અને પોતાની નજદીક બેસાડી. તમામ મીજલસ તેને જોઈ કેહવા લા-
ગી કે હશિક એવીજ ચીજ છે કે, આ ચુટેલની માંસાલની આરત ઉપર આ સોદાગર શ્રીદાશ્રીદા થઈ ગયો છે. અમોએ ત્રણ દીવસ મજેદારીમાં યુજાવેયા. એથે દીવસે તમામ મીજલસ શરાબથી મરત થાઈ અને બધા ખેહોશ થઈ ગયા. ખીજે દીવસે થોડો દીવસ ચ-
ઢતાં હું હોશમો આવ્યો ને જોઈય તો તે જગે ઉપર કોઈ માલુમ પડ્યું નહીં. તપાસ કરતાં એક કોઠડીમાં કાળી કામળી નજર આવી તે ઉંચકી જોતાં તેમાં પેળી બદસુરત આરત અને સોદા-
ગર વગર ધડના દેખાયાં. હું તે જોઈ બબરચો ને આસપાસ ફરવા લાગો એટલામાં એક બોજો નજર આવ્યો. મેં તેને પુછ્યું

પણ તેણે તે બતાવતો ખુલાસો કર્યો નહીં. મગર મારા ઉપર રહેમ લાવી મારી માથુક ક્યાં હતી તેનો પત્તો બતાવીને પોતે પેલી લાથિને દફન કરવાની તજવીજમાં મશગુલ થયો. હું ધભરાઈને ત્યાંથી નીકળી એક ગલીમાં ગયો અને સારી રાત ત્યાં પડી રહ્યો. સહવાર થતાં એક મકાન નજર આવ્યું ને તેની પાસે એક સુરાખ જોઈએ તેમાં હું યુરયો. ત્યાં પેલી નાજની નજરે પડી. એટલામા એક ખોળાએ આવી મને એક મસજીદ બતાવી અને તેમાં જઈ ખુદાની ખંદગી કરવાનું કરમાવ્યું. હું ત્યાં જઈ ધ્યાન કરવા લાગ્યો. રાતને વખતે તે ખોળે મસજીદમાં આવ્યો અને મારો હાથ પકડી બાગમાં લઈ જઈ એક જગે બેસાડ્યો, ને પોતે પેલી નાજની સાહેબેદુશ્ચેન પાસે જઈ મારી હકીકત જાહેર કરી. તે પરીજાદી મારી તરફ આવીને મારી આજીજી કરવા ઉપરથી તેણે પોતાના ખોળાને સાત તોડા અશરફી આપી મને મારે મુલક રવાને થવાનું કરમાવ્યું. હું તેની જુદાઈ થવાને લીધે હાથ મારવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે, એ પરીજાદી તું મને તારી ખીદમતમાં રાખ. ત્યારે તેણે યુરસે થઈ જવાખ દીધો કે, તેં મારી ખીદમત કરીછે તેથી જીવતો જવા દઈ છોડી નહીંતો, તને મારી લાખત. હું લાચાર થઈને ત્યાંથી નીકળી ગલીદરગલી દીવાનાની માફક ફરવા લાગ્યો, ને ખીમાર પડવાથી પેલી મસજીદની દેવાલ આગળ આવીને પડ્યો. જુમેરાતને દીવસે પેલો ખોળો તે મસજીદમાં નીમાજ સારૂ આવ્યો, ને મારો આવાજ સાંભળી મારી પાસે આવી મારો હેવાલ જોઈ મને પાલખીમાં લાખી પેલી નાજની પાસે લઈ ગયો. પણ તેણે મને ખીમારથી બદલાઈ ગયેલો જોઈ ખોળ-

ખ્યો નહોં. ખોળખે મને ઝાંખાખાવ્યો ને કહ્યુંકે તું ઝેના ઉપર રેહમ નજરે જો. તેજ વખત તેણે હકીમને બોલાવ્યો. તેણે આવી મને જોઈ કહ્યું કે, એ આદમી હંશકનો મારચો તપ્પા થયેલો છે, ને તે પોતાની માથુક સાથે એખલાસ કરવાથી સારો થશે. ખીજે એનો હલાજ નથી. આ વાત સાંભળી પરીજનદીએ મને પાક-સાફ ખનાવી પાદશાહ પોશાક કરાવી રૂપરૂમાં બોલાવ્યો, ને નજી-મીને બોલાવી નેક દીવસ સહી કરી, તે દીવસે કાજીને બોલાવી મારી સાથે નીકા કીધો. અવલથી જોવો રંજ ખંચ્યો તેવીજ પાછળથી હકતાલાએ મારી ઉપર રેહમ બક્ષી.

મારા દીલમાં અદેશો હતો કે, એ સાહેબે હુસેન કોણછે અને પેલા હબશી કે જેણે ચીઢી વાંચી અશરફીના તોડા પુરત મોકલી દીધા તે કોણ હતો. તથા પેલા જવેરી અને બદમુરત ઝોર-તને સાવાસતે ઠોર મારી, મને પશ્ચિમાની ઉતરાચી, તથા એ નાજનીનને જખમ કોણે માચ્યા. આ વાતો જાણવાને હું ઇનતેજર હતો તેથી મારી શાદી થવાને આઠ દીવસ ગુજચ્યા પણ મેં તે માથુક સાથે બગલગીરી કરી નહોં. એક રોજ રાતના ખાખમાં ઇનજલ થવાથી મેં લોંડી પાસે પાણી માગ્યું, તે સાંભળી મારી માથુક હસીને કહેવા લાગી કે, તને ખાખમાં કહી ઝોરતે લલચાવ્યો. મેં તેનો કંઈ જવાબ દીધો નહોં. કેટલા-એક દીવસ બાદ મને માથુકે તાનો મારચો કે, તું મરદની કહિઅત બરાવતો નોતો ત્યારે સાવાસતે શાદી કીધી. મેં જવાબ દીધો કે, મારે અવલ કેટલીએક વાતોથી વાઢેક થવાની ખાહિશ છે તે હજી પૂરી પડી નથી. તેણે કહ્યુંકે તે સાંભળવામાં ખીલકલ કાપદો

નથી એવું મેં તને અવલથી સુચવ્યું છે. આખરે મારા આચર ઉપરથી તેણે મને નશીલત કરી બચાવ કરવા માંડ્યું.

પરીબ્રજી કેહેછે કે, હું હમેશક શેહેરનાં પાદશાળી ખેટી છઠી, ને પેદા થઈ તે દીવસથી તે ઉમરે લાયક થઈ ત્યાંસુધી સુખમાં ઉધરી છઠી. એકરોજ હું ખીમાર થવાથી બધા લોકો નાખુશ થયા, તે વખત મારો ભિદનો જાણનાર એક નિમકહલાલ ખોળે હતો તેણે મને વરકુલ-ખ્યાલનો શરખત પીવાનું કહ્યું. મેં તે લાવવાનું ફર-માવ્યાથી તે ખોળે એક છોકરા પાસે સુરાહીમાં ભરાવી લાવ્યા. તે મને પસંદ પડ્યો. અને મને તે હમેશ લાગીને પાવાનું ફર-માવ્યું તે મુજબ ખોળ છોકરાપાસે સુરાહી લેવાડી મારી પાસે આવતો હતો. તે છોકરો ખુબસુરત હતો તેથી હું તેની ખુશ મસકરી કરતી હતી. તે મારી મરજી મુજબ ચાલતો. મેં તેને પોશાક વગેરે હનામ આપ્યાછતાં તે ખરાબ પોશાકે મારી પાસે આવતો હતો. એક દીવસ મેં તાકીદ કરી તીયારે બોલ્યોકે, મને મજેલું હનામ મારા ઉરતાદે છીનવી લીધું છે તેથી ખરાબ પોશાક પેહરું છઠી. મેં ખીનફાર ખોળને બોલાવી તે છોકરાને સોંપો ને કહ્યું કે, એ છોકરાને અદબ આદાબ સીખવ ને સારો પોશાક પેરાવી મારી પાસે મોકલ્યા કર. ખાન્સરાએ તેને પાસે રાખવાથી થોડા દીવસમાં તે છોકરો સારીપેઠે તરખીયત થયો : અને તેનું બોલવું મને પસંદ પડવાથી હમેશે હું તેને મારી પાસે રાખવા લાગી. કેટલીએક સુદત બાદ તે છોકરો ઉમરે લાયક થયો. તે વાત દર-બારમાં માલુમ પડવાથી તેને મારી પાસે આવતો બંધ કીધો. એ વાતથી માંડે દીન નાખુશ થયું, મગર તે છોકરાની સારી

હાલત થવાસાથે મેં ખોળને ફરમાવ્યું કે, તું એક હજાર અશરશી તે છોકરાને આપી તેની પાસે ખજારમો એક દુકાન મંડાવ અને સોદાગરીનાં હુનરથી તેને વાકેફ કર, અને મારા મેહલ નજદીક એક મકાન તેને બાંધી આપ એટલે તે પોતનો વખત ખુશીમાં ગુજારે. ખોળએ તે સુજ્ઞ અમલ કર્યો. એ છોકરાની દુકાનની વાત શેહરમો ફેલાઈ અને ઘણી તારીફ થવા લાગી. પાદશાહ અને અમીરોને એ દુકાન શીવાએ ખીજી દુકાનેથી ઉમદા સામાન મળતો નોતો. એવો એ દુકાનનો મોહોમો રોજખરોજ વધતો ચાલ્યો. અને એ છોકરો શેહરમો સોદાગર અથવા જવેરી એ નામથી ઓળખાવા લાગ્યો. માફ મન તેને જોવાને શીદા રેહતું હતું તેથી ખોળની મારફતે તેના મકાનથી તે મારા મેહલ-સુધી એક શણુંગ તદ્દયાર કરાવી, ને હું રાતનાં તેને ઘેર જતી ને સારી રાત તેની શયે એશે અશરતમાં અને શરાબખાજીમાં ગુજરતી હતી; ને બામદાદને વખતે ખોળ સાથે પાછી મારે ઘેર આવતી હતી. એક દિવસે ખોળને માકલી તેને બોલાવી મંગાવ્યો. તે ઉદાસ દેખાવાથી મેં પુછ્યું કે, સાવાસ્તે ઉદાશ છે. તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, મારા મકાન પાસે એક બાગ અને એક લોંડી એ રીતે બંને સાથે વેચાયછે, તેમાં બાગની કીંમત એક લાખ અને લોંડીની કીંમત પાંચ લાખ રૂપિયાની છે. મારી પાસે એટલો ખજનો નથી તેથી તેની શીકરમાં ગીરફતાર છઉં. પાદશાહનીએ તેજ વખતે ખોળને હુકમ આપ્યો કે, મારા ખજનામાંથી એટલું નાણું લઈ જઈ એ બંને ચીજો ખરીદ કરી એ જવેરીને હવાલે કર. ખોળએ તે સુજ્ઞ અમલ કરી કાજીની

સહી મોહરનાં ખત કરાવો તે ઝવેરીને હવાલે કીધાં. બાદ તે ઝવેરી દસગુર મુજબ આવજા કરતો હતો, અને દીદબાજી ચાલતો હતો. એક દિવસે મને તે ઝવેરીનો નવો બાગ જોવાનો શોખ થવાથી હું ત્યાં ગઈ, ને ઝવેરી પણ ત્યાં આવ્યો. અમારો બંને બાગમાં સેર કરતાં કરતાં બંગલાની અગાસીમાં ગયાં, ત્યાં પેલી બદમકાર શરાબનાં પ્યાલાં બહુને આવી. અમારે શરાબ પીધા બાદ ઝવેરી મારી અદબ ન રાખતાં તે લોંડી સાથે બદકાર કરવા લાગ્યો. આથી માફ દીલ રંજ થયું. હું ત્યાંથી ઉઠી ચાલવા લાગી એટલે ઝવેરીએ બાણું કે, હું યુસ્સાથી જીર્ણ છર્ણ, એમ વીચારી મારે ગળે લપટી પગપર પાછડી મુકી આજીજી કરવા લાગ્યો, ને ફરીથી શરાબ લાવીને પાયો. હું બેહોશ થઈ એટલે મને માદરજદ કરી, તરવારથી જખમો માર્યા. હું થોડી હોશીયારીમાં આવી ત્યારે ખોલી કે, હવે તું પેલી બદશીકલની લોંડી સાથે ખુશહાલ રહે. બાદ તેણે મને બેજન થવાને ગરીબ સમજી પેટીમાં ધાલી, અને તે પેટી દેવાર ઉપરથી લટકતી મુકી. તારા જોવામાં તે આવ્યાથી તું મારી પાસે આવ્યો અને મારી જીંદગી બચાવી.

જે હબશીએ અશરશીનાં તોડા મોકળ્યા તે મારો ખજાનચી હતો. તેણે મારો રૂકો વાંચી હું હયાત છર્ણ એવી ખબર મારી માને આપી, અને તેણે તને અશરશીની થેલી આપી રવાને કીધો હતો. તારી સાથે બે થેલી મોકલી પાશાક ખરીદ કરી મંગાવ્યો તે એજ મુજબ ઝવેરી હતો. તેણે તને જીયાકત આપ્યા બાદ મેં તારી પાસે તેને જીયાકત આપવા ખોલાવ્યો. તેને તું

તેડવા ગયો ઝેટલે હું મારી મા પાસે ગઈ. તે વખતે મારો ખાપ દસ્તુર મુજબ આઠ માસની મુસાફરીએ ગયો હતો. મારી માંએ ગોદમાં બેસાડી તાનો મારચો કે, તું મારે પેટે પેદા નહીં થઈ હોત તો બેહતર. એ રીતે ઘણા બદ સુખનો કહી શીખામણુ દીધી. મેં મારી ગુજરેલી હકીકત બયાન કરી કહ્યું કે, મેં માખાપને એવ લાગે એવું કામ કર્યું નથી. હવે મને રન્ન આપ કે, પેલા ઝવેરી અને લોડીને જીયાકત સાર ખોલાવ્યાછે તેનાથી મારા ઉમર ગુજરેલા જીલમનો બદલો લઈ. મને તેણે રન્ન આપી અને ખોળ નોકરો અને બપ્પરચી-એને એક ખોળ સાથે મારા મકાન ઉપર રવાને કર્યાં. હું પાછી ત્યાં આવી ઝેટલામાં ખાનું વગેરે તઈઆર કર્યું, અને મીજલસ આરાસ્તે કીધી. ઝવેરીને લઈને આવ્યા બાદ તેણે તેને તે લોડીને ખોલાવાની સલાહ આપી. તે લોડી જીયાકતમા દાખલ થયા બાદ જે જલમ દાર મોકલ્યો તે સંખળાએએ પીધો; અને તને મેં દાર પીવાની મને કર્યા છતાં તે પણ તે પીધો. ન્યારે બંધા કેફેમો ગરક થયા ત્યારે જલ્લાદને ખોલાવી એ નાતરસ ઝવેરી અને લોડીના શીર ધડથી જીદાં કરાવ્યાં.

આ મુજબની હકીકત તારી ખાહિશ ઉપરથી મેં બતાવી. હવે મારી સલાહ એજછે કે, આપણે બંનેએ આ શેહરમાં રહેવું વાજબી નથી. વારતે બે ખુબસુરત અને જલદ ધોડા તઈયાર કરાવ. મેં તે મુજબ અમલ કર્યા બાદ પાદશાજીએ મરદાને પાશાક કર્યો, ને હથીયાર કમરે બાધ્યાં. હમો બંને ઘોડે સવાર થઈ શેહર બાહાર નીકળી પડ્યાં. બામદાદ થતે એક નદી

ઉપર જઈ પોહોંચ્યાં. ત્યાં ખાનું આઈ, જરા આરામ લઈ, આગળ
 ચાલ્યાં, એટલામાં એક મોટું જંગલ આવ્યું તે છોડી આગળ જતાં
 દરીઆ કીનારે આવ્યો; પણ કીશની અથવા ખીજ કંઈ ઉતારાની
 જગો મળુમ પડી નહીં. પાદશાજીની થાકી જવાથી મેં તેને
 એક આલીશાન પીપળાના ઝાડ તળે આસાથેશ આવી, અને હું
 તેની રજા લઈને રસ્તો હુંડવા નીકળ્યો. પણ જ્યારે કોઈ જગેથી
 રસ્તો મળુમ પડ્યો નહીં, ત્યારે પાછો પાદશાજીની તરફ આવીને જો-
 ઊંઘતો ત્યાં તેને દીઠી નહીં. મને ઘણો ભારી ગંમ પેદા થયો તેથી
 બદનને ખાક લગાડી કૂકીરી અપ્પતીયાર કરી જગે બજગે તલાસ
 કરતો તેનાં શેહરમાં પાછો આવ્યો; પણ તજવીજ કરતાં તેનો
 પત્તો કેયે લાગ્યો નહીં. આખરે મેં મારા મનથી મરવાનું ધારી
 જંગલ તરફ ચાલ્યો. દુરથી એક પાહાડ નજર આવ્યો. હું તેના ઉપર
 જઈ પોહોંચ્યો અને તે ઉપરથી અંપલાવવાને તથ્યાર થયો એટલામાં
 ગેબથી મારી પુઠ ઉપર એક લીલાં કપડાં પહેરેલા ધોડરવાર આવી
 પોહોંચ્યો, અને તેણે મારો હાથ પકડી બોલ્યો કે, સાવાસતે નાહિક
 જાન જોએછે. હકતાલાની કુદરત કંઈ ઓરજે. નાઉમેદ ન થવું
 જોઈએ. થોડા દાહાડાના અરસામાં તારા જેવા ત્રણ કૂકીરો તા-
 રીજ મીસાલની આકૃતમો આ જગોપર તારા જેવુંજ કાંમ ક-
 રવાને આવ્યા હતા, અને તેઓ હાલ મુલકે રૂમમાં ભટકે છે.
 જા બેવકુફ, તું તેઓની મુજાકાત લે, અને ત્યાં આજાદબક્ષ પા-
 દશાહ પણ આકૃતજદે છે. પણ તમો મારો કૂકીરોની સાથે
 સામીલ થવાથી તમારા પાંચોની મુરાદ હાંસીલ થશે. પાદ તા-
 જુબ થઈ મેં તેનાં ધોડાની લગામ પકડી પુછ્યું કે, તું

કોણ છે ? ત્યારે તેણે મને જવાબ દીધો કે, હું સુરતેજ અલી છઉં અને માફ કામ નાઉમેદ થનારને હીંમત આપવાનું છે. એટલું કહી તે ગેબ થયો, અને હું રૂમ તરફ ચાલ્યો.

એ ફકીરો આપણે ચારે આજ એકઠા થયા. હવે આપણને પાદશાહ આજ્ઞાપાલ શીરોતે મળશે અને મારી સુરાદ ક્યારે હાંસીલ થશે. આ રીતે પહેલા દરવેશે પોતાની હકીકતનું ખ્યાન કીધું ત્યારે ખીજો ફકીર હોશીયારીમાં આવ્યો અને પોતાનો હેવાલ જાહેર કરવા લાગ્યો.

વાત બીજી.

ખીજા ફકીરનો હેવાલ.

ખીજો ફકીર પોતાની યુજરૈલી હકીકતનું ખ્યાન કરવા લાગ્યો કે, હું ફારસ શહેરના પાદશાહનો છેકરો છઉં. મારા બાપે મને નાનપણથી ઇલમ અને હુંનર શીખવવાની ઘણી તાકીદ રાખી હતી. હું ચૌદ વરસની ઉમરમાં તમામ ફૂનથી હોશીયાર થયો; અને અમીરોની સોબતમાં ખેશી આગળનાં પાદશાહોની દાનાઈની વાતો સાંભળવા લાગ્યો. એક દીવસ એક દાનો મરદ મારી આગળ ખોલ્યો કે, દુનિયામાં જુદગીનો ભરોશો રાખવો એ કામ મગરૂરીનું છે. ખીજું કંઈ નહીં, પણ ફકત નેકી અથવા બદી રેહનાર છે. મેં કહ્યું કે, કોઈ દાના મરદની કેશીયત તારી ઇયાદતો હોયતો મને સંભળાવ કે, હું તે સુજ્જ અમલ કરું. તે હાતમતાઈનું ખ્યાન

કરવા લાગ્યો કે, એક વખત અરખનો પાદશાહ તોફાન પાતાની જવામરદી ઉપરથી હાતેમ ઉપર દુશ્મની રાખતો હતો. તે પાતાનું તમામ લશ્કર લઈને હાતેમ સાથે લઢવાને ધરદે તેના મુલકમાં ધુરયો. હાતેમને એ વાતની ખબર થયાથી તેણે પાતાના દીલમાં ક્યાસ કર્યો કે, હું લઢેથી એને ખર આવીશ; પણ તેમાં ખુનરેજ થવાથી ઘણા લોકો માસ્તા જશે, અને તેનો અભ્યા મારે માથે આવશે. આ ખ્યાલ ઉપરથી તે એખલા મેહલમાંથી નીકળી જંગલમાં એક પાહડની યુક્તમાં જઈ છુપી ખેડો. પાદશાહ તોફાન એ વાત સાંભળતાંજ ઘણા ધુરસામો આવ્યો, અને હાતેમનો તમામ અસખ્યા જપત કર્યો, અને હાતેમને પકડી લાવનારને પાંચશો અશરશી ઇનામ આપવાનાં જાહેરનામાં કર્યાં. એવાત શેહરમાં અરઆવાથી લોકો હાતેમને જગે બજગે દુંડવા લાગ્યા. એક દીવસે એક કડીયારો અને તેની ઓરત સાથે જંગલમાં લાકડાં વીણતાં હતાં. તેઓ હાતેમ જે જગે છુપ્યો હતો તે જગે આવી પહોંચ્યાં. તે વખત પેલી ઓરત બોલી કે, આપણું નસીબ ધિયારી આપેતો હાતેમ આપણે હાથ આવે, એને તેને પાદશાહ આગળ રજુ કરીએ તો પાંચશો અશરશી આપણને મળે, અને ઘેર ખેડાં એશ આરામથી વખત ગુજરીએ. કડીઆરો બોલ્યો કે, આપણાં નસીબમો જંગલમાંથી લાકડાં લાવી બજારમાં વેચી તેથી ગુજરાન કરવાનું છે તે ઉપર શુકર ગુજાર કર; નહીં કે, જંગલમાં આપણોજ શીકાર વાધ ઇલા ખીજાં જનવરો કરે. આ વાત સાંભળી ઓરત ખુપ થઈ ગઈ; મગર હાતેમના કાન ઉપર આ આવાજ જવાથી તે પાતાનો જન પેઆરો ન કરતાં, તે ઓરત

અને તેના આવીંદગી રૂપે આવી ઉભા, અને બ્રહ્મા કહીયારાને કહ્યું કે, હું હાતેમ છર્ગ. મને તોશીલ પાદશાહ પાસે લઈ જા, અને તારી ઉમેદ હાંસીલ કર. કહીયારાએ માફ માગી અરજ કરી કે, હું તને તોશીલ પાદશાહ પાસે લઈ જાઉંતો તે તને જાનથી મારી લાખે, ને તેનો અજાળ મારે માથે આવે; માટે મારાથી એ કામ બને નહીં. ત્યારે હાતેમ બોલ્યો કે, તું મને પાદશાહ પાસે નહીં લઈ જશે તો હું ખુદ તેની પાસે જઈને જાહેર કરીશ કે, આ કહીયારાએ મને છુપાવ્યો હતો. બ્રહ્માએ કહ્યું કે, માફ નસીબ અગર નેકીનો બદલો બધી મળે તોપણ મારાથી એવું અજાળનું કામ બને નહીં, આવી રક્તજ થતી હતી તે દરમિયાનમાં ખીજા લોકો અને સ્વારો તે જગે આવી પોંદ્યા, અને હાતેમને પકડી તોશીલ પાદશાહ પાસે લઈ ગયા, અને ઇનામની લાલચને વાસતે પોત પોતાની જવામરદી બતાવા લાગ્યા. હાતેમે તેને પકડી લઈ જનાર લોકોની બેઠનસાડી ઉપર હસીને પાદશાહને જાહેર કર્યું કે, પાદશાહ સલામત, મને ખરેખરો પકડનાર પેલા ગોશામો કહીયારો ઉભા છે તેજ છે. ઇનસાફની રાહિ તેને ઇનામ આપવું સજાવાર છે. તેજ વખત પાદશાહે તે બ્રહ્મા કહીયારાને બોલાવ્યો. તે અદબ બજવી બોલ્યો કે, હાતેમ પોતાની મેળે તારી હજીરમાં હાજર થયા છે. પાદશાહે હાતેમની હકીકત બ્રહ્માથી સાંભળ્યા બાદ તેની જવામરદી અને પરોપકારપણા ઉપર આફરીન આફરીન કરવા લાગ્યો. અને પકડી લાવ્યાનું જીતું બોલનારને પાંચશો જીતીએનો સરપાવ માથામાં અપાવ્યો, ને કહીયારાને પાંચશો અશરથી આપી રૂપસત કર્યો. બાદ પાદશાહએ

હાતેમનો હાથ પકડી પોતાની પાશે ખેસાડ્યો અને તેનો સુલક અને તમામ અસખાખ તેને હવાલે કરી, નવો ખીતાખ આપ્યો કે, આજસુધી તારું નામ હાલીમ હતું. હવેથી હાતેમતાઈ નામ સુખારક રહે.

ફકીર કેહેછેકે, આ કીરસો સાંભળ્યા બાદ આ ફના દુનીયામાં નામદારી કરવી એવો મેં મારા મનથી નીશચય કીધો અને કારી ગરેને બાલાવી એક ધરમશાળા તકધાર કરવી, અને તેને ચાળીશ દરવાજા રાખવા એવો હુકમ આપ્યો. તે મુજબ થોડા અરસામાં તે મકાન તકઆર થયું. બાદ દરેક દરવાજાથી પેસનારને એક મોહાર અને ખીજી જે ખાહેશ રાખતો હોય તે પુરી પાડવી એવો ખંદોખરત કર્યો. કેટલીક સુદત સુધી એ પ્રમાણે કામ ચાલ્યા બાદ, એક દીવસે એક ફકીરે પહેલે દરવાજા આવી એક મોહાર લીધી, ખીજા દરવાજા આવી બે મોહાર લીધી. એરોતે ચાળીશ દરવાજા ફરી ચાળીશ સુધી ચઢતી મોહાર બાઈ ગયો. મેં તેને ઓખળ્યો હતો; પણ સખાવત કરવાના હેતુથી આપ્યો ગયો. જ્યારે તે પાછો પહેલે દરવાજા આવી માગવા લાગ્યો ત્યારે મને ધુરસો આવ્યો, ને એટલું બોલ્યો કે, તું ફકીર નામ ધરાવેછે; પણ ફકીર એ બવજના ત્રણ હરકથી તું વાકેક થયો નથી. તે બોલ્યો કે, તે મને સમજાવ. મેં ઉતર દીધો કે, ફથી ફાકો, કાફ થી કીનાયત, અને રે થી રીયાજત. એ ત્રણ વાતો જેમાં નહીં હોય તેને ફકીર કેહેવો નહીં; માટે જે મળ્યુંછે તે ઉપર શુકર મુજબ ર કર,—ફકીરે વધારે બાલમ ન ફરવી. સખાવત સુફલીસી તોડવાને વારતે છે—નહીં કે, દોલતમંદ થવાને વારતે છે. આ વાત

સાંભળી તે કુકીર ધુરસે થયો, અને તમામ મહોરો જમીન ઉપર પટકી ખોલ્યો કે, સંખાવત કરવી છોડી દે. હજુ તું બાળક છે. અવલ, સખી, એ ત્રણ હરકની માયળી સમજ, ત્યારે ખરે સખી કે-હેવાશે. સીનથી સીમાઈ, ખેથી ખોદે ઢલાલી, અને ઢમ્મે થી, ઢયાદ શાખવું. બાદ ખોલ્યો કે, હું મુલકે મુલક ફરચોછઉં; પણ બસરાની શાહબદી જેવી સંખાવત કોઈ ખીજી જગો જોવાનો આવી નથી. આ વાતો સાંભળી મેં કુકીરની આજીજી કરી કહ્યું કે, જે તું માગે તે હું આપવાને હાજર છઉં. તેણે જવાબ દીધો કે, અગરચે પાદશાહામ્મત આપે તોખી તે મારે નકામી છે, એવું કહી ચાલતો થયો. માં મન બસરાની શાહબદી તરફ જવાનું થયું એટલામાં મારો બાપ બેહૈશત નશીન થયો, ને પાદશાહત મારા હાથનો આવી; લેકીન બસરાની શાહબદી તરફ જવાનું મન પાછું હટ્યું નોતું. એક દીવસે હું મોટા વજરને તમામ કારબાર સોંપી, કુકીરી અખ-તીયાર કરી, સુપકીથી બસરા તરફ રવાને થયો. જ્યારે તેની સરહદમાં પોહોંચ્યો ત્યારે મંજલ દરમંજલે સુસાફરોનાં રહેવાનાં મકાનો અને તેઓની હાજતો પુરી પાડવાનો તમામ અસબાબ, અને ખીદમત કરવાને ચાકરો વગેરે બંદોબસ્ત નજર આવ્યો. હું મુકામ કરતો કરતો બસરા શહેરનો દાખલ થયો. એક ખુશ પોશાકી મરદ કે તેનું નામ પુછવાથી બેદારદબખત બતાવ્યું. તે સામે આવતો મળ્યો, ને આજીજીથી કેવા લાગ્યો કે, માં કામ જે સુસાફર અથવા કુકીર આવે તેને મકાન ઉપર લઈ જઈ ખીદમત કરવાનું છે; માટે મારે ઘેર તસદી લઈને ચાલો. હું તેની સાથે ગયો. તેણે મને એક પાદશાહી મકાનના સમારેલા ઓરડામાં

ખેસાડ્યો. બાદ ગરમ પાણીથી નાહી, તરેતરેનું ખાનું ખાઈ, ફા-
રેગ થયો, ને જરા આરામ લીધો. તેજ રાતના એક પોહાર રા-
તસુધી તે મરદે મારી સાથે વાતચીત કીધી. બાદ મને એક
નકશીદાર પલંગ ઉપર આરામ કરવાનું કહ્યું. મેં જવાબ દીધો
કે, ફકીરોનું કામ એવા પલંગ અને મખખલની ગાદી ઉપર સુ-
વાનું નથી. તેઓને સારૂ હરણુંનું ચામડું સજવાર ઠરાવ્યું છે. તે
ખોલ્યો કે, આ તમામ સામાન ફકીરોને સારૂ છે. ખીજની મગદુર
એ ઉપર આરામ કરવાની નથી. આખરે હું તે પલંગ ઉપર
સુતો. મેં ત્રણ દીવસ તે જગે આરામથી કાઢાડ્યા. ચોથે દી-
વસે રૂપસત થતી વખતે પેલા મરદે ઘણી આજીજીથી મને કહ્યું
કે, આ તમામ જરી સામાન અને સુનાં, રૂપાં અને જડાવનાં
વાસણો તારા કામમાં આવેલાં તારી સાથે લઈ જા, નહીંતો પાદ-
શાહજાદી અમારા ઉપર ધુરસે થશે. બ્યારે તે બદજીવ થવા
લાગ્યો ત્યારે મેં તેની હતલા સુજબ તે શબ્દો સામાન એક કો-
ઠડીમાં મુકી બંદ કીધો. હું તે મકાનની બાહાર નીકળ્યો એ-
ટલે એક ખોળે કેટલાક ખીદમતગાર સાથે આવ્યો ને મને ઘણી
નરમાસથી કહ્યુંકે, મારા મકાન ઉપર કરમખક્ષી કરો, નહીંતો પા-
દશાહજાદી જાણસે કે મુસાફરની કોઠાએ બરાબર ખાતરદારી કીધી
નહીં, ને આખરે મને નોકરીથી બરતરફ કરશે. હું તેના મકાન
ઉપર ગયો. તે અવલના મકાન કરતાં વધારે સારૂ હતું. તેમાં ત્રણ
દીવસ ઘણાજ આરામથી રહ્યો. રવાને થતી વખત પેલા ખોળાએ
સુનાં, રૂપાં અને જડાવ હીરાનાં વાસણો સાથે લઈ જવાનું કહ્યું.
હું ઘણાજ તાજુબ થયો, અને અંદેશો કરવા લાગ્યો એટલે ખો-

જે ખોલ્યો કે, એ ફકીર તારા મનમાં જે આરજી હોય તે જાહેર કર કે, પાદશાહજીનીને જાહેર જાહેર કરે. મેં એક રૂકો પાદશાહજીનીને લખ્યો કે, મારી આરજી તને જોવાની છે, ને તેટલાજ સાર પાદશાહજી છોડી કહીને પેહરીને આવ્યો છજી. એ રૂકો તે ખોલે લઈને ગયો. અને ચાર ઘડીમાં પાછો આવ્યો. બાદ મને તે પાદશાહજીના મહેલની દેવાલ સુધી લઈ ગયો. ત્યાં મેં એક ઓરત સુંનાની ખુરસી ઉપર જરો નેવરથી સણગરાઈને ખીરાજેલી અને તેની આજી બાજી ચોખ્ખાર અને ખીદમતગારો ઉમિલા જોયા. તે ઓરતે મને આદરમાનથી ખેસાડીને કહ્યું કે, તે રૂકો લખ્યો એ ઘણું નેક કામ કીધું. પાદશાહજીએ તેને સલામ કેહેવડાવી છે, ને કહ્યું છે કે, ફકીરી હાલતમાં પોતાને પાદશાહ જાણવો એવી મગરૂરી કરવી ખેજી છે. મને શાદી કરવાની કંઈ એવું નથી, બલકે હું કેટલી સુદતથી તેની આરજીમાં છજી. પણ એક શરત બજાવે તેની સાથે શાદી કરવી એવો ઠરાવ કર્યો છે. મેં નમણતાઈથી કહ્યું કે, મને અવલ તે શરતથી વાકેફ કર. તેણે જવાબ આપ્યો કે, કાલે સમજાવો આવશે. રાતને વખતે મને અમારેની મીઠાઈસમી દાખલ કીધો. મેં તેઓની સાથે ઘણું સેજતદાર પાદશાહી ખાનું ખાધું. બાદ એક દાહડે મહેલમાં આવીને ખેહર નામનાં શખસને ખોલાવી લાવી મારી નજીક ખેસાડ્યો. તેને પેલી જુદી ઓરતે કહ્યું કે, તે જે તારી નજરે જોયું છે તે આ ફકીર આગળ જાહેર કર.

ખેહર, ફકીરને કેહેવા લાગ્યો કે, પાદશાહજીના તાબામાં હજારો ગુલામ છે, તેઓમાંથી પાદશાહજી જેને હુકમ કરે તે લાખો

રૂપીઆ અને માલમતા લઈ મુલુકો ઉપર સોદાગરી સારું
જાય અને પાછા આવી તે મુલકની હકીકત પાદશાહજીને સં-
ભળાવે એવો દસપુરછે. એક વખત હું પાદશાહજીના હુકમથી
મુલક નીમરોજ તરફ ગયો, તે વખત તે શેહરનાં તમામ લોકોને કાળા
પોશાક પહેરેલા અને કંઈ મોટી આકૃતિમાં આવેલા હોય તે
મીસાલના દીઠા. મેં તેના સખખનો તપાસ કર્યો, પણ ખરી હકી-
કત મારા જાણ્યામાં આવી નહીં. એક રોજ અલીગઢજરમાં
તમામ લોકો એક શેહર બાહાર નીકળી એક ટેકરા ઉપર એકઠા
થયા. પાછળથી પાદશાહ પણ અમીર ઉમરાવો અને પોતાનો કુલ
રસાલો લઈ તે જગે ઉપર આવ્યો. બાદ તમામ લોકો સફળંધ
ઉભા રહ્યા. તેની સાથે હું પણ ઉભો રહ્યો. એક લેહજાબાદ
એક શોળ વરણનો ખુબસુરત જીવાન હથીયારબંદ બળદ ઉપર બેસીને
પોકારમારતો આવ્યો; ને બળદ ઉપરથી ઉતરી એક હાથમાં તર-
વાર અને એક હાથમાં બળદની નાથ પકડીને બેઠો, અને
પોતાની સાથેનાં એક શુલામને એક ચીજ આપી, તે સંધ્યાને સું-
ઘાડીને આવ્યો—એટલે તમામ લોકો પોકાર મારી રડવા લાગ્યા.
બાદ પેલા જીઆને તે શુલામનું માથું કાપી લાખ્યું, ને જોણી તરફથી
આવ્યો હતો તે તરફ પાછો બળદ ઉપર સવાર થઈ રવાને
થયો. બાદ ખીજ સર્વે શેહરમાં પાછા આવ્યા. મેં એ વાતનો
બિદ લોકોને પુછ્યો, પણ કોઈએ બતાવ્યો નહીં. હું મારે મુ-
કામે આવ્યો. જ્યારે હું તે શેહરથી પાછો ફર્યો ત્યારે એ
તમામ હકીકત મેં મલેકાને રોશન કીધી. તે દાહાડાથી મલેકા,
એ વાતનો બિદ સમજવાને ધનિતેજરછે, અને મુકરર કર્યું છે કે,

જે એ વાતનો બિદ લાવે તેની સાથે મારે શાદી કરવી. માટે અ-
ગરજો તારીથી એ બાબદનો ખુલાસો લાવી સકાતો હોયતો મુલકે
નીમરોજ તરફ રવાને થા, નહીં તો તારા મુલકમાં ચાલ્યો જા.

આ વાત સાંભળી ફકીર ઇયાને ફારસનો શાહાજાદો ખેલ્યો કે, હું
એ કામ જલદીથી બજાવી લાવું છું. મગર શાહજાદી પોતાનાં
કોલથી ફરે નહીં. મને પડદાની પાછળ ઉભો રાખી મારી વાતનો
જવાબ આપે તો પાતરજમે થાય અને મને હીંમત આવે. આ વાત
પેલી બુદી ઓરતે શાહજાદીને જાહેર કીધી. તેણે મને ખોલાવ્યો.
હું જાહને જોગીછું તો મલેકા એક પડદાનો ખેડેલી ને બાહાર
સફળદ તમામ સહેલીઓ બગીચાનાવીને દરજ પ્રમાણે ઉભી હતી.
મને તેણે ઇશારો કરવાથી હું એક ખુરસી ઉપર ખેડો ને
મારી બાજુપર એક પરીજાદ સહેલી ખેડી. પડદાનોથી મલેકા
ખોલી કે, એ જવામરદ તારો હેવાલ જાહેર કર. અવલ મેં તેની
ખુખી અને અકલમંદીની તારીફ કીધી, બાદ મુસાફર લોકોની ખીદ-
મત થાએછે તે તથા મારી જે રીતની ખીદમત થઈ તે સર્વે હકીકત
કહી ને પુછ્યું કે, આ ખેશુમાર ખરચ ઉપર નીધા કરતાં તમારા
મુલકની જમાબંદી બખરચીખાનાના ખરચને બસ નથી તો, આ
નીબાવ શીરીતે ચાલેછે તે મારે જાણવું સજવર છે. મલેકાએ જવાબ
દીધો કે, અગર તું મારી દોલતનો હેવાલ સાંભળવા ચાહતો હોય તો
આજ રાતના હીયાં મુકામ કર, હું તને સઘળો હેવાલ કહી સંભળાવું.
હું ત્યાંથી મુકામ ઉપર આવ્યો. રાતનો વખત થયો કે, એક ખોજો
તરેતરેનું ઉમદા ખાનું લાવ્યો. મેં કેટલાએક નીવાલા લીધા નહીં
લીધા એટલામા, દાઈ મને ખોલાવા આવી. હું તેની સાથે ઉઠી

મેહલમાં ગયો. ત્યાં જઈને જોઈછ તો, આક્રતાપ અને મેહતાપ પણ એક વાપત અંખવાઈ જાય એવી રોશની થઈ રહી હતી. દરવાજાના કમાન ઉપર મોતીની ઝાલરો તથા જમીનપર ઝગઝગાટ કરે તેવી ઉમદા કીનખાખની ફરશખંદી કરી હતી. મને દાઢએ તે જગે ખેસાડી મલેકાને ખપ્પર કરી. મલેકા જે ઓરડામાં હતી ત્યાં હું ગયો. તે ઓરડો પણ તેવીજ ભભકાદાર રોશની અને સારા ઠાંકમાં સણગારેલો તથા સમારેલો હતો. એક જરખફત પડદો નજર આવ્યો, ત્યાં મને ખેસાડ્યો; અને મારીપાસે પેલી દાઢ ખેસી મલેકાના હુકમથી કેહેવા લાગી કે, આ શેહેરનો પાદશાહ મોટો નામદાર હતો, અને તેને સાત છોકરીઓ હતી. એક રોજ પાદશાહે મોટું જશન કર્યું, અને સાતે છોકરીઓને તરેતરેનાં જર જેવર પહેરાવી પોતાની રખર ખોલાવીને તેની તરફ જોઈને ખોલ્યો કે, ઓ ખેટીઓ, તમે મારે ઘેર અવતાર લીધો નહોત, અને કોઈ ગરીબને ઘેર જનમ લીધો હોત તો, તમને પાદશાહજીદી કરીને કોણ ખોલાવત, તથા તમે આવ્યાં શહેરે દોલત ક્યાંથી થતે. ખુદાના હકમાં શુકરચુબર કરો. છ છોકરીએ પાદશાહને અરજ કરી કે, અમાને જે બુજરગીછે તે તારા નામથી છે; પણ સાતમી છોકરી કે જે પડદામાં હાલ તારી સામાં ખેડી છે તેણે કંઈ જવાબ આપ્યો નહીં. બ્યારે પાદશાહ એ તેની સામું જોઈ તેના મુગા રહેવાનો સખખ પુછ્યો ત્યારે તેણે ઉતર આપ્યો કે, તકસીર માફ કરોતો અરજ કરું; કેમકે તારી સામું ખોલવું એ ગોયા મારા જનથી હાથ ધોયા ખરાખરછે. ખાદ હીમ્મત ધરી તે ખોલી કે, પાદશાહ સલામત તમે અમારે માથે સલામતછો તે અમાને ન્યામત છે. પણ આપણે ખંનેનો પ-

દાકરનાર એકજ ખુદાછે, ને સરવેનાં નસીબ સરવેની સાથે છે. પાદશાહ આ વાત સાંભળી બહોળ ગુસ્સે થયો, ને હુકમ કર્યો કે, એનાં નસીબમાં શુંછે તે અજમાવી જોઈએ; વારતે એને અઢલ રાતમાં જઈ મુકી આવ્યા. હુકમ મુજબ પાલખી તુરત આવી. પેલી પાદશાહજીની તમામ જોર ઉતારી લઈ તેમાં બેસાડીને જંગલમાં મુકી આવ્યા. નાજુક પાદશાહજીને કે જોણે કોઈ દીવસ તાહાડ તડકો જોયેલો નહીં તે આ જંગલમાં પડ્યા પછી પોતાના મનથી સખર પકડી, ખુદા ઉપર તવકુલ રાખી, તેની બંદગી કરવા લાગી, અને હાિદત કરતાં કરતાં તે જાંગી ગઈ. જ્યારે થોડી રાત રહી ત્યારે જાગી ઉઠી, ને પોકારીને બોલી કે, લાંડી પાણી લાવ, વજુ કરું; પણ પાછળથી હોશીઆરીમાં આવી ત્યારે તેને વીચાર આવ્યો કે, હું તો જંગલમાં પડી છર્જ. પછે આક લઈને તેથી વજુ કરીશું, ને ખુદાની બંદગીમાં બેસી રહી. ત્રણ દીવસના કાકા થયા બાદ ગોથા દીવસની બામદાદમાં હાતેકાકન એક ફકીર આવીને તેની સામાં ઉભા, ને બોલ્યા કે, એ બેઠી તું ખુદાની કુદરતથી નાઉમેદ હરજેજ નો થતી. બેઠીકર રહે. તે તારી ઉમેદખર લાવશે. એવું કહી પોતાની આજીમાંથી માગી લાવેલા નાનના ટુકડા કાઢી પાદશાહજીની આગળ મુક્યા, અને નજદીક એક કુવો હતો, તેમાંથી ઝાડનાં પાતરાની ડોલ બનાવી અને ગળામાંની સેલીની રસી બનાવી પાણી કાઢી લાવ્યો. મલેકાને તે ફકીર ઉપર એતકાદ આવ્યાથી ખાનું ખાઈ આરામથી બેઠી. અગરજો એક દીવસ વધારે ગુજરતેતો બેશક મલેકા, બુખ ત-રસને લીધે જાનથી બે જાન થતે; પણ મરજી ખુદાની કે, તેણે તે વખત ગેખી કરમબક્ષી કરી. બાદ દરરોજ તે ફકીર વસતીમાંથી ટુકડા

માગીલાવી શાહજીની પરવરથી કરતો. આ રીતે કેટલીએક મુદત યુજાયા બાદ એક રોજ મલેકા પાતાનો ચોટલો ખોલી કુંગાઠ કરવા લાગી, તે વખત તેમાંથી એક આબદાર મોતીનો દાણો નીકળ્યો. તે તેણે ફકીરને આપી કહ્યું કે, એને વેચીને કીમતના પૈસા લઈ આવ. તે બજારમાં જઈ વેચી કીમતનાં નાણાં લાવ્યાં. તેને પાદશાહજીએ કહ્યું કે, આપણે એક ઝુપડી આ જગે બનાવીએ. ફકીરે કહ્યું કે હીક, તું થોડી જમીન ખોદ, ને હું વસ્તીમાંથી જઈઆવીને ઝુપડી તહયાર કરી આપીશ. તે એ પ્રમાણે ખોલી આણ્યો. પાદશાહજીએ આસરે એક ગજ જમીન ખોદી એટલે એક આલીશાન દરવાજો તેની નજરે પડ્યો. તે ખોલી જોતાં તેમાં એક મોઢલ જવાહરનો ભરેલો દીડો. મલેકાએ તેમાંથી ચાર પાંચ મુઠ્ઠી ભરી લઈ, પાછો દરવાજો બંધ કરી, અને જમીન પુરી લાખી એટલામાં તે ફકીર પાછો આવી પોંદ્યા. મલેકાએ તેને ક-રમાવ્યું કે, આ જગા ઉપર એક મોટો નોશરવાનના જોયો મોઢલ અને કીણા સુધ્યાં એક શેહર અને એક મોટું મુસાફરખાનું તહઆર કરવાનું છે; મોટો તેનો નકશો સારા કારીગરો પાસે બનાવી લાવી મને બતાવ. ઝુઠ્ઠા ફકીરે તે મુજબ નકશો તહઆર કરાવી બતાવ્યો, અને તે તેણે પસંદ કર્યા બાદ કારીગરોને ખોલાવી લાવ્યો, ને પાદશાહ હિમારત કરમા મુજબ તહઆર કરી. એ હિમારતની ખબર પાદશાહજીના બાપને પોંદ્યા. તેણે એ તેનો બંધાવતાર કોણુછે તેની ખબર કાઢવા સાઈ અમીરોને મોકળ્યા. તેઓ મલેકા આગળ આવી પુછવા લાગ્યા કે, એ હિમારત કહ્યા મુલકની પાદશાહજીએ બનાવીછે. અમારા પાદશાહને એ હિમારત જોવા આવવાનો હરિદો છે,

તેને સારૂ ખોલાસો હાસીલ થયો જોઈએ. પાદશાહજીની, આ વાત સાંભળી, બેનેહાયત ખુશી થઈ અને એક અરજી પાદશાહને લખી મોકલી કે, આવતી કાલે જીભેરાત છે. અગર આપ હીયાં કદમ કરશેતો મોટી સરકારજી થશે. આ અરજી પેલા અમીરે પાદશાહને રજુ કરીધી. પાદશાહે તે વાંચી મલેકાને જવાબ મોકલ્યો કે, તમારું હજીવન કયુલ છે. પાદશાહજીનીએ પાદશાહી ખાનું તદ્દિ આર કરાવ્યું. ખતીને વખતે પાદશાહ મહજેમાં થોડે સ્વાર થઈને આવ્યો. મલેકા પોતાની તમામ સાહેલીને લઈને સામાં ઇસિતેકખાલને આવી, અને પાદશાહને લઈજઈ મુરશે તખ્ત ઉપર બેસાડ્યો, અને તેને એકથોને એક કીસતી જવાહેરથી ભરેલી તથા બે હાથી તથા દશ ઘોડા જવાહેર ટાંકેલા સાજ સાથે અને ખીન્ને જરખકતનો સામાન નજર કરીધો. બાદ અદખસર તખ્ત આગળ જઈ, પોતાના બાપની હજીરમાં ઉભી રહી. પાદશાહે પુછ્યું કે, તું કહ્યા મુલકની શાહજીની છે. ત્યારે મલેકા બોલી કે, જેનાં ઉપર તમે ગજબ ચુભરયો, અને જંગલમાં મોકલી દીધી, તેજ હું લોડી છઠ્ઠી, ને આ સધળું તું જીએછે તે ખુદાની કુદરતનો ખેલછે. પાદશાહ તેજ વખત તખ્ત ઉપરથી ઉઠ્યો, ને શાહજીનીને પોતાની ગોદમાં લીધી, અને પોતાની બેગમ અને છ છોકરીઓને બોલાવી મંગાવી, એક ખીન્ને સાથે સારી રીતે મુલાકાત કરાવી, ને હકતાલાના શુકરાના કરીધા. પાદશાહ જીનીએ પોતાની બેહેનોને કેટલુંએક જવેહરાતનું નજરાનું કરી સઠી દશતરખાન ઉપર બેઠાં. પછે પાદશાહના જીવતાં સુધી એજ રીતે જીઆકતો ઉપર જીઆકત વારા ફરતી ચાલુ રહી, પાદશાહ બેહસ્ત- નશીન થયા પછી તેના તમામ મુલકની અખતીયારી શાહજીનીના

હાથમાં આવી. એ જવામરદ—શાહાજીએ પોતાની તમામ હ-
કીકત તને બયાન કીધી. હવે તું નીમરોજનો રરતો પકડ.

આ વાત સાંભળી ફરીર કહેછે કે, હું શરત મુજબ ત્યાંથી નીમ-
રોજ જવાને નીકળ્યો, અને એક વરશે ત્યાં આવી પોહોંચ્યો. સધળે
ફરીને જોજોંછ તેા ત્યાંના લોકોના લીખાસ કાળા સુરખીના રંગના
જોવામા આવ્યા. આંદરાતને દીવસ તમામ લોકો અને પાદશાહ
તથા અમીરો, દરબાર મુજબ એક મેદાનમાં એકઠા થયા. ત્યાં
પેલા જવામરદ પોતાની રીતસર બળદ ઉપર બેસી પોતાના ચાલ
મુજબનું કામ કરી પાછા રવાને થયો; ને શેહરનાં આદમીઓ શેહ-
રમાં ચાલ્યાં ગયાં. હું એ તમાશો જોધને હેરતમંદ થયો, અને
વીચાર કર્યો કે, આ જગો ઉપર એક માસ ખીજો મુજરવો.
પછી હું ત્યાં રહ્યો. લોકોથી તજવીજ કરતાં કરતાં રમજનનો આગલો
માસ પુરો થયો, ને ખીજા આંદરાત આવી લાગી તે દાહોડે પાદશાહ
અને રહમત તમામ તે મેદાનમાં એકઠી થઈ, એટલામાં પેલા જીવાન
વીળા બળદ ઉપર બેસીને આવ્યો. તેના એક હાથમાં તરવાર હતી
બળદ ઉપરથી ઉતરી ખીજા હાથથી તેની નાથ પકડી, અને પછી
તેની સાથેના યુલામે એક ચીજ તમામ લોકોને દેખાડી—એટલે
લોકો પોકાર મારવા અને રડવા લાગ્યા. બાદ તે જીવાને પેલા યુલા-
મનું માથું કાપી લાખીજા, અને પાછા બળદ ઉપર સ્વાર થઈ ચાલ્યો.
હું તેની પાછળ જવા લાગ્યો, પણ મને લોકોએ જવા દીધો નહીં,
અને જખરદસ્તીથી મને પકડીને શેહરમાં લઈ ગયા, તેથી એક માસ
એાર ત્યાં જસતી રહેવું પડ્યું. તે માસ પુરો થયા પછી આંદ-
રાતને દીવસે તમામ લોકો દસ્તુર મુજબ ટોળે મળ્યાં તે વખત હું

એક જગે છુપી રહ્યો. પેલા જીવાન મરદે પોતાના કાયદા મુજબનું કામ બજાવી પાછો ફર્યો એટલે હું તેની પાછળ થયો. જ્યારે તેણે મને પાછળ જતાં જોયો ત્યારે મારા ઉપર યુરફીને આવ્યો. મેં આજીજી કીધી ત્યારે મને ફકાર સમજી એક જડાવ ખંજર કમરમાંથી કાઢીને આવ્યો, ને કહ્યું કે, મારી પાસે નગદી નથી; વારતે એ લઈને પાછો ફર-નહીંતો તારી અજલ આવી છે એમ જાણજે. એવું કહી પોતે આગળ ચાલ્યો. મેં પણ મારા જનના હાથ ધોયા, ને તેની પાછળ લાગુ થયો. ત્યારે તે ધણોજ યુરસામો આવ્યો ને ફરીથી મારી તરફ આવી તલવારથી માર ટુકડા કરવાનું ચાહ્યું, ત્યારે મેં તેના આગળ માથું ધરીને આ રજ કરી કે, મેહરબાગી કરી હેવી તરવાર માર કે, જોથી એકરતી પુર પણ માથું ધડ સાથે વળગેલું રેહ નહીં. માફ ખુન મેં તને માફ કીધું છે. તેણે જવાબ દીધો કે, તું નાહિક મારે માથે અજબ લાખવા ચાહેછે, હેવું કહી વળી ચાલતો થયો. હું પણ તેની પાછળ પાછળ બે કોસ સુધી ગયો. ત્યાં જંગલ અને પાહાડ નજર આવ્યા; અને નજદીકમાં એક મોટો દરવાજો દેખાવા લાગ્યો ત્યાં પેલા જીવાને એક મોટો અવાજ માર્યો એટલે તે દરવાજો આપો-આપ ખુલી ગયો, અને તે જીવાન અંદર દાખલ થયો. હું 'પા-હાર રહીને અંદરો કચ્છળી એટલે એક યુલામ અંદરથી નીકળી મારી રૂબરૂ આવ્યો, અને મને પોતાની સાથે બાગમો લઈ ગયો. ત્યાં એક આળીશાન મકાનમાં પેલા મરદ, એક ખીસ્તરા ઉપર બેઠેલા અને રૂબરૂમાં હથીયારો જડાવનાં પોલાં દીક્કાં. પેલા જીવાન ખીસ્તરા ઉપરથી ઉઠ્યો એટલે તેની દેહશતથી તમામ યુલામો કોઠડીઓ-

માં ભરાયા. હું પણ તેઓની સાથે સંતાપ ગયો. બાદ તે જુઆ-
ન એપલો બાગના એક ખુણા તરફ ચાલ્યો, ને પોતાના સવારીન
બળદને મારવા લાગ્યો. હું આંહીસતેથી કોઠડીમાંથી નીકળી એકા
ગ્રાડ તથે જઈ ખેડો ને જોઈશ તો, જે લાકડીએ તે બળદને માર-
તો હતો તે લાકડી લાખી દઈ, તે જગેનાં એક મકાનને કુલફ હતું
તે ખોલ્યું, ને અંદર ધુસ્યો, ને તુરત બાહાર પાછો આવ્યો; અને પે-
લા બળદને હાથ ફેરવી, એક બોસો કરી, પાછો પોતાના સુકામ
ઉપર આવ્યો. હું પણ તેને જોઈ પાછો કોઠડીમાં ધુસી ગયો.
પેલો જુવાન હાથ પગ ધોઈ નીમાજ પડવા લાગ્યો, ને તેથી
કારેગ થઈ મને બોલાવ્યો, ને પાસે બેસાડી ખાનું ખવડાવ્યું.
બાદ મને પુછ્યું કે, તારા ઉપર શું આકૃત આવી છે કે, તું મોતને
સામો હુંડવાને નીકળ્યો છે. મેં મારો તમામ હેવાલ જાહીર કીધો,
તારે તે જુવાન હાયમારી ખેડાશ થયો. મેં જાણ્યું કે, આ જુ-
વાન પણ દશિકનો મારયો ધાહલ થયેલો છે. પછે મેં તે
જુઆનને કહ્યું કે, તું તારો હેવાલ જાહેર કરશે તો હું બનતી
કોરીસ અવલ તારા કામને સાફ કરીશ, ને તારી ઉમેદ બર લાવીશ.
ત્યારે પેલો જુવાન પોતાનો હેવાલ એ ફકીર આગળ કેહવા લા-
ગ્યો કે, હું નીમરોજ શહેરના પાદશાહનો છોકરો છઉં. જ્યારે
હું પેદા થયો ત્યારે મારા બાપે નજુમીએને બોલાવી મારા એક
બાલની રોજનદા, માહાવારી, અને વરસ્વારી હકીકત લખી આ-
પવાનું કરાવ્યું. નજુમીએએ વરતારો વરતીને પાદશાહને અરજ
કરી કે, એ છોકરાનો જનમ શુભ લગનમાં થયેલો છે તેથી નો-
શરવાન જેવો અદલ હનસારી અને સકળચુણ સંપુરણ થશે.

પણ ચૌદ વરશની ઉંમરનો થતાં સુધી એને સુરજ, ચંદ્ર અથવા આસમાન જોવા દેવું નહીં. અગર જોવાનો આવશે તો દીવાનો થઈ લોકોનાં ખુન કરશે, ને જંગલનો રસ્તો પકડશે. પાદશાએ આ વાત સાંભળી એક મકાન બાગમાં તઈઆર કરાવ્યું, અને તેને એક ગુંબજ બનાવ્યું કે, જ્યાં સુરજ અને ચંદ્રનો છાયો તેની ઉપર પડે નહીં. આ રીતના મકાનમાં મને ઘણી માવજતથી રાખ્યો, ને ઉરતાઢો રાખી તરે તરેના હુંતર અને ઇ-લમાં પરીણ કર્યો. હું દશ વરશની આખરે સઘળા કનથી વાકેફ થયો, તેદરમીઆનમાં એક દીવસે એક કુલ ગુંમબજની ર-વેશદાની નીચે મારા જોવામાં આવ્યું, અને તે મોટું થવું ચાલ્યું તે જોઈ હું તાજુબ થયો, ને ચાલ્યું કે, એને પકડું એટલામાં તે એટ-લું તો જીંચું થઈ ગયું કે, મારો હાથ પોહોંચ્યો નહીં. એવામાં એકાએક એક ગેબી અવાજ નીકળ્યો, ને જોજીછજી તો ગુંમબજ ફાટ્યું અને તેમાંથી ચાંદની મીસાલનું અજવાળું નજર આવ્યું. બાદ એક તખત ઉપર જડાવ તાજ પેહરીને એક નાજનીન ખેંડલી ચંદર આવી, ને મને તેણે બોલાવી પાસે બેસાડી, એક શરાબનો પ્યાલો પા્યો, ને કહ્યું કે, માણસ જાત બેવકાઈ; પણ હું તારા ઉપર શી-દા કીદા છજી. આવી ઇશકબાજુની વાતો કરતાં રાત પડી અને રોશની ઝકઝકાટ લાગી રહીછે એટલામાં, ચાર પરી આસમાન તરફથી આવી અને મારી પાસે ખેંડલી પરીને કાનમાં કહાં વાત કહેવાની સાથે, તેનો ચેહેરો જરદ થઈ ગયો, ને કેહવા લાગી કે, માઈં દીલ તને છોડીને જવાનું નથી; મગર લાચાર. હવે ખુદા જ્યારે મળવે ત્યારે. જ તારી ઉંમર એકશે ને ત્રેવીશ વરશની થશે, ને આ-

પણે બંનેની જીંદગી સલામત છે તો ફરીથી કોઈ વખત મળીશું. મેં પુછ્યું કે, તારો જીશાણી પત્નો ખતાવ. હું તને તે જગે મળવા આવું. ત્યારે તે બોલી કે, હું જીનના પાદશાહની બેટી છઉં, ને કોહિ-કોફના પાહાડ ઉપર મારો મુકામ છે. એવું કહી તખ્ત ઉપર બેસી હવામાં ચાલી ગઈ. તે વખતથી હું દીવાનાની માસાલનો ફરંછઉં, ને ખાતા પીવાનું પણ બરાબર જાન નથી. આ ખબર પાદશાહે થવાથી તે અમીરો અને હકીમોને લઈને મારી આગળ આવ્યા, ને મને ગોદમાં લઈ તરેતરનાં ઐશ્વર્ય અને તાવીજો વગેરેના ઉપચાર કરવા લાગ્યા, પણ કોઈ રીતની અસર થઈ નહીં. મેં એવા હાલમાં ત્રણ વરસ યુજીરીઆં ને ચોથા વરસની શીરઝાતમાં એક સોદાગર આવ્યા. તેણે મુલકે મુલકની તોફારીકો પાદશાહે નજર કીધી. પાદશાએ તેને આદર સત્કાર કરીને ખેસાડ્યો ને પુછ્યું કે, તમે મુલકે મુલક ફરચા તેમાં કોઈ હેવો તખ્તીય જોવામાં આવ્યોછે કે, મરજની બરાબર પરીક્ષા કરે. સોદાગરે જખાય દીધો કે, હીંદુસ્થાનના દરીઆમાંનાં એક બેટમાં એક મોટા પાહાડ છે ને તે ઉપર એક બાગ છે તેમાં એક માહાદેવનું દહેરું છે, તેમાં એક ગોંસાઈ પુજા કરેછે; અને તે વરસમાં એક વખત શીવરાતને દીવસે બાહાર નીકળી, દરીઆમાં તરેછે, ને પાછા પોતાને ડોકાણે જાયછે. તે દીવસે ધણા દરદી લોકો તે જગે બાગના દરવાજા આગળ હાજર રહેછે. તેઓની નખજ જોઈને પેલા ગોંસાઈ દવા આપેછે ને તેથી તમામ લોકો દુરસ્ત થાયછે. વાસ્તે અગર હુકમ આપેતો શાહજહાને તેની પાસે લઈજાઈ. પાદશાએ મને એક માતેબર અમીર ને જરૂરીયાત સામાન આ-

પીને સોદાગર સાથે રવાને કીધો. અમો તે જગે જઈ પોહ્યા. હવા-
ના ફેરફાર થવાથી મારી તબીબત ઘણી તરેથી સુધરી; મગર દીલમાં
થી પેલી માથુક અસતી નોતી. તે જગે ઉપર ચાર હજાર દરદીઓ
એકઠા થયા હતા. ત્રણ માસ યુજરયા પછી નામિલી તારીએ તે
ગોંસાઈ પોતાના મઠમૌથી બાહાર આવ્યો અને દરીઆમો નાહાવા
પડ્યો. નાહીને ખીખુત લગાવી ટીલાંટમકાં કરી, એક કલમદાન
બગલમો મારી, બાહાર આવ્યો, અને દરદીઓને જોઈને જુસખા
લખી આપતો હતો. એમ કરતાં તે મારી નજદીક આવ્યો ને
મને જોઈને સાથે બાગમો લઈ ગયો, ને એક મકાન બતાવ્યું
તેમાં હું રહ્યો. એક હફતા પછી પાછો મારી પાસે આવ્યો. મને
કહ્યું કે, બાગમો શેર કરવા જ્યાકર, અને ફળફળાદીક પસંદ પડે
તે તારા ખાધામો લાવ; અને એક ખાલો માજુમથી ભરેલો
આપી કરમાવ્યું કે, નાહારને કોડે હમેશાં ખાયા કરજે. એવું
કહી ચાલતો થયો; અને હું તેના બતાવ્યા પ્રમાણે અમલ કરતો
હતો. મારી તબીબત સરવે તરફથી દુરસ્ત થઈ; પણ માથુકની
વાત દીલામોથી અસતી નોતી. એક દીવસે એક તાકામોથી મને
અમલે દીનગી કીતાબ હાથલાગી અને તે હું એક વરશગી મુદતમાં
બરાબર શીખ્યો. પાછો ખુશીનો દીવસ એટલે શીવરાત આવી
તે દીવસે પેલો ગોંસાઈ મારી પાસે આવ્યો, ને કલમદાન મારો
હાથમો આપી મને સાથે તેડી ગયો. દરવાજાની બાહાર તમામ
લોકો રાખીલા મુજબ ઉભા હતા. મારો અમીર અને સોદાગર
મને જોઈને ખુશ થયા અને ગોંસાઈને પગેલાગી તેના ઉપકારનાં,
મોટાં વખાણુ કર્યાં. બાદ તે ગોંસાઈ દરીઆમો નાહાવા પડ્યો.

અને નાહાઈ આવી લોકોને દવાઈ બતાવા લાગ્યો. એક ભારી દરદ-
વાળાને મારીસાથે રાખ્યો, ને પોતે એ કામથી ફારેગ થઈ અમાબંનેને
સાથે આગમો લઈ ગયો. પેલા ભારી દરદવાળાની તપાસ કરી તેના
માથાની ઓપરી ચીરી. તેમાં એક આનખજુરો માલમ પડ્યો
તેને ચીમટાથી કાઢવા માંડ્યો. તે ઉખડ્યો નહીં. ત્યારે મેં કહ્યું કે,
ચીમટો ગરમ કરી એની પીઠ ઉપર લગાડશે તો પોતાની મેજે
બાહાર નીકળી આવશે. જ્યારે મારા આવા શખ્તુન ગોંસાઈએ
સાબળ્યા તેજ વખત તે ત્યાંથી ઉઠી બાગ તરફ ગયો, અને એક
ઝાડ સાથે કાંસો ખાઈ પોતાનો જન ખેંચ્યો. મેં તેને એવી
હાલતે જોયા પછી તેની લાશને દફન કીધી. તેની જઠામાંથી બે
કુંચી મારે હાથ આવી તે તાળાંઓને લગાડી જોતાં બે કોઠડીના
તાળાંને લાગુ પડી. તે કોઠડી ઉઘાડી તપાસ કરતાં તે તમામ
જવેહરાતથી ભરેલી હતી. તેમાં એક સુંનાના પતરાંની પેટી જોવામાં
આવી. તે ઉઘાડી જોતાં તેમાંથી એક કીતાબ મળી તેમાં જીન
અને પરીઓને હાજર કરવાની અને ખીજ કેટલીએક તરફથી
બતાવેલી હતી. બાઃ મેં મારા અમીર અને સોદાગરને બાહારથી
બોલાવ્યા, ને તે કીતાબ અને તમામ દોલત કીશતીમો ભરાવી, અ-
મારા સુલક તરફ રવાના થયા. નજદીક પોહોંચ્યા પછી મારા
બાપને ખબર થતાં તે ઘણી ખુશીથી અમીર ઉમરાઓને લઈને
સામાં આવ્યો, ને મને લઈજઈ પોતાની ગોદમો બેસાડ્યો. મેં
મારા અસલ ગુંમખજવાળા મેહલમાં રહેવાની પાદશાહની પરવા-
નગી માગી, ને તેને મરમત કરાવી મેં તેમાં સુકામ કીધી, અને જીન
લોકોને હાજર કરવાનો આજીશ દીવસનો છલ્લો ખાંધ્યો. એ સુદત

પુરી થતાંજ મોટા તોફાન સાથે અંધકાર થયો, ને પરીજનદીનું લશ્કર અને એક તખ્ત ઉપર એક શય્યાસ જડાવ તાજ પેહરી બેઠેલા હતો ત મારી રૂપર આબ્યો. મેં તે તખ્તનશીનને જ્યારે અદખ બજાવ્યો ત્યારે તેણે મને પુછ્યું કે, મારીથી તું શી વાતની ઉમેદ રાખેછે. મેં જવાબ દીધોકે, તારી બેઠી ઉપર હું આશક છજી; મોટે એટલી ઉમેદ હાસીલ થવાની સરકરાજી કર, તેણે કહ્યું કે, આદમ જાતને અમારી જાત સાથે ઇતેફાક નહીં બને. ત્યારે મેં કસમ ઉપર કહ્યું કે, હું માત્ર તેનાં દીદાર જોવા આહું છજી. તે બોલ્યો કે, માણસજાત પાછળથી પોતાનાં કોલથી ફરી જાયછે. બાદ તેણે મારા ઉપર રૈહમ લાવી પોતાની છોકરીને બોલાવીને મને કહ્યું કે, જો કંઈ બદ નજર કરશે, ને પાક મોહબત નહીં રાખશે, તો તમારા બંનેના જીવનો ધાત થશે. આટલું બોલતાંજ તેની છોકરી કે જોનાં ઉપર હું આશક હતો તે તખ્ત ઉપર બેસીને આવી, અને પેલા જીનનું લશ્કર હવા તરફ ચાલ્યું. અમે બંને આશુક માશુક પાક ઇશિકની લીજતથી મજેહ કરવા લાગ્યાં. પરીજનદી મારી પાક મોહોબત જોઈ મુશતાક થતી, ને કોઈ કોઈ વખત નસીહત કરતી હતી કે, તું કીતાબ સામવી રાખજો- નહીંતો જીનલોકો તે પોતાને હસ્તગત કરવાની તજવીજ કરશે. હું તે કીતાબ મારા ગજાના તાવીજ મુજબ સંભાળી રાખતો હતો. એક દિવસે મને એવો શોક થયો કે, ઇશિકબાજી કહે. ક્યાં સુધી પહરેજ રૈહવું. આવા વીચારથી હું દીદબાજી કરવા લાગ્યો, એટલામા એક ગેબી આવજ મારા દીલમા લાગ્યો કે, પેલી કીતાબ આપ. તેમાં તમામ ઇસમે આજમ તથા પરમેશ્વરનું નામ લખેલું છે. હું મારા

હવસમાં મોજાદ હતો તેથી પેલી કીતાબ મારી બગલમાંથી કા-
ઢીને તેને હવાલે કીધી, ને હું ગાફીલ થયો. આ જોઈ પરીજાદી
બોલી કે, આખરે તં બાજુ યુમાવી ને મારી નસોહતથી ગફીલ થયો.
એટલું બોલી તે પોતાના દીલથી બેહોશ થઈ, એટલે કીતાબ
લઈ જનાર દેવ તેના શીરના આગળ આવી ઉભો. મેં તેને મારીને
તેના હાથમાંથી કીતાબ લેવાનું ચાહ્યું એટલામાં એક ખીજો જીન
આવી તેના હાથમાંથી કીતાબ લઈ ગેબ થયો. હું ઇલિમ પડવા
લાગ્યો એટલે તે જીન બળદ થઈ ગયો, પણ પરીજાદી હોશમાં
આવી નહીં; ને મારો ઇશકબાજીનો ખ્યાલ જતો રહ્યો. તે દીવ-
સથી હું માણસ જાતથી જુદો પડી, આ આગના ખુણામાં પડ્યો
છર્ગ, ને હરમહીને શહેરમાં બળદ ઉપર બેસી જઈ છર્ગ, ને યુ-
લામને કતલ કરું છર્ગ-એટલા વારતે કે, તમામ લોકો મારો હાલ
જોઈ અફસોસ કરે. એ ફકીર-મેં મારો હેવાલ તને સંભળાવ્યો.
હવે એટલું ચાહું છર્ગ કે, કોઈ ખુદાનો ખંદો મારી ઉમદ બર લાવે.

ફકીર કેહછે કે, આ હેવાલ સાંભળી મેં તેને દીલારો આપ્યો
કે, માં કામ એક બાજુ ઉપર રાખી અવલ તારા કામની બની
સકશે તેટલી કોશીસ કરીશ. એવું કહી હું ત્યાંથી નીકળ્યો. પા-
હાડ અને જંગલમાં પાંચ વરસ સુધી દીવાનાની માફક ફરચો; લે-
કીન કોઈ તરેનો દાખલો હાથ આવ્યો નહીં. ફરતાં ફરતાં એક
બુલંદ પાહાડ નજર આવ્યો તે ઉપર જઈ પોહિંચ્યો, ને ચાહું કે,
એનાં શીખર ઉપરથી નીચે જમીન ઉપર માં શરીર પડતું સુકું
અને જાનથી બેજાન થાઈ-એટલામાં ગેબથી એક સવાર મોહોઢા
ઉપર બુરખો લાખી આવ્યો, ને બોલ્યો કે, સખર કર; નાહિક

જન નહીં યુમાવ; થોડા દીવસમાં તારી ઉમેદ હાંસીલ થશે. એ દુરવેશો—મેં મારો હેવાલ તમો આગળ યુજરચો, હવે ચાહુંછઈ કે, ખુદા આપણાં બંધાની મુરાદ હાંસીલ કરે.

પાદશાહ આજ્ઞદાયક, ગોશે ખેશી, ફકીરોની હકીકત સાંભળીને, ખામદાદનો વખત નજદીક આવ્યો તેથી છુપી રીતે પાછો ત્યાંથી નીકળી પોતાના મેહલમાં ગયો, ને નાહી ઘોહી ખાનું ખાધું, ને ઊંચો પોશાક પેહરી તખ્ત ઉપર આવી બેઠો. બાદ ચોખ્ખદારોને ફરમાવ્યું કે, ફલાણા મકાન ઉપર ચાર ફકીરો છે તેને બાઆબરથી ખોલાવી લાવો. ચોખ્ખદારો હુકમ મુજબ ફકીરો પાસે ગયા, ને પાદશાહ ખોલાવેછે એવી અરજ કીધી. ફકીરોને ઇયાદ આવી કે, મુરતેજાએ ફરમાવ્યુંછે તે દાખલો નજર આગળ આવ્યો એવું સમજી, ખુશ થઈને પાદશાહની રૂબરૂ ગયા, ને તેને દુવા દીધી. પાદશાહે પોતાના બુજરગ અમીરોને ખોલાવ્યા, ને તેઓની રૂબરૂ ફકીરોને પુછ્યું કે, તમારા મુરશેદનો મુકામ કહી જગેછે, ને કેણી તરફથી આવ્યા, ને કહી તરફ જવાનો ઠરાવેછે. તેઓએ જવાબ આપ્યો કે, પાદશાહ સલામત, હમો ફકીર લોકોનો કાએદો મુલકે મુલક ફરવાનો છે, અને જ્યાહાં રાત ત્યાં વાસો કરીએ છઈએ. આ દુનીયામાં જે હમં દીઠું છે તેની ઇયાદ ક્યાં સુધી કરીએ. પછી પાદશાહે અમોને ખાનું ખવાડી આરામ આપ્યો. બાદ એકાંત ખોલાવી પુછ્યું કે, તમારો હેવાલ મને સમજાવો. મારીથી જે ખીદમત બજાવશે તે સરો ચશમથી બજાવીશ. ફકીરોએ જવાબ દીધો કે, અમારી વાત સાંભળવામો કહું કાએદો નથી; માટે એ વાતથી હમોને માફ કર. પાદશાહ ખોલ્યો કે, રા-

તના બે ફકીરોની હીકાયત મેં સાંભળી છે, ને બાકીનાં બેનો હેવાલ મને મેહરબાની કરી સંભળાવો, ને મારે ત્યાંજ તમે મેહરબાની કરી સુકામ રાખો. આ વાત સાંભળી ફકીરો ચુપ થયા, અને થોડીવાર પછી બોલ્યા કે, પાદશાહ અવલ તું તારો હેવાલ જાહેર કર, બાદ હમે હમારા હેવાલનું બ્યાંન તારી રખર કરીશું.

પાદશાહ આજ્ઞાપત્ત કહેછે કે, મારો બાપ યુજ્જ્યા પછી હું બ્યારે આ રમના મુલકની પાદશાહત ઉપર બેઠો તે વખત હું ભર જીવાનીની આલમમાં હતો. ઇત્તેફાક એવો બન્યો કે, એક સોદાગર બદખશાનના મુલકથી ધણો એક અસબાબ લઈને મારી હજીર આવ્યો, ને કેટલી એક ચીજો નજર કીધી. તેમાં એક દાખડીમાં એક દાણો લાલનો બેકીમતી જોવામો આવ્યો. તે વજનમાં પાંચ મીશકાલનો હતો. મેં તે ધણોજ પસંદ કીધો, ને તેને સારૂ સોદાગરને ઇનામ એકરાંમ ખુબ આપ્યું; અને તેના માલની જકાત નહીં લેવાનો તથા તેની બરદાસ્ત રાખવાનો મારા મુલકનાં નાકેદારો વગેરે ઉપર પરવાનો લખી આપ્યો. હું હરરોજ તે લાલ દરબારમો મંગાવીને જોતો, તે મુજબ એકરોજ તે લાલ મેં મંગાવી તેની તારીફ કીધી, અને ફરહેનગાનનાં એલચીના હાથમાં આપ્યું. તેણે તે જોઈને એક ખીજના હાથમાં આપ્યું. એ મુજબ પરસપર ખીજખીજા હાથમાં લઈ જોતા હતા ને તારીફ કરતા હતા કે, આવું લાલ દુનીયાના પરદા ઉપર કોઈ ખીજ પાદશાહતમાં જોવામો આવ્યું નથી. તે વખત મારા બાપના તખ્તનો વજીર મારા તખ્ત આગળ ઉભો હતો. તેણે અદબ બજવી અરજ કરી કે, એ ખુદાવંદે-યામત અગરચે એ લાલનો જોડો દુનીયામો નથી, તોપણ આખરે એ પરચરછે તેની

હદથી જીવાદિ તારીફ કરવી લાજમ નથી; કેમકે આ વખત દરખા-
રમાં મુલકે મુલકના એલચીઓ હાજરછે તે પાતપાતાને મુલક
જઈ તારી વાત કરશે કે, પાદશાહને એક લાલ હાથ આવ્યું છે તે
બંધાને બતાવતો કરેછે, ને પાતાને માહથીજ તેની અતીશે તારીફ
કરેછે. આથી શું તે મુલકના પાદશાઓ તારી મસકરી કરશે
નહીં? એનાં જવા તો બાર દાણાં લાલનો હાર બનાવીને શા-
પુર શેહેરના એક નાંધડા સોદાગરે પાતાના કુતરાના ગ-
ખામો લાખી મુક્યો છે. આ વાત સાંભળી હું શરમીંદો થયો, ને
વજીર ઉપર ધુરસો આવ્યાથી તેને ગરદન મારવાનો હુકમ કીધો.
જ્યારે જલ્લાદો વજીરને હાથ પકડી લઈ જવા લાગ્યા, ત્યારે કરે-
હંગના પાદશાહના એલચીએ અરજ કીધી કે, એની તકસીર સા-
ખીત થયા વગર કતલ કરવો દુરરત નથી. અગરચે એ તકસી-
રવાન છે તો તેને કેદમાં રાખી, યુનાહની સાંખીતી થયાપછી ગરદન
મારવો એ દનિસાકનો રતોછે. આ વાત મારી અકલમાં વાજ-
ખી આવ્યાથી વજીરને એક વરણ કેદ રાખવો. ને તે મુદતમાં
એનું બોલવું ખરું નહીં હરે તો ગરદન મારવો, એવો હરાવ કીધો.
આ બખર વજીરને ઘેર પોંહાવવાથી તેના ઘરમાં માતમનો પોકાર
ઉઠ્યો, અને તેની એક ખુબસુરત છોકરી વરણ ચઢેદની ભણેલી
ગણેલી હોશીઆર એક ઇલાહેદા મકાનમાં પાતાની સહેલીએ
સાથે રહેતી હતી, તેની પાસે તેની માં રડતી કુટી ગઈ, ને બોલી
કે, મારે પટે તું છોકરી પેદા થઈછે તે કરતાં હુલો લંગોડો અથવા મા
જીર છોકરો હોત તોપણ તે આવી આકૃત વખત કામ લાગતે.
આ વાત સાંભળી છોકરી બોલી કે, કરવું ખુદાનું છે, પણ જે-

કામ છોકરો કરી શકે છે તે કામ હું પણ બજવી શકું છઉં. પછી તેની માએ વજર ઉપર લાલના દાણા બાપત પોલી આકૃતની હાકીત તેની આગળ જાહેર કાઢી. તે છોકરીએ પોતાની માને દીલાસો આપ્યો અને કહ્યું કે, આકૃત વખત ધીરજ રાખવી, ને ખુદાની બંદગી કરવી કે, તે દોહાને વધારે દીવસ આકૃતમાં રહેવા દેતો નથી. આવી દાનાઈની વાત સાંભળી વજરની આરાત પોતાના મુકામ તરફ ચાલી ગઈ. વજરજાદીના મનમાંથી આ વાતનો દગદગો દુર થયો નહીં તેથી રાતનો વખત થતાંજ તેણે પોતાના બાળને બોલાવી, મુસાફરીનો સામાન સરંજામ તદ્દઆર કરાવી, નોકર ચાકરો સાથે નેસાપુર તરફ રવાને કર્યો, ને પાછળથી પાતે પણ મરદાની લીબાસ પહેરી, ધોડે રવાર થઈ, રખસત થઈ. બામદાદ થતાં વજરજાદી ગુમ થવાની બબર તેની માને પોહોંચી. બદનામી પોહોંચવાના સમયથી તે વાત તેણે છુપાવી રાખી. વજરજાદીએ પોતાનું નામ સોદાગર રાખ્યું, ને મંજલ દરમંજલ કરતી કરતી નેસાપુર શહેરમાં દાખલ થઈ, અને એક ધરમશાળામાં રાત ગુજરી. બીજે દીવસે સહવારમાં રમણી તરફનો મરદાની સોદાગરી પોશાક પહેરી, શહેરમાં સેર કરવા નીકળી. બજારમાં એક ઝવેરીની દુકાન આગળ જઈ ઉભી. તે દુકાનદાર સોદાગર પચાશ વરણની બેંમરનો, જામે પેહરી દબદબાથી ખેંડેલા હતા; અને બીજા લોકો તેની બાજુ ઉપર ખેંડેલા દીકા. વધારે નજર પોહોંચ્યાંતાં એક ગોશામો બે પીંજરાં નજર આવ્યાં. તેમાં બે મરદ કેદ કરેલા હતા અને તેની બાજુબાજુ બે હબશી ઉભા હતા. બીજા ગોશામો એક હાથીદાંતની ચોકી ઉપર

મખખલનું ખીજાનું હતું, અને તે ઉપર એક કુતરો, ને તેના ગળામાં
 એ મુજબ સાંભળ્યું હતું તે મુજબના લાલના દાણાં ખારનો હાર
 બાલેલો હતો; અને આળુઆળુ બે ખુબસુરત ગુલામ ઉભા હતા-
 તેમાં એકના હાથમાં કુતરાનું મોઢોડું લુછવાનો નકશીદાર રૂમાલ,
 ને ખીજના હાથમાં માખી ઉરાડવાનો જડાવ મોરછલ હતો.
 તે દુકાનના મીજલસી લોકો, વજીરજાદી તરફ જોઈ, તારીફ કરતા
 હતા કે, આવો ખુબસુરત સોદાગર બચ્ચો કોઈ દીવસ જોવામાં
 આવ્યો જોહોતો. પછી તે દુકાનદારે પોતાના ગુલામસાથે વજીર-
 જાદીને ખોલાવી, તાજામ તવાજીથી બેસાડી પુછ્યું કે, તું કહ્યા મુ-
 લકના સોદાગરનો છોકરો છે? તારું નામ શું છે, તથા તું સા કારણ
 સારૂ આ મુલકમાં આવ્યોછે? ત્યારે વજીરજાદીએ જવાબ
 દીધો કે, હું મુલકે રૂમના એશતમખોલ શહેરનો રહેનાર છઉં.
 મારો બાપ મોહોટો સોદાગરછે. તે જઈ થવાથી મને સોદાગરી સારૂ
 મોકલ્યો છે. દરીઆને રસ્તે નીકળવું મુનાસબ નહીં લાગવાથી
 પગરસ્તે આ અંજાણાં શહેરમાં આવી પહોંચ્યો છઉં, ને તારી
 નેકનામી સાંભળી, તારી મુજાકાત ને આવ્યો છઉં, તે ઉમેદ હાંસીલ
 થઈ. હવે હજ કરવા જવાનો હરિદો રાખું છઉં. ખોજ સોદાગરે
 બહુ આજીજ કરી, વજીર બચ્ચાને કહ્યું કે, હું તને જુદું મકાન
 આપું છઉં તેમાં તું તારો સામાન લઈ આવીને રહે. હું
 સંધ્યો સામાન તને સારો નફો મળે એ રીતે વેચાવી આપીશ.
 પણ તું હવે મારા ફરજદ માફક છે; વારતે મારી પાસેથી જવાની
 વાત નો કર. વજીર બચ્ચાએ પોતાનો એક નોકર ખોજ સોદાગરના
 નોકરો સાથે મોકલ્યો, અને પોતાનો સામાન સરાહમાંથી મંગાવી

એક ઇલાહિદા મકાનમાં રખાવ્યો. શામ પડવાથી જોળ સોદાગરે
 ડુકાન બંધ કરી, ને વજર બચ્ચાનો હાથ પકડી, પોતાના મકાન
 તરફ લઈ ગયો. પેલા કુતરે અને બે કેદીઓનાં પીંજરાં
 હબરી ગુલામો, જોળ સોદાગરને ઘેર લાવ્યા. જોળ
 સોદાગરનાં આજીશાન મકાનમાં વજર બચ્ચાને બેસાડ્યો,
 અને બંનેએ તારીફ લાયકનો શરખ પીધો, અને દશતરખાન
 ઉપર બેઠા. ત્યાં તરેતરેનું ન્યામત ખાનું આવ્યું, તેમાંથી
 અવલ એક રીકાબીમાં પેલા કુતરાને સાર જોળ સોદાગરે
 મોકલ્યું. તે કુતરે ખુરસી ઉપરથી નીચો ઉતર્યો, અને ખાનું
 ખાઈ પાછો ખુરસી ઉપર બેઠો; અને તેના ખાતાં વધેલું તે
 પેલા પીંજરાંમાં બે કેદીઓ હતા તેને બાહાર કાઢી, તેની પીઠ
 ઉપર સોટાનો માર મારી, ખવાડી પાછા પીંજરાંમાં બાંધ્યા. આ
 કામથી ફારેગ થયા બાદ જોળ સોદાગરે વજર બચ્ચાને પાસે બે-
 સાડીને ખાનું ખાવાનું કામ જારી કર્યું. પણ વજર બચ્ચાએ ખુ-
 મચામો હાથ બાંધ્યો નહીં. ત્યારે જોળ સોદાગરે નહીં ખા-
 વાનો સબખ પુછ્યો. વજર બચ્ચો બોલ્યો કે, જનવરનું ખા-
 વેલું માણસજાતને ખવાડ્યું, એ શરેહથી ઉલટું છે; કેમકે સર્વ
 પ્રાણીમાં માણસજાત એક છે તેથી મને એમ લાગે છે કે, તમે
 સુસલમાન નથી; વાસતે એનો બિદ સમજ્યા વગર, તારે ત્યાંનું
 ખાનું મારે હરામ છે. પછે જોળ સોદાગર બોલ્યો કે, હું એ-
 લાત સમજું છું, ને એજ કારણથી મારું નામ ખાજસંગપ્રસ્ત
 રાખ્યું છે; અને આ શહેરમાં મને મોટી બદનામી છે. એવું કહી
 કતમો બણી બતાવી, વજર બચ્ચાની ખાતરી કરી કે, પોતે સુસ-

જમાન છે. બાદ વજીર બચ્ચો બોલ્યો કે, તારે એ બદનામી લેવાનું શું કારણ છે? ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે, એ મારો છુપો ભેદ કોઈને જાહેર નહીં થાય તેને સારું બદનામી કપ્પલ કરી છે, તથા સરકારમાં બમણી જકાત ભરું છઉં; પણ કોઈને ભેદ કેહતો નથી, અને તુને પણ એ સાંભળવામો નફો નથી. પછી વજીર બચ્ચો ચુપ રહ્યો, અને બંને ખાનું ખાવા લાગ્યા. એ રીતે બે માસ સુધી વજીર બચ્ચો ખોજ સોદાગર સાથે હળીમળીને રહ્યો; પણ તે ઝિરત છે, હેવું કોઈના સમજ્યામાં આવ્યું નહીં. એક રોજ વજીર બચ્ચો અશરાફ લોકોની રૂબરૂ રડવા લાગ્યો, તેવારે ખોજ સોદાગરે તેની ખાતરદારી કરી પુછ્યું કે, તું સાવારતે રોછે? તેણે જવાબ દીધો કે, તમે મારા ઉપર મારા બાપ કરતાં ઝિર પ્યાર રાખોછો, ને તમે જેવી નાજપરવરી કરી તેવી મારા બાપે પણ કોઈ દીવસ કરી નથી; તેમ છતાં મારે તમારી જુદાઈ કરવાનો વખત આવ્યો છે. ખોજ સોદાગર બોલ્યો કે, તારા જવાબી મારો જન કબજ થઈ જશે; વારતે મારા યુજરયા પછી તારી મરજીમાં આવે ત્યાં જજે. આ ફારસના મુલકનાં હવાપાણી તને સારાં માફક છે; માટે તું હીયાં રહે. મારે ફરજંદ નથી તેથી તુંજ માફ ફરજંદ છે, અને આ માલમતા બધું તાઈ છે. અગર તારી મરજી ચાહેતો તારા બાપને પણ હીયાં બોલાવી લે, ને આજ શહેરમાં મુકામ રાખ. વજીર બચ્ચાએ આજીજીથી કહ્યું કે, એ સઘળી વાત ખરી છે; પણ મેં મારાં માબાપને એક વરશની મુદતમાં પાછો જઈ મળવાનો કોલ આપ્યો છે. તે મુદત સરહું નહીં જાજે તો, તેઓ મારા ઉપરથી એ-તકાદ ઉઠાવે, ને અફસોસથી જનથી બેજન થાય તો લોકોમાં

મને મોટી નામોથી મળે; વારતે મને રજા આપ. હું તેઓને મળી પાછો તારી ખીદમતમાં હાજર થઈશ. જ્યારે વજીર બચ્ચાગી આવી મીઠી જવાનથી હકીકત સાંભળી, ત્યારે ખોળા સોદાગરોને રૈહમ આવી, ને તેની સાથે પોતે પણ જવાની તહયારી કીધી, અને તેના દોરત સોદાગરો પણ સાથે જવાને તહઆર થયા. તમામ લોકોએ ડેહરા, તંબ્ર, શેહેરની બાહાર મારચા, ને પોતપોતાની કુદરત મુજબનો સોદાગરી અસખાઅ અને પાદશાહ લાયકની ચીજો સાથે રાખી. શેહેરની બાહાર ગોયા એક ફાજ પડી હોય એવા દમદમામ દેખાવા લાગ્યો. એક દીવસે નેક સાયત જોઈને સોદાગરોએ ત્યાંથી મુકામ ઉઠાવી ચાલવા માડ્યું. તે વખત પાંચશો ગુલામ, પાંચશો જંગી સમશર મારનાર તુરકીઓ અને ખીજા અરખી ઘોડેરવાર ખોળા સગપરરત સાથે હતા. પેલો કુતરો અને બંને કેદીના પીંજરાં ઊંટો ઉપર મુકેલાં હતાં, ને વજીર બચ્ચો સુખપાલમાં બેઠેલો હતા. મનજીલ દરમનજીલે મુકામ થતો તે વખત ખોળા સોદાગરને મુકામે ખાનું તહયાર થતું, ને સધળા સોદાગરો એકજ મીસલમાં ખાનું ખાતા, અને શરાબ પીતા હતા. કેટલીક મુદતે ખરે આશ્રયતથી મુલકે રૂમનાં એસતમખોલ શેહેરની સરહદ ઉપર જઈ પોહ્યાં, અને શેહેર બાહાર મુકામ કરી, વજીર બચ્ચાએ ખોળા સગપરરતની રજા લીધી કે, મારા માઆપને મળી, એક મકાન તારા મુકામને સારું મુકરર કરી પાછો આવું છઞી. એવું કહીને પોતાના ઘર તરફ ગયો, ને મરદાની લીઆસથીજ મા પાસે જઈ પગે પડ્યો. માએ તેને ઝિાળખીને કહ્યું કે, તારું કાનું મોઢું મને

આડવા શું કરવા આવી? તેં માખાપને મોટા બટ્ટો લગાડ્યો. તે વખત વજીરજીવી ખોલી કે, મેં કંઈ રીતે ખરાબ કામ કર્યું નથી. મારા બાપને છોડવવા સારૂ નેસાપુર શહેર મરદાની લીખાસથી ગઈ, અને તે સોદાગર કે જેની પાસે કુતરો છે, ને તેના ગળામાં ખાર લાલના દાણાં છે તેને મારી સાથે લઈ આવી છઈ. હવે એક દીવસની રજા આપેતો પુરતું કામ કરી, તારી ખીદમતમો હાજર થઈ. આ વાત સાંભળી વજીરની ઓરત ધણી ખુશી થઈ, અને છોકરીને ગોદમાં દબાવી પ્યાર કરી તેને રજા આપી. તે પાછી મરદાની પોશાક કરી ચાલી એટલામો ખોળ સોદાગર વજીર બચ્ચાને વીલંબ થવાથી તેને શોધવા સારૂ શહેરમાં આવ્યો. તે રસ્તામો સામો મળ્યો. પછી એક બાગ પસંદ કરી ત્યાં ડેહરા તંબુ લાખ્યા; ને સંઘળા સોદાગરોએ એક દશતરખાન ઉપર ખાનું ખાધું. એક પોહોર દીવસ રહ્યો ત્યારે તમાશો જોવા તંબુની બાહાર ફરશ કરીને બેઠા, એટલામો એક અમીર સીકારે જતો હતો તે ત્યાં આવ્યો, અને તપાસ કરવા લાગ્યો. ખોળ સોદાગરે યુલામ માફી તેને ખોલાવ્યો, અને મોહોટી શાહામતથી ખેસાડ્યો. ખોળની મીજલસ અને પેલા કુતરાને જોઈને તે તાજુબ થયો. ખોળએ તેને જીયાકૃત આપી, અને કેટલાએક હદીઓ આપી રવાને કર્યો. ખીજે દીવસે તે અમીર પાદશાહનાં દરબારમો ગયો, અને ખોળ સોદાગરની મીજલસનાં તરીકાની અને પેલા કુતરા અને પીંજરાં માંના બે કેદીની હકીકત જાહેર કરી. પાદશાહ તે સાંભળી ધુસ્સે થયો અને તે સોદાગરને કતલ કરવાનો હુકમ આપ્યો. હત્તેફાક એહવો બન્યો કે, તે વખત પેલા ફરહંગનો એલચી હાજર હતો.

પાદશાહનો હુકમ સાંભળી તેને હસવું આવ્યું, તેથી પાદશાહ વધારે ધુસ્સામાં આવ્યો, ને તેને કહ્યું કે, તું દરબારમાં બેઠાની કરેછે. ત્યારે તેણે અરજ કરી કે, પાદશાહ સલામત, તે સોદાગર નાહિક મારચો જાએછે; વાસતે તેને ખોલાવી તેનો હેવાલ સાંભળ, અને ત-કસીરવાન હરે તો તારી નજરમાં આવે તે કર. પાદશાહને એલચીની વાત સાંભળી ક્યાસ કર્યો કે, વજીરની કહેલી વાત સાચી પડી, ને પછી ચોખ્ખાદારેને હુકમ કર્યો કે, તે સોદાગરને તમામ સરંજામ સાથે ખોલાવી લાવો. ચોખ્ખાદારે ખોજ સોદાગર પાસે ગયા, ને પાદશાહનાં ફરમાનની વાત કહી. તેજ વખત તે અને વજીર બન્ને ઊંમદા પોશાક કરી કુતરે અને બે કેદીનાં પીંજરાં અને બીજાં અસખાખ લઈ, પાદશાહની હજીર હાજર થયા, અને એક ખુમચો ઝવેરાતનો ભરેલો નજર કરી, અદબસર રૂપરૂમાં ઉભા. પાદશાહ ગુસ્સાથી પુછવા લાગ્યો કે, એ ખોજ સોદાગર, તું મગપારસત સોદાગર કેહેવાયછે, માટે તારો મજહૂબ કહ્યો છે, તે બયાન કર. ખોજ સોદાગરે અરજ કરી કે, ખુદા એકજ છે, ને હું મુસલમાનનો ધરમ પાળું છું, ને મહમદ મુસતેફાનો કુલમો પડ્યો છું. પાંચ વખત નીમાજ કરું છું, ને હજ પાણ કરીછે. મારી મતલબની છુપી વાત કો-ઈને જાહેર ન થાય તેથી બમણી જકાત ભરું છું ને મને લોકોમાં મજેલી બદનામી મેં કબુલ રાખીછે. પાદશાહ વધારે ગુસ્સે થયો ને ખોલ્યો કે, તું મને ફાસલાવેછે; મગર સાચી વાત કહ્યા વગર તારો છુટકો થવાનો નથી. આખરે ખોજ સોદાગર લાચાર થયો, અને પોતાનો જાન બચાવવા, જાહેર કીધું કે, પેલા પીંજરાં-

માના બે કેદીને તારી રૂબરૂ બોલાવ કે, તેની સમક્ષ હું મારે હેવાલ જાહેર કરું. પાદશાએ તે બંને કેદીને પીંજરામાંથી બાહાર કઢાવી બોબા સોદાગરની રૂબરૂ ઉભા કીધા.

બોબા સોદાગર પોતાનો હેવાલ કહેવા લાગ્યો કે, આ બંને કેદીઓ મારા મોટા ભાઈ છે, ને હું એઓથી નાનો છું. અમારે બાપ ફારસના મુલકનો સોદાગર હતો. હું સઉદ વરશની ઊંમરનો થયો ત્યારે તે યુવરી ગયો. એક દીવસ મારા ભાઈઓએ કહ્યું કે, આપણા બાપની માલ મીલકત વેદંથી લેવી જોઈએ. મેં ઈનકાર કર્યો કે, હું નાદાન છું, ને તમે મારા બાપની જગ્યા ઉપર છો. તમે મને ટુકડો રેાટી આપશો તે ઉપર હું શુકર યુજાર કરીશ. પણ એ વાત બંને ભાઈઓએ કબૂલ કીધી નહીં, ને મને કહ્યું કે, તું અમાને ખરાબ કરવા ચાહેછે. હું એ વાત સાંભળી ચુપ રહ્યો. બીજે દીવસે સહવારે એક પ્યાદો આવ્યો, ને મને દરબારે લઈ ગયો. ત્યાં કાજીએ મને બંને ભાઈની રૂબરૂ કરમાવ્યું કે, તારા બાપની મતા કેમ વેદંથી લેતો નથી. મેં જો મુજબ મારા ભાઈને જવાબ દીધો હતો તે મુજબ કાજીને જવાબ આપ્યો. ત્યારે બંને ભાઈ બોલ્યા કે, હિસ્સાથી હાથ ઉઠાવી ફારગતી લખી આપે. મેં કાજીની સહી માહર સાથે ફારગતી લખી આપી અને ત્યાંથી રૂબસત થયો, અને એક મારા બાપુકા મકાનમાં જુદો રહ્યો. તે ઘર પણ મારા ભાઈઓએ ખાલી કરાવ્યું, તેથી બીજું મકાન ખરોદ કરી તેમાં મુકામ કીધો. મારો સાથે આ કુતરો પણ હતો ને હું સઉથી નાનો તેથી મારા બાપનો પ્યાર મારા ઉપર જુદો હતો તેથી હર સફરે

નવાહ/ની ચીજો મને લાવી આપતો. એ રીતે મેં મારો કેટલોક માલ ટોળે કર્યો હતો. એક ફેરા એક વુર્કસ્તાનની લોંડી લાવ્યો હતો, ને ખીજ સફરે એક ઘોડો લાવ્યો હતો. હું તેને માવજતથી રાખતો હતો, ને તે ઘોડો મારી સ્વારીમાં કામ આવતો હતો. જ્યારે મેં મારા ભાહ/ઓની ધતિરાજી જોઈ, ત્યારે મારા યુજરાન સારૂ મેં એક દુકાન બજારમાં માંડી, ને ખુદાની મહેરબાનીથી ત્રણ વરસમાં સાહેબે દોલત થયો. પાદશાહ અને અમીરોને ને જાંચી ચીજો જોઈ/એ, તે મારી દુકાનેથી ખરીદ કરવા લાગ્યા. અને રોજ બરોજ મને નફો અને વધારે આરામ મળતો ગયો. એક દીવસે હું મારા ઘરમાં ખેડો હતો, તેવારે મારો યુલામ બજાર તરફથી પોકાર મારતો આવ્યો, અને કેહવા લાગ્યો કે, તમારા ભાહ/ઓ ઉપર ચોરીનું તોહમત આવ્યું છે, ને તેઓને ઇહુદીએ મુશ-કે ટાટ બાંધી માર મારતો લઈ જાયછે, ને ફેહેછે કે, મારા રૂપીયાની ગીશાં કરી આપો-નહીં તો તમારો જીન લઈશ. તમે તો ઘરમાં બેસી રહ્યા છો, પણ ખુદાને ઘેર શું જવાબ દેશો. આ વાત સાંભળી હું હાંફલો ફાંફલો અને ખુલ્લે પગે બજારમાં દોડતો ગયો, ને જોયુંતો બંને ભાહ/ઓને જોરબંદનો માર પડેછે. મેં સરકારી પ્યાદાઓને મારતાં અટકાવ્યા, ને ઇહુદીને મળી, લેન દેનથી વાકેફ થયો, એટલે મારો યુલામ નાણાની થેલી લઈને આવ્યો, તેમાંથી એક હજાર રૂપીઆ ઇહુદીને આપી મારા ભાહ/ઓને છોડાવ્યા. તે વખત તેઓના આંગ ઉપર સાખીત કપડું નોતું, ને બે ત્રણ દીવસના ફાકા પડેલા હતા. હું મારે ઘેર તેઓને લઈ ગયો, ને ગુસલ કરાવી, સારો પોશાક પરાવી ખાનું ખવાડ્યું; પણ મારા બાપની

દોલત શી રીતે ફના કીધી તેને સારૂં મેં કંઈ પુછ્યું નહીં. કેટલીક સુદત બાદ મેં વીથ હજાર રૂપીઆનો અસબાબ અને વાટખરચી આપી સોદાગરનું બાજ બસરા તરફ જવું હતું તેમાં વેપાર વણજ કરવા સારૂં કેટલીએક તરૈથી વાકેફગાર કરીને રવાને કીધા. એક વરશની સુદત પુરી થઈ કે, તમામ સોદાગરો પોતાના વેપારમાં ફતેહ પામી પાછા આવ્યા; પણ એ બંને ભાઈએ પાછા આવ્યા નહીં, અને તેઓનું શું થયું તે પણ કાંઈ માલુમ પડ્યું નહીં. મેં મારા એક સોદાગર દોસ્તને જાહેરને પછડ્યું કે, તારા બાજમાં મારા ભાઈએ બસરે આવ્યા હતા, તે સા સબબથી પાછા આવ્યા નહીં? ત્યારે તેણે ઉતર આપ્યો કે, તારો એક ભાઈ ખુરસાનમાં જીવારી લોકોની ખીદમત કરી, તે લોકો ભીખ તરીકે ને કંઈ આપેછે તે ઉપર ચુજરાન કરેછે. અને ખીજો ભાઈ ખુજે ફરાંસીસની છોકરી ઉપર આશક થયાથી તમામ અસબાબ બરબાદ કરી, ખુજેખાના ઉપર પેરો ચોકી કરેછે. આવી ખીજલતની વાત તેને કેહવાને શરમ આવે તેથી કોઈ તેઓની ખબર તને કેહેવું નથી. આ વાત સાંભળી માં મન રંજ થયું, ને ખુખારા શહેર તરફ જવાનો કસદ કીધો. કેટલીએક સુદતે તે શહેરમાં પોંદ્યા, ને મારા ભાઈએ સોધી કાઢી ખુશ પોશાક આપ્યા; પણ તેઓએ માલની અફરાતફરી કીધી તેને સારૂં મેં કંઈ પુછ્યું નહીં. બાદ તેઓને સારૂં કેટલોક સામાન ખરીદ કરી ધર તરફ આવવા નીકળ્યા. થોડી સુદતે નેસાપુર શહેરની નજદીક આવ્યા, ત્યાં એક ગામમાં સુકામ કરી, બંને ભાઈએ અસબાબ સુધ્ધાં રાખ્યા, અને હું મારે ઘેર આવ્યા. બેલણ દીવસ પછે

મેં અફવા ચલાવી કે, મારા ભાઈઓ કુમાઈને આંવ્યા, તેને સામા લેવા ભર્તો છર્તો. તે રાત યુજરી. ખીજે દીવસ પરીઠી-યાંમાં તે ગામનો એક શખસ મારી પાસે ફરીઆદ લાવ્યો કે, તારા ભાઈનો અસખાખ ચોર લોકો લુટી ગયા, ને તેની સાથે અમારો માલ પણ ગયો. અગર તેઓને ત્યાં રાખ્યા નહીં હોત તો અમારા ગામવાળાના અસખાખોને ઘોડો લાગત નહીં. આ વાત સાંભળી હું અફસોસ કરવા લાગ્યો, ને તે ગામે જઈ બંને ભાઈઓ નવસતરા પાદરે ખેઠા હતા તેને કપડાં પેરાવી મારે ઘેર લાવ્યો. શેહરના લોકો ભાઈઓને આંવ્યાની ખબર સાંભળી ઇસતકખાલને આવતા હતા; પણ શરમને મારે તેઓ કોઈની મુલાકાત કરતા નોતા. એ રીતે ત્રણ માસ યુજર્યા. બાદ મેં સોદાગરી અસખાખ તહયાર કર્યો, ને ગ્રાજમાં હું એ બંને ભાઈઓને સાથે લઈ રવાને થયો. ગ્રાજનું બંગર ઉઠાવું તેવારે આ કુત્રો કીનારા ઉપરથી ભુંકવા લાગ્યો, ને દરીઆમાં કુદી પડ્યો. મેં તેને સાર એક મછવો મોકલ્યો, ને તેમાં તેને ખેસાડી મારાં ગ્રાજ ઉપર લીધો. એક માસ ગ્રાજમાં યુજર્યો તે દરમિયાન એક દીવસ મારી લોડી ઉપર મારો વચલો ભાઈ આશક થયો તેથી બંને ભાઈઓએ મને મારી લાખી, તમામ અસખાખના માલીક થવાનો કસદ કીધો. હું ગ્રાજની કેઠડીમાં સુતો હતો, ત્યાં વચલો ભાઈ આવી, મને ઉઠાડી લઈ ગયો. મેં જઈને જોયુંતો મોટો ભાઈ એક ખોરડુ ઉપર ખેસી દરીઆમાં નીચાઈ કરીછે. મેં તેને પૂછ્યું કે, શું છે? ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે, અજબેખ ખેલછે કે, માછલીઓ પરવાળાં અને મોતીઓનાં

ઝાડ લઈ નાચેછે. મને અગર આ વાત કોઈ પાદશાએ કહી હોત તો-
 પણ હું માનત નહીં; મગર મારા ભાઈના બોલવા ઉપર અંત-
 કાદ રાખી, તેની પાસે જઈ, નીચું માથું કરી જોવા લાગ્યો, અંટલે
 પાછળથી વચલા ભાઈએ મને દરીયામાં ફેંકી દીધો, ને પોકાર
 મારી મકર કરવા લાગ્યો કે, મારો ભાઈ દરીયામાં ડુબેછે તેને
 કોઈ ખુદાને વારતે કાઢો; પણ ખુદા શીવાએ મને કોઈ કાઢનાર
 નોતો. ઇત્તેફાકન મને પડતો જોઈ પેલો કુત્રો કુદી પડ્યો હથે
 તેની પુછડી મારા હાથમાં આવી, અને તેની મદતથી સાત દીવસ
 દરીયામાં ગોતાં આઈ, આઠમે દીવસે કીનારા ઉપર આવ્યો.
 મારામાં તાકત નોતી તેથી બેહોશ થઈ રહ્યો. જ્યારે હોશીઆ-
 રીમાં આવ્યો ત્યારે રાતને વખતે બે કોસ ધામે ધીમે ચાલ્યો આવ્યો,
 તો એક પાહાડ નજર આવ્યો. આમદાદગી વખતે તેની પાસે એક
 શહેર નજર આવ્યું તેમાં દાખલ થયો. બજારમાં મેવા માંદાઈની
 દુકાનો જોઈ આવાગું મન બેહદ થયું; પણ પાસે પૈસો નોતો તેનો
 અંદોશો કરતાં બે જુવાન આશિ પોશાક પેહરેલા મારી સામાં
 આવ્યા. હું તેને જોઈને ખુશ થયો કે, એ મારા શહેરના છે—અ-
 ગરતો મારા દોસ્ત છે. પણ જ્યારે છેક નજદીક આવ્યા, ત્યારે મેં
 બરાબર ઝાલજ્યા કે, એ બંને મારા ભાઈઓ છે. મને હીંમત
 આવી કે, અતરાપુ કરતાં એ મારી બરદારત બરાબર કરશે. હું
 મોટા ભાઈને પગે પડ્યો, અંટલે વચલા ભાઈએ મને એક
 લપડાક મારી દુર કાઢી. આ જોઈ તાંહાં ઘણા લોકો ભેગા થઈ ગયા,
 ને પુછવા લાગ્યા કે, એણે શું યુનાહ કાઢીછે? ત્યારે તે લોકોને
 તેઓએ ફરેબથી સમજાવ્યું કે, એ મારા ભાઈ પાસે યુલામ હતો,

અને તેનો આખો ભરોશો એના ઉપર હતો, તેને એણે દર્ડીઆમ ફેંકી દહ, તેનો તમામ ખજાનો અને માલ લઈ યુમ થઈ ગયેલો હતો તે હમોને હુંડતાં આજે હાથ આવ્યોછે. બાદ ત્યાં સરકારી સીપાઈઓ આવ્યા, તેને પણ જીદું સમજાવી મને કોટવાલ પાસે લઈ ગયા, ને અંને બાઈ પણ મારી પાછળ આવ્યા; અને કોટવાલને લાલચ આપી મારે માથે પુનઃ તોહમત લાવ્યા. બાદ ત્યાંનાં હાકેમ પાસે મને લઈ ગયા. તેણે પણ મારા બાઈઓનું ખોલવું ભરોશા લાયક ગણીને મને ગરદન મારવો અથવા શુળીએ ચઢાવવાનો હુકમ આપ્યો. જલાદ લોકો મને મેદાનમાં ફાંસી દેવા લઈ ગયા, તે જગે ઉપર પુદા શીવાએ મારો વાલી ખીજો કોઈ નોતો. આ કુત્રો મારી નજદીકથી ખસતો નોતો તેથી લોકો તેને લાકડી મારી દુર કરતા હતા, પણ તે જતો નોતો, ને લોકોના પગ આગળ જઈ, આજીજીનાં ચીંદ ખતાવતો, ને આશમાન તરફ જોઈને રડતો હતો. હતેકાક એવો બન્યો કે, પાદશાહને કુલંજનો આજર થયો. તેને મોટા મોટા નામાંકીત તખ્તોએ હાલો કીધા; પણ કોઈની દવાઈથી આરામ થયો નહીં. એક જઈક અમીરે પાદશાહને અરજ કરી કે, અદના લોકોને ખેરાત કરવી ને બંધીવાનોના બંદ ખોલવા કે, તેની દુવા, દવાઈ કરતાં, વધારે જલદી અસર કરેછે; મોટે એ હાલો જલદીથી કરો. પાદશાએ તેજ વખત બંધીવાનોને છોડી દેવાનો હુકમ આપ્યો. ઝટ નોકરો જોલ તરફ દોડ્યા. એક ચેલો ઘોડેસ્વાર થઈને જતો હતો, તેણે મને શુળીએ ચઢાવતો જોઈને જલદીથી નજદીક આવ્યો, ને તરવારથી શુળીની દોરી કાપી લાખી; અને

સરકારી સીપાહીઓને પાદશાહનો હુકમ થયેલા સમજાવો, મને છોડાવ્યો. આ વાતની ખબર મારા ભાઈઓને થવાથી તેઓ કોટવાલ પાસે ગયા, ને તેને હદીઓ નજર કરી, જુદું સમજાવી મને કતલ કરવાનો હુલાજ કર્યો. કોટવાલે મને પાછો પકડી મંગાવ્યો, ને રાત પડી ત્યારે તે શહેરથી એક કોસ દુર એક પાહાડ હતો કે, જે હજરતે સુલેમાનના વખતમાં દેવ લોકોએ તેમાં એક કુવાની મીસાલનું અંધારખાનું બનાવ્યું હતું, તેને જુદાને-સુલેમાન નામ આપેલું છે. પાદશાહનો જેની ઉપર ગળબ થતો તેને તેમાં લાખતા હતા કે જેથી તેની આખરી આવે. તેમાં મને સીપાહીઓ તથા મારા ભાઈઓએ લઈ જઈ ઝાકાવી દીધા. આ કુત્રો અંધારખાનાનાં મથાળા ઉપર આવી ખેડા. હત્તેકાંકન એક બે શખસ વાતો કરે છે, એવો આવાજ મારા કાન ઉપર આવ્યો; ને પાછળથી કોઈ રસી ઉપરથી મુકે છે એવે આભાશ લાગ્યો. એક સાયત બાદ કોઈ ચાલે છે એવી અચારત માણુમ પડી, ત્યારે મેં આવાજ માર્યો કે, ભાઈઓ તમે કોણ છો ? ત્યારે હસવા લાગ્યા, ને બોલ્યા કે, હમો પણ કેદી છઈએ. પછે બ્યારે મેં તેઓની પાસે એક ટુકડો નાનનો માગ્યો ત્યારે તેઓએ કંઈ જવાબ આપ્યો નહીં. હું લાચાર થઈ મુપ ખેડો, ને જન જવાની તક નજદીક આવી એવો વીચાર કરી, જરજર રડતો હતો. પેલા બે કેદીઓને સાફ એક શખસ પાહાડ ઉપર આવી શેટી રમાસે બાંધી લાખતો, ને સુરાહી પાણીની ભરી રસી બાંધી અંદર મુકતો તથા તેઓનો યુજશો ચાલતો હતો. આ રીતભાત કુત્રાએ જોઈ, મને ખોરાક પોહોઆડવાની કોશીસ કરવા ચાહી, ને નજદીક

ગામ હતું ત્યાં જઈ નાનવાળાની દુકાનેથી નાન જીવકો લઈ નહોતો, ને પાહાડ ઉપર આવી મારા ઉપર લાખું. તે આધાથી મને આસાથે આવી. બાદ તે કુત્રો પાછો ગામ તરફ ગયો, ને એક બુઢી ધોરતળી બુપડીમાં પેસી ડોલ અને રસી હાથેથી ખતાવી, બુઢીઆના પગ આગળ આવી ગેલ કરતો, ને મોઢામો લુગડું પકડી ખેંચતો. ખુદાનું આહાવું કે, તે બુઢીઆ સમજી અને તેને રહેમ આવી. તે કુત્રા સાથે ડોલ રસી લઈને પાહાડ ઉપર આવી, ને મને ડોલથી પાણી પોહોઆડ્યું. હું પીને બહોળ આસુદો થયો. આતી રીતથી કુત્રાએ મને છ માસ સુધી રોટી અને પાણી પોહોઆડ્યું. એક દિવસે હું બહોળ બભરાયો અને ખુદાને અરજ કરી કે, મને જાનથી બેજાન કર, એવું કહીને પોકારી રડવા લાગ્યો. બાદ રાત એક બડી રહી તે વખત ગેબથી એક રસી અંદર આવી, ને આવાજ ગેબી મારા કાનમાં આવ્યો કે, રસીનો છેડો પકડી, બાહાર નીકળ. મેં જાણ્યું કે, મારા બાહ્યોને મારી ઉપર તરસ આવ્યાથી કાઢવા આવ્યા હશે. મેં તે રસીનો છેડો પકડ્યો—એટલે મને બાહાર ખેંચી કાઢાડ્યો. ઉપર આવી જોજો છતાં એક શખસ દોડો. મેં તેને આલખ્યો નહીં. તેણે મને કહ્યું કે, જલદીથી લીયાંથી ચાલ. હું તેની સાથે પાહાડ ઉપરથી નીચે ઉતર્યો, ત્યાં બે ઘોડા જીન મુકેલા તથાપાર દીદા. એક ઉપર હું અને બીજા ઉપર પેલો મરદ સવાર થયા, ને ચાલતાં ચાલતાં દરીયા કીનારા ઉપર જઈ પોહોઆયા. બામદાદનો વખત થયો, ને જોજો છતાં મારી સાથેના સવારે પાદશાહ પોશાક પહેરેલો હતો, ને તમામ હથીયાર બાંધેલાં હતાં. તેણે મારી એક જોજો એકા-

એક ગરમ થઈ, મારા ઉપર તરવાર ખેંચી, તેણે હું દેહશત્રનો માર્યો ઘોડા ઉપરથી જમીન ઉપર પડ્યો. લાઠીને તે જીવ્યાનની આજીજી કરવા લાગ્યો કે, એ આજીજી તો મને બંદીખાનામાંથી કાઢી જાન બદલ્યો, ને હવે સા વારતે મને કતલ કરેછે ? મારી મીનતજારી કરવાથી તેને રહેમ આવી, ને પાછો ઘેરિયાર કરી સાથે લઈ આવ્યો. રાતને વખતે એક જંજીરામાં જઈ પોંદ્યા. ત્યાં સુકામ કીધો. પેલા જીવામરદે મને પોતાની પાસે બેસાડ્યો ને ફરમાવ્યું કે, તારી તમામ હકીકત ખરેખરી જાહેર કર. મેં મારો હેવાલ ખોલીને કહ્યો, ત્યારે તે પણ રડવા લાગ્યો, અને ખોલ્યો કે, હવે તું મારો હેવાલ સાંભળ.

જીવામરદે ખોલ્યો કે, હું જરખાદના રાજાની ખેટી છર્ણ, ને તારી સાથે જ ગબરે જીંદાને સુલેમાનમાં કેદ હતો તે મારા કાકાનો છોકરો થાયછે, ને તેનું નામ ખેહરૈમનછે. એક દીન એકાદશીને દીવસે રાજાએ હુકમ કર્યો કે, તમામ રાજકુટુંબના કુંબેરોએ હથીયારખંદ નીકળી મેદાનમાં હથીયારથી ખેલવાની રમત ખતાવવી. તે મુજબ જ્યારે એકમો રમત ચાલવા લાગી ત્યારે હું અને મારી માં જરખામાં ખેસી તમાસો જોવા લાગ્યાં. દીવાનનો પુત્ર ધણો ખુબસુરત હતો અને તે ઘોડાને સારી ફેરક-ટકથી ચલાવતો હતો. હું તેના ઉપર આશક થઈ, તેથી મારી એક દાઈ પાસેથી મેં તેને છુપી રીતે ખોલાવી મગાવ્યો. બાદ તેની સાથે મોહોખત થવાથી તે પણ મારી ઉપર આશક થયો, ને દરરોજ મારા મહેલમાં આવવા લાગ્યો. કેટલીયેક મુદત ગુજ-ર્યા બાદ, એ જીવાનને હથીયારખંદ મારા મહેલમાં આવતાં

ચેરેગીશેએ પકડયો, ને રાજની હજુર લઈ ગયા. રાજએ તેને કતલ કરવાનો હુકમ આપ્યો, તે વખત અમારે ઉમરાવોએ જન બક્ષ્યાની ઇલતેમાસ કીધી તેથી રાજએ તેને જીંદાને સુલેમાનમાં નાખવાનો હુકમ આપ્યો, ને તેની સાથે જે મરદછે તે તેનો દોસતછે, તે પણ તેની સાથે પકડાયો તેથી 'બં-નેને તે પાહાડની અંદરના કેદખાનામાં કેદ લાખ્યાછે. એ બં-નેને કેદખાનામાં ત્રણ વરસ થયાં; પણ કોઈ રીતે તેઓનો નીકાલજ આવતો નથી. એ બંને મારા મહેલમાં સા વારતે આવતા હતા તેની તપાસ કોઈએ કરી નહીં, તેથી મારી આબર ખુદાએ બચાવીછે, ને હું દર અકવાડીયાંમાં એકે વખત તે પાહાડ ઉપર જઈ તેઓને રોટી પાણી પોહોંચાડું છજી. ગઢ કાલે મને ખાખમાં એક શખસે આવી કહ્યું કે, બે ઘોડા લઈને પાહાડ ઉપર જા, અને ખીચારા ગરીબને જલદીથી બાહાર કાઢી લાવ. હું એકદંભ ચોંકી ઉઠી, ને ઘોડા અને પોશાક લઈ તે જગે આવી, અને મારા આશકને કાઢવા સાર રસી અંદર લાખી; પણ તે કમ નસીબ અને તું નસીબદાર તેથી તેને બદલે તું બાહાર આવ્યો, ને મારી વાતથી વાકેફ થયો. ખેર, મારા એક-બાલમાં હતું તે બન્નું. ખોજ સોદાગર કેહેછે કે, બાદ મને સાકરનો શરબત પાયો, અને પુરી કચોરી ઇત્યાદી તરેતરેની મીઠાઈ ખવાડી. એક લેહજા બાદ મને દરીઆ ઉપર લઈ જઈ, માંડે બદન ચોળી, નહવાડ્યો, ને સારો પોશાક પેરવા આપ્યો. મેં ખુદાની બંદગી કીધી. ત્યારે મને પુછ્યું કે, તું સુસલમાન છે? મેં જવાબ આપ્યો કે હા. ત્યારે ખુશ થઈને મને કહ્યું કે, તારી

દીન મને સમજાવ. મેં તેને કલમો પડતાં શીખવ્યો, અને મારો મજબૂત સમજાવ્યો. બાદ તે જગેથી મુકામ ઉઠાવી ચાલવા માંડ્યું. બે માસ સુધી રાત દીવસ મનજલ કરતાં એક શહેર જંગબારની સરેદીપત્તી સરહદમાં હતું ત્યાં જઈ પોહ્યા, અને તે શહેરમાં એક મકાન લઈ તેમાં મુકામ કીધો. આસુદે થયા બાદ ફેટલોક જરૂરી સામાન તૈયાર કર્યો, ને તે માથુક સાથે નીકાલ કીધો, ને વરશ ત્રણ તે શહેરમાં યુજાવ્યાં. એ અરસામાં શહેરના તમામ અમીર ઉમરાવ અને સોદાગરો સાથે મિહાબત થવાથી તેઓનો મારો ઉપર એતકાદ આવ્યો, ને મારો વેપાર રોજબરોજ વધતો ચાલ્યો, અને મારું નામ પણ શહેરમાં મથકુર થઈ. એક રોજ હું વજીરને ઘેર સલામ સારૂ જતો હતો તારે રસ્તામાં લોકોનો મોટો જમાવ જોઈ પુછ્યું કે, એ શું તમારો છે? લોકો બોલ્યા કે, બે ચોરને સંગસાર*ની સજા સારૂ લઈ જાય છે. મેં અંદર યુસીને જોયું તો મારા બંને ભાઈઓને મુશકે બાંધેલા ને પગ પકડી ધસડી લઈ જતા હતા. મારો પીત્તો જોશ પાઈ આવ્યો તેથી તે જલાદીને એક મુઠ્ઠી અશરશી આપી અટકાવ કર્યો, અને હું મારને ઘોડે પાદશાહ પાસ ગયો, અને વજીરની સીફારશ લગાવી, પાદશાહની બહુ આજીજ કરી, અને દાવેદારને પાંચ હજાર દીનાર આપી, બંને ભાઈઓને છોડાવ્યા, અને મારે ઘેર લાવી, પાક સાફ કરી, દીવાન ખાનામાં મુકામ આવ્યો. હું તેની ખીદમત કરતો, ને એખલાસથી અમી

*સંગસાર એટલે માણસને અડધો જમીનમાં દાટી તેને પથરોનો માર મારવો તે.

સાથે ખાનું ખાતા. આ રીતે ત્રણ વરસ સાથે ઈત્તેફાકથી યુબાર્યા. એક દીવસ મારી માથુક હમામખાનામાંથી નીકળી, ગફલતથી દીવાનખાનામાં ગઈ, ને ત્યાં કોઈ નજર નહીં આવ્યું, ત્યારે બુરખો ઉઠાવી ફરવા લાગી. એટલામાં મારે વચ્ચે ભાઈ એક ગોશામાં સુતો હતો તેની નજર પડ્યાથી તે તેના પર આશંક થયો, ને મોટા ભાઈ સાથે મસલત કરી, મારો જન લેવાનો વીચાર કીધો. બાદ એક દીવસે મોટા ભાઈ રડવા લાગ્યો, ને તેને જોઈને વચ્ચે ભાઈ પણ આંખમાં આંસુ લાવ્યો, ને પોતાને વતન દરિયા જવાની આહિશ ખતાવી. મેં કહ્યું કે, હું તમારી બંનેની ખીદમતમાં હાજર છઠ્ઠી, ને આપણે ત્રણે સાથે જઈએ. બાદ એ વાત મેં મારી માથુક આગળ કહી. ત્યારે તે અકલમંદ હતી તેથી સમજી પોલી કે, તારા ભાઈએની દાનત બદલે તેથી તેનાથી તું હોશીઆર રહેજે, ને ભરેશો તેઓમાં ખીલકુલ રાખતો જો. તારી મરજી થઈએ તો હું સાથે આવવાને હાજર છઠ્ઠી. થોડાએક દીવસમાં સફરની તૃતીયારી કરી, એક કાફલો તૃતીયાર કર્યો, ને શહેર બાહારેના તંબુ માસ્યા, ને નેક સાએત જોઈને ચલ કુચ કીધી. એક દીવસે મારા વચ્ચે ભાઈએ મને કહ્યું કે, આ સુકામથી આગળ જતાં દુર એક પાણીનો ચશમાં છે, ને કેટલાક કોસ સુધી ચલલાલા અને નાફરમાનનું મેદાન છે. તે જગો જોવા લાયક છે. અગર આવતી કાલે તે જગે સુકામ થાએતો સેર કરવામાં આવે. મેં તે વાત મનજીર કીધી, ને નોકર ચાકરને જલદીથી મોકલી તે જગે સુકામ કરવાનું ફરમાવ્યું. ખીજે દીવસે પરીઠીઆમાં થોડા તૃતીયાર

હતા; પણ મારા ભાઈઓ ખોલ્યા કે, પગે ચાલીને જવાની ખુશી જીઆદેછે. પછે મેં એ ગુલામને સાથે રાખ્યા, ને અમો ત્રણો ભાઈ પાઉંપાદલ તીરંદાજી કરતા ચાલ્યા. જ્યારે કાફલાથી દુર ગયા, ત્યારે મારા ભાઈએ મારી સાથેના ખંને નોકરોને વારા ફરતી કાંમ ખતાવી દુર કર્યા. ફક્ત આ કુત્રો મારી સાથે રહ્યા હતા. હું મારા ભાઈનાં કહ્યા મુજબ ચાલતો હતો, પણ તેઓની દગલખાજીએ મને આંધળો કરી નાંખ્યો તેથી કહં દુરઅંદેશી મને મુજી નહીં. જ્યારે એક કાંટાનું મેદાન આવ્યું ત્યારે મને પીશાખની હાજત થઈ. હું પીશાખ કરવા ખેડો એટલે વચલા ભાઈએ માથામો એક કારી જખમ તરવારથી માર્યો, ને હું ખોલવા ગયો એટલે મોટા ભાઈએ, ખીજો જખમ માર્યો, તેથી હું ગાફિલ થઈ જમીન ઉપર પડ્યો. પેલો કુત્રો તેઓની તરફ ભુકવા લાગ્યો, ત્યારે તેને પણ એક જખમ માર્યો, ને પોતે ફેલ કરી પોતાનું આંગ થોડું કાપી બદનને તથા કપડે લોહી લગાડી, પોકાર મારતા પેલા કાફલા તરફ ગયા, અને જાહેર કીધું કે, ચોર લોકોએ મારા ભાઈને મારી લાખ્યો, ને અમોને તેને સાર લડવું પડ્યું, તેથી જખમી થયા; વારતે જલદીથી કાફલો ઉઠાવી ચાલો, નહીંતો આપણે બધા માર્યા જઈશું. આ ખખર મારી માથુકને થતાંજ તે સમજી કે, હરામ નહઅતનાઓએ દગલખાજી કીધી, તેથી તે પોતાનાં ગળામો ખંજર મારી ખેળન થઈ.

ખીજ સોદાગર આજદખલ પાદશાહને કેહેછે કે, પાદશાહ સલામત ખેઅદખી માફ છે; પણ એ કીનાખોર ભાઈઓએ મારેલાં જખમનાં નીશાણુ જો, એવું કહી પોતાનું સાર અને

બદન ખુલ્લું કરી બતાવ્યું. તે જોઈ પાદશાહ અને અમીર ઉમરા-
વોની આંખમાં આંસું આવ્યાં, ને તરસ ખાવા લાગ્યા. પાદ-
શાહ આજ્ઞાદાયક ફકીરોને કહેછે કે, એ ફકીરો, બોળ સો-
દાગરની વાત સાંભળી મને પણ તેના ભાઈઓ ઉપર મોહિટો
થુસેા આવ્યો.

બોળ સોદાગર પાછો બાકીનો હેવાલ કહેછે કે, મારા ભા-
ઈઓ કાફલો લઈ આગળ ચાલ્યા. હું અને કુત્રો જંગલમાં
પડેલા હતા. ખુદા શીવાય ત્યાં મારી દાદ લેનાર ખીચું કોઈ નોતું.
હું જો જંગે પડેલા હતો તે જંગે સરનદીપની હદની હતી. નજદી-
કમાં એક મોટું શહેર હતું. તેની એક બાજુએ પથ્થરની
સુરતીનું એક દેવલ હતું. તે શહેરનો રાજા હોંડુ હતો, ને
તેની એક બેરી ધણી ખુબસુરત હતી. તેની ઉપર ધણાએક
સાહજનદાઓ ખરાબ હતા. તે પોતાની કેટલીક સાહેલીઓ સાથે
શીકારે નીકળી હતી, તેમાંની ત્રણ સાહેલીઓ મારી તરફ આવી
પાહોંચી. તેઓ મને જોઈને પાછી ફરી, અને સાહેબજીને જઈ
કહ્યું કે, એક મરદ અને એક કુત્રો લોહીમાં ગરક થઈ પડેલાં
છે. આ વાત સાંભળી તુરત શાહજીની ધોડેરવાર થઈ સાહેલી-
ઓની સાથે મહારી નજદીક આવી. મને અને કુત્રાને ઊંચ-
કાવી પોતાના બાગમાં લઈ ગઈ, અને સરકારી ડાકટરોને બોલાવી
મારું આંગ સાફ કરાવી મલમપદ્ધત કરાવ્યા. હું હોશમાં આવ્યાથી
જોઈ જોઈ તો તમામ ઓરતોથી ઓરોઢ ભરેલો હતો, અને મ-
લેકા ખુરસી લાખી મહારા માથા આગળ બેઠેલી છે. મલેકા હંમેશ
મહારી ખરદાશ્ત રૂબરૂ બેસીને કરતી, ને મારી વાતો સાંભળી

ખુશ થતી. એ રીતે દીવસ આખીસ યુગ્મસ્થા. મને પુરે આરામ થવાથી યુસલ કરાવી પાદચાઈ પોશાક પેહરાવ્યો, ને હકી-મને ઇનામ આપી રવાને કર્યો. એક દીવસે મલેકાએ મહારો હેવાલ પુછ્યો. મેં તે ખોલીને કેહવાથી તે ઘણી આજીરદા થઈ, ને પોતાના મકાન તરફ રૂપસત થઈ. દરરોજ તે મારી ખપ્પર લેવા આવતી, ને પાછી પોતાના મકાન ઉપર જતી હતી. એક રોજ હું નીમાજ કરતો હતો તે વખત પોતાની સાહેલી સાથે આવીને છુપી છુપી જોયા કરતી હતી. જ્યારે મેં આસમાન તરફ હાથ ઉઠાવી સેજદો કરી ત્યારે હસવા લાગી અને ખોલી કે, આ માણસ દીવાનો થયો છે કે શુ! હું તેના હસવાનો આવાજ સાંભળી ખીંધો, એટલે મલેકા નજદીક આવી પુછવા લાગી, એટલામાં તેની સાથેની સાહેલી ખોલી કે, એ આદમી મુસલમાન છે, ને આપણા દહિતનો દુશમન છે. આ વાત સાંભળી મલેકા યુરસે થઈ અને ખોલી કે, મને અવલ હેવી ખપ્પર હોત તો, હું એની પરવરશી હરગીજ કરત નહીં. આહાવું ખોલી, ચાલતી થઈ. હું અફસોસ કરવા લાગ્યો કે, હવે મહારી પરવરશી શી રીતે થશે. એ રીતે ત્રણ દીવસ મોટા ગજબના યુગ્મસ્થા. ત્રીજા દીવસની રાતે મલેકા શરાબના જોમમાં સાહેલી સાથે મારા મુકામ ઉપર આવી, અને ખાહાર ખેસી શરાબ પીધો, ને મને દાઈ પાસે તેડાવીને કેહવા લાગી કે, મેં મારા દુશમનને ધરમો રાખી મારા દેવનો મોટો ગુન્હો કરીધો. દાઈ કેહવા લાગી કે, એનો એક ગુનાહ માફ કર, અને એને રૈહમ ખપ્પશ. તને લેકીનો બદલો ખુદા આપશે. આ વાત સાંભળી મલેકાનો યુરસો નરમ પડ્યો. તેણે

દાઈ પાસે એક જામ શરાબ મંગાવી મને પાચો. થોડી વખત વીત્યા બાદ મલેકાએ દાઈને દુર કરી, ને મારી પાસે શરાબ માગવાથી મેં તે પ્યાલો શરાબનો ઉતાવળે તેને આપ્યો. ત્યારે બોલી કે, તં મારા દીલમાં શું ખુરાઈ દીઠી કે, તું ખુદાની ખં દેગીનું કામ છાનું કરેછે. મેં જવાબ દીધો કે, તારા જેવી ખુશનુમા માથુકને એક કતરા પાણીથી ખુદાએ પેદા કીધી છે, અને તારીથી હજારો આદમીનાં દીલ દીવાનાં થાયછે. વળી દેવળી મુરતી પથ્થરની સલાટની બનાવેલી છે, તેને હેમક લોકો જે એતકાદ રાખી પુજેછે તે દોજખના અધીકારી થાયછે. મહારી નસીહતોથી મલેકાનું ખુબ સખત દીલ પીગલી ગયું, અને કેહવા લાગી કે, મને તારો મજહબ સમજાવ. પછે મેં તેને કલમો પડાવ્યો, બાદ તે મુસલમાન થઈ, અને બોલી કે, મહારા મા-બાપ ભુત પરસ્ત છે, અને મારી માગણી મહારા કાકાના ખેટા સાથે કરી છે, અને શાએદ ચાર પાંચ દીવસમાં શાદી પણ થાય, અને તેનાથી મને હમલ રહે, તેનો શું ઈલાજ કરવો. તેણે સલાહ આપી કે, તું ધરમશાળામાં જઈ મુકામ કર, એટલે મને લઈ જવાનું ખુતાનું તારા ઉપર આવે નહીં. વળી અજમ શેહેર તરફ જનારી કીશ્તીની તપાસ રાખી મને ખબર કર, એટલે આપણે બંને તે ઉપર સ્વાર થઈ આપ્યા જઈશું. મહારી દાઈ તારી પાસે રોજ ખબર લેવા આવ્યા કરશે. તેની સાથે સદેસા મોકલવો. આપણે આખરે લાંડીને ઝેહેર આપી મારી લાખીશું, એટલે આપણી વાતનો બિદ કોઈના જાણવામાં આવશે નહીં. મેં એ સંકેત ઉપરથી ધરમશાળામાં જઈ મુકામ કીધો.

આસરે બે માસ ગુજરાત પાદ સોદાગરો રમશામ તથા અશક્તિ
તરફ જવાને તદ્દપાર થયા. તેની સાથે મેં પણ જવાનો બંદો-
બસ્ત કીધી. પછી દાહની મારફતે મલેકાની મુલાકાત એક જગે
ઉપર કરવાની ગોઠવણ કીધી. તે દાહએ મલેકાને ખબર આ-
પવાથી એક પોહોર રાત જતે, તે મેલાં કપડાં પોહોરી એક અવા-
હેર બરેલો પેશતખતો લઈ, નીમિલી જગોએ આવી. મેં પેશ-
તખતો લીધો, અને પછી અમો બંને ત્યાંથી નીકળ્યાં. સહવાર
થતે આજ ઉપર સ્વાર થયાં. એક પોહોર દીવસ ચઢતે આજનું
લંગર ઉઠાવું. એટલામાં તુરત દુરજ તરફથી એક મોહોટો આવજ
આવ્યો, તેથી નાખુદાએ આજ લંગરવાર કર્યું. સોદાગરો અં-
દર અંદર વાત કરવા લાગ્યા કે, દુરજનો ઉપરી દગો કરવા
ચહિછે. હેવું સમજી તમામ સોદાગરોએ પોતાની પાસે-
ની ખુબસુરત લોંડીઓને સંદુકમાં છુપાવી. મેં પણ મહારી
માથુકને પેટીમાં છુપાવી દીધી. એટલામાં શાહબેદર સ-
રકારી પ્યાદાઓને લઈને આજ ઉપર ચઢી આવ્યો. મલેકા
એક લોંડીને બેળન કરી યુમ થઈ હતી, તે વાત રાજાએ
મનમાં રાખી જે સોદાગર લોકો પોતાપોતાની લોંડીઓને લઈને
અજમ શહેર તરફ જતા હતા, તેઓની લોંડીઓને પોતાની હજીર
હાજર કરવાનો હુકમ શાહબેદરને આપ્યો તે ઉપરથી તે વાહાણુપર
આવી બોલ્યો કે, શાહાબદીને સાર એક લોંડી વેચાતી લેવી છે.
અંદર ખાનેથી રાજાની તેમ કરવાની મતલબ મલેકાને સોધી કાઢવાની
હતી. શાહબેદરે તમામ સોદાગરોની તથા મારી સંદુકો ખોલાવી,
અને તમામ લોંડીઓને કીચતીમાં બેસાડી દુરજમાં લઈ ગયા. મેં

તે દીવસ અને રાત ભારી ઉદાસીમાં કાઢીયાં. ખીજે દીવસે તમામ લોંડીઓ પાછી ઝાઝપર આવી; પણ મલેકા આવી નહીં. સાદાગ-
શને પુછવાથી તેઓ ખોલ્યા કે, રાજાએ તારી લોંડી પસંદ કીધી હશે,
તેથી તને તેની કીંમત અપાવીશું. મેં તે લોકોને રવાને થવાનું કહ્યું,
ને હું કુવાને લઈને પાછો બંદર તરફ આવ્યો, અને એક જગેમાં
મલેકાનો જવાહર ભરેલો પેશાબતો મહારી પાસે હતો તેને જમીનમાં
દાટી દીધો; ને ખીજે અસખાબ શાહબેદરને આવી, શેહરમાં રાજાના
મકાન આગળ તથા અને ગલી દરગલીમાં દીવાનાગી માફક ફરચો,
પણ કંઈ મલેકાનો પત્તો લાગ્યો નહીં. આખરે શક યુજરવાથી શાહ-
બેદરનાં ઘરમાં ઓરતનો પાશાક પેહરો એક સુરાખને રેતે યુસ્યો.
ત્યાં મલેકાને એક ખુણામાં એસી રડતી જોઈ. મેં તેની આ-
શનાવાશના કરીને પુછ્યું કે, તારો શો હેતાલ બન્યો. તેણે બયાન
કર્યું કે, શાહબેદરે મને પસંદ કરી પોતાના ઘરમાં રાખી, અને
ખીજુ તમામ લોંડીઓને રાજા પાસે લઈ ગયો. રાજાએ તે-
ઓને નાપસંદ કરી રજા આપી. તેથી મહેરો બિદ હજીસુધી
કોઈ જગે ખુલ્યો નથી; અને રાજાએ બદનામી રાખવા સાર
મલેકા ખીમારછે એવી આફવા ઉડાવી છે, અને ચાર પાંચ દીવસ
પછી મરણ પામ્યાંની ખબર ચાલશે, એવો બંદોબસ્ત કીધેલો છે.
શાહબેદર મહારી ઉપર બદ નજર રાખેછે, તેથી જખરદસ્તી
કરશે તો હું તેને મારો જાન આપીશ. પણ તું એક ઉપાય
કર. આ શેહરમાં એક માટું ફેવલછે ત્યાં પુજા કરવા આવનારના
જોડા શુકવાની જગે એક કામિય રહેછે, તે ઓઢીને ત્યાં તાહારે
બેસવું. જે ત્યાં બેસેછે તે ગરીબ હોયતો તવંગર થાયછે. તેને પુજા

કરવા આવનાર પોતાની મગદુર મુજબ કંઈ આપેછે. પછે ત્રણ ચાર દીવસે દેવના હુકમથી પુજારી કેટલોકેક માલ તેને આપેછે. બીજા ભુત પરત આવે, પોશાક આપી, તને રૂપસત કરશે; પણ તારે જવું નહીં, અને કેહેવું કે, પરથરની માતા મારી દાદ નહીં લેશે તો તેની પરવા નહીં; પણ મોટા દેવ મારી દાદ અસુસન લેશે. પછે તે માતા તારી પાસે આવશે. તેની ઊંમર ખસો આળીશ વરશની છે, ને તેને છોત્તર છોકરાં છે. અને તેનો હુકમ તમામ ભુત લોકો ઉપર છે. આ જગાના તમામ લોકો માતાને તામે રહેછે; મોટે તે તારી પાશે આવે તારે તેની દામન પકડી કેહેવું કે, તમારા ગામના શાહબેદરે મારી ઓરતને ખુબસુરત બોધ છુપાવી છે તેને સાફ વાળખી છીનસાફ આપી મારી દાદને પોહોંચાડ. આ મુજબ મલેકાએ મને કહ્યું. તેજ વખત હું તે સુરાખમાંથી પાછો નીકળી બહાર ગયો, અને બામદાદમાં પેલા દેવલ આગળ કાળી કામળી ઓઢીને ખેંટો. મારી પાસે કેટલોક માલ જમે થયા બાદ, ચોથે દીવસે માતાના ભગતો બજન કરતા કરતા મારી પાસે આવી, મને માલ મતા આપી ઉઠી જવાનું કહ્યું. મેં મોહટા દેવની હીમાયત બતાવી કહ્યું કે, મ્હારે માલ સાથે ગરજ નથી. હુંતો મ્હારી દાદને પોહોંચવા ચાહું છર્જી. બાદ તે લોકોએ માતાને મ્હારી હકીકત કેહેવાથી તેણે મને બોલાવ્યો. હું તે માતા પાસે ગયો. તે જડાવ સીંધાશન ઉપર ને આશુ બાશુ બે છોકરા દશ દશ વરશની ઊંમરના લઈ ખેંટલી હતી. બુઢી માતાએ મારો હેવાલ પૂછ્યો. મેં કહ્યું કે, મારી ઓરતને શાહબેદરે છુપાવી છે તે અપાવો. તેજ વખત માતાએ પોતાની પાસે

બેઠેલા બે છોકરાને રાજા પાસે મોકલ્યા, ને કહેવાડ્યું કે, આ મુસલમાનગી ઓરતને શાહબેદર પાસેથી પાછી અપાવ, અને શાહબેદરને એવા જીલમ બાબત સજા કર. તેમ નહીં કરશે તો હમારો ગજબ આજ રાતનાં તારા ઉપર થનાર છે. આ હુકમ સાંભળી બંને છોકરા મને સાથે લઈ, ધોરવાર થઈ, આગળ ભજંગીયા કીરતન કરતા રાજાના દરબારમાં ગયા. રાજા ઉઘાડે પગે સામો હશિતકપાલને આવ્યો, અને બંને છોકરાને લઈજઈ પોતાની પાસે સીંધાશન ઉપર બેસાડ્યા. બંને છોકરાઓએ રાજાને માતાનો હુકમ સંભળાવતાંજ તેણે શાહબેદરને ઓરત સાથે બોલાવી લાવવાને ઓળખારો મોકલ્યા. તે વખત મારા મનમાં આવ્યું કે, મલિકા અને આવ્યાથી ઓળખાશે તો હું મારણજઈશ. આ ફીકરથી માંડે મોઢું જરદ થયું. તે બંને છોકરા જોઈને સમજ્યા કે, મારી મરજી મુજબ હુકમ થયો નથી. ત્યારે સીંધાશન ઉપરથી ઉઠીને યુરસાથી રાજા તરફ જોયું, અને બોલ્યા કે, તને માતાની વાત ઉપર ભરોશો નથી. એટલામાં તમામ કચેરીનાં અમીર ઉમરાવો ઉઠીને બોલવા લાગ્યા કે, શાહબેદરની આલ ધણી ખરાબ છે, અને તેણે એ પુરકીની ઓરત છુપાવી હશે એમાં કંઈ શક નથી. રાજાએ તેજ વખત મને હુકમનામું પોતાને હાથે લખી સહી સીક્કો કરીને આપ્યું; અને માતાને એક રક્કો લખી કેટલાંક નજરાનાં સાથે આપ્યો. તે છોકરાઓએ લીધો અને અમો બધા માતા પાસે આવ્યા. તે રક્કો માતાને હવાલે કર્યો. તેમાં રાજાએ લખ્યું હતું કે, એ પુરકી મરદને કુલ અખતીયાર નામું આપ્યું છે તેથી શાહબેદર તેનો તમામ માલ અસબાબ અને તેની ઓરત તેને

હવાલો કરશે અને મહારાં આદમીઓ શાહપેદરને કતલ કરશે. આ ફક્તો માતાએ વાંચી પાંચશો સ્વાર ભારી સાથે આપ્યા, ને તેઓને ફરમાવ્યું કે, શાહપેદરને મુશકે બાંધી આ મરદને હવાલો કરે, અને તેનો તમામ અસબાબ પણ એનેજ અપાવવો; અને તમને રજા આપતાં સુધી તમારે તેની ખીદમતમાં રહેવું. હું સ્વાશે લઈને શાહપેદરનાં ઘર તરફ ગયો, ને તેને પકડી તરવારથી કતલ કીધો, અને મલેકાનો બીલાપ કીધો. બાદ તમામ ખજાનો મારે હાથ કરી, નોકર ચાકર અને સ્વાર લોડોને ધનામ આપી, રખસત કીધો. એક વખત કેટલુંક ઝવેહરાત અને ખાજી તોફારીક ચીજો લઈ, પાદશાહ પાસે ગયો, અને નજર કીધી. તે બધો ખુશ થયો, ને મને ધનામ એકરાંમ ખુબ આપી, શાહપેદરનું કામ ચલાવાની અને સનદ આપી. હું તે કામ વાજખી રીતે ચલાવતો હતો તેથી માઈ નામ રૈજ બરૈજ પ્રસીધ થતું ગયું, અને હું બધી સારી હાલતમાં આવ્યો. બાદ મેં મલેકા સાથે નીકાહ કીધો. રાજાની મેહરખાની મહારા પર એટલી તો વધી કે, મને પુછ્યા શીવાએ કઈ કામ કરતો નોતો. એ રવેશે વરશે ગુજસ્તાં. એક રૈજ મારા મનમાં મારા બાઈ કેહવી હાલતમાં હશે તેનો વીચાર આવ્યો, અને તેઓને સાથે માઈ દીલ રંજ થયું. એટલામાં જગબાર તરફના સોદાગરોનો કાફલો અજમ થઈને તરફ જવાને સાથે આવી પોહોંચ્યો, અને દસગુર મુજબ કેટલાક હદીઓ મને નજર કીધા. હું કુરજ માસતર હતો તેથી ખાજી દીવસે તેઓનાં માલની તપાશ કરવા ગયો. તે વખત એ શખસ કે જેઓના આંગ ઉપર સાખીત કપડું નહીં હતું તેઓ ગાંસડીઓ જમકી

મારી પાસે લાવતા અને મારા જોયા પછી લાહજતા હતા. મેં
 'તેઓને ઝોળાળ્યા કે, ઝેજ બંને મારા ભાઈ છે. હું સુ-
 કામ ઉપર ગયો, ને સીપાઈ સાથે બંનેને બોલાવી મંગાવી, પાક
 સાફ કરાવી, નવા પોશાકો આપી મારી પાસે રાખ્યા. એક રોજ
 હું ખાખમાં હતો તે વખત બંને ભાઈઓ તરવાર લઈને મારા
 સીરાના આગળ આવ્યા. તે વખતે આ કુત્રાએ આવાજ માર્યો
 તેથી પહેરેગીર લોકો હાશીયાર થયા, ને બંનેને પકડી લીધા.
 લોકોએ ધ્યાનત કરી કે, તારા ભાઈએ તારી જોડે એરખાહી કીધી,
 તેનો બદલો તેને તમો આપો આપવાને તઈયાર થયા. આખરે, એ
 પાદશાહ આજ્ઞદબક્ષ! હું લાચાર થયો, ને મારો જન બચાવવાનો
 ઇલાજ ખીજો નજર આવ્યો નહીં, તેથી એ બંનેને આ
 પીંજરામાં કેદ કીધા છે, અને કુત્રાએ મારો જન બચાવ્યો તેથી
 એની હુરમત વધારી છે. ખોજ સોદાગર પાદશાહ આજ્ઞદબક્ષને
 કુરંગીશ બજાવી કેહે છે કે, હે નેકીના જાણનાર દુનયાનાં પાદશાહ,
 મેં મારો તમામ હેવાલ જાહેર કીધો. હવે તારી નજરમાં આવે તે
 હુકમ કર. પાદશાએ પેલા બે ભાઈઓને લીયાનત કરી, ખોજ
 સોદાગરને તેની મરજતને સાર આફરીન આપી. બાદ કુત્રાનાં
 કોટમાનાં લાલગી બાખત હકીકત પુછવાયી, ખોજ સોદાગર
 કેહવા લાગ્યો કે, મેં શાહબેદરનો મરતખો ત્રણ વરસ સુધી ભોગવ્યો.
 તે વખતના દરમીઆનમાં એક દીવસ ઝરખામાંથી દરીઆની
 તરફ સેર કરતો હતો એટલામાં જંગલમાં બે શખસ નજર
 આવ્યા. મેં તેઓને ચોખ્ખદાર મોકલી બોલાવી મંગાવ્યા. તેમાં
 એક ઝોરત અને એક નાતવાન જુવાન મરદ ઊંમર વરસ વીશનો

હતો. મરદની આંધ ઉપર તેનો એક ત્રણ વરશની ઊંમરનો છોકરો, જેનાં ગળામાં હમેલની માફક એ એહતીનગી કોથળી લાપેલી હતી. મેં તેનો હેવાલ પુછ્યો, ત્યારે અવલ તેણે ખાવાની તલબ કીધી. બાદ ખાનું ખાધને ઉઠ્યો. અને પોતાની ચારત પાસેથી એક થેલી લાવી મહરી હજુરમાં નજર કીધી. તે તમામ ઇયાકુત તથા અવાહીરની ભરેલી હતી. મેં તેને પુછ્યું કે, તું એ ક્યાંથી લાવ્યો? તેણે અવલ મારે હેવાલ પુછ્યો, તે મેં મુખતેસરમાં કહ્યા બાદ તે પોતાનો હેવાલ કેહવા લાગ્યો.

જુઆન બોલ્યો કે, મારો બાપ સોદાગર હતો, ને મારી અઉદ વરશની ઊંમર થઈ, ત્યારે મને સાથે લઈ જવાનો કસદ કીધો. મારી માંએ ઉજર બતાવી કે, એ છોકરો એટલે હું, સોદાગરીને લાયક થયો નથી; પણ મારા બાપે તેની વાત કબુલ રાખી નહીં, અને મને હીંદુસ્તાન તરફ લઈને ચાલ્યો. હીંદુસ્તાનમાં કેટલોક માલ વેચી, ખીન્ને માલ ત્યાંથી ખરીદ કરી, જેરબાદ મુલક તરફ જવા નીકળ્યા. ત્યાં જઈ માલ વેચી તથા ખીન્ને ખરીદ કરી વતન તરફ જવાને ઝાજ ઉપર સ્વાર થયા. એક માસની મંજલ કાપ્યા બાદ, વાહાણને તોફાન લાગ્યું, તે દીવસ દશ સુધી રહ્યું. માલમ અને ખલાસીઓએ વાહાણના બચાવસાર અતી ધણી તદબીર કીધી; પણ તે સધળી ફેકટ ગઈ. અગીઆરમે દીવસે તે ઝાજ એક પાહાડ સાથે અથડાયું અને તેના પુરજે પુરજ થઈ ગયા. માણસો અને માલ કાંહાં ગયો તેની કંઈ નીશાણ રહી નહીં. મને એક પાટીયું હાથ લાગ્યું, તે ઉપર ત્રણ દીવસ ગુજર્યા; પણ તોફાન કંઈ નરમ પડ્યું નહીં. ચોથે દીવસે કીનારો

નજર આવ્યો, તે ઉપર કેટલીક મેહનતથી ઉતરી પડ્યો. હું
 'આજીઆજી નજર કરતાં એક ખેતરમાં લોકો ટોળે મળેલા, તે
 માદરજદ અને શીહા રંગનાં દીકા. તેઓ મને જોઈને મારી પાસે
 આવ્યા, ને ખોલવા લાગ્યા. પણ તેમની ખોલી મારા સંમન્યામાં
 આવી નહીં. પેલું ખેતર ચણાનું હતું, ને સઘળા લોકો તેમાંથી
 ચણા ખાતા હતા. મને ઇચ્છારત ખતાવ્યાથી મેં પણ ખાધા,
 ને પાણી પીધ/ને આસુદો થયો, ને આરામ કીધો. જ્યારે ઊંધી
 ઉઠ્યો ત્યારે એક હાથથી મારી નજદીક આવ્યો, ને મને ઇ-
 શારતથી રસ્તો ખતાવ્યો. હું તે રસ્તે ચાલતો થયો. ત્રીજો દીવસ
 એક કાલો તેને ચારે તરફ દેવાર તથા માટા દરવાજા ઉપર તાલું
 મારેલું એવો દીકો. આગળ જતાં એક ડુંગર નજર આવ્યો. તે
 જગેની ખાક શુરમાની મીસાલની હતી. તે જગો છાડી આ-
 ગળ જતાં એક બ્રહ્મદેવ શહેર નજર આવ્યું. હું નજદીક ગયો,
 ત્યારે એક શખસ રંગીન પોશાક પહેરી ખુરસી ઉપર બેઠેલો
 દીકો. તેણે મને મુસાફર જાણી ખોલાવ્યો. મેં જઈને તેને સલામ
 કીધી, અને તેની પાસે બેઠો. તેણે મને ખાનું ખવાડ્યું. તે ખાધ/ને
 આરામ કર્યો. બાદ જ્યારે ઉઠ્યો તારે તેણે મને મારો હેવાલ
 પૂછ્યો. મેં મારી ઉપર યુજરેલી મુસીખત જાહેર કીધી. ખી-
 જે દીવસે ખામદાદમાં હું ઉઠ્યો તે વખત તેણે મને ચાંચવો
 પાવડો આપી કહ્યું કે, આગળ જતાં એક ડુંગર છે તે ઉપર
 જઈ એક ખોડો ખોદ, અને તેમાંથી જે નીકળે તે મારી
 આગળ લાવ. હું તે ડુંગર ઉપર ગયો, ને એક ગજ ખો-
 દતાં તેમાંથી ઝવાહર રંગબેરંગી નીકળ્યું તે ટોપલામાં ભરીને તે

જીવ્યાન આગળ લાવ્યો. મને તેણે લઈ જવાનો હુકમ આપી કહ્યું કે, આ શેરહેમાં તારે જવું નહીં. મેં જવાબ દીધો કે, આ પથરાને લઈ જઈ મારે શું કરવું છે. ત્યારે તે હસીને કે- હવા લાગ્યો કે, તું પણ મારા જેવો અજમ શેહેરનો રહેનાર માણસ પડે છે. ખેર, તારી મરજી શેહેરમાં જવાની હોયતો આ મારી અંચુદી લઈ જા, અને શેહેરના ચોકમાં એક સફેદ ડાઢીવાળો મારો ભાઈ છે તેને આપજે, એટલે તે તારી ખાતર કરશે, અને તું તેના હુકમ મુજબ ચાલજે. હું તે શેહેરનાં ચોકમાં ગયો. તો બજાર ભરપૂર હતું. વેપારીઓની માટી ભીડ, ને લેવડ દેવડ ધખ ધોકારે ચાલતી હતી. હું તે ભીડમાંથી ત-જનીને આગળ ચાલ્યો, ને પેલો જઈ સુનાની ખુરસો ઉપર ખેડેલો હતો તેની પાસે જઈ સલામ બજાવી, વીટી હવાલે કીધી. તેણે મારો હેવાલ પૂછ્યો, તેનું બયાન મેં કર્યા બાદ તે મને પોતાના ઘરમાં લઈ ગયો. તે ઘેર ગોચા પાદશાહી મેહેલની બરોબર હતું. મને ખીલવત ખાનામો લઈ ગયો, અને ઠપકો આપ્યો કે, આ શેહેરમાં તું સા વારતે આવ્યો. આ શેહેરમાં રાજા અને રધયત આરત જાતછે, ને કોઈ મરદ આવેછે તો તેને ભુતખાનામો લઈજઈ, દીન કમ્બલ કરાવેછે. અગર કમ્બલ નહીં કરે તો તેને દરીયામાં ફેંકી દેછે. અગર કોઈ જવામરદ દરીયામાંથી બાહાર પાછો ગીકળે તો તેના ખુશીઆ જમીન સુધી પોં-હોંચે એટલા લાંબા થઈ જાયછે જેથી તેનીથી દોડી સકાય નહીં. માટે હું તને જીદા રેહવાનો એક ઉપાય બતાવું છું. તારી શાદો આ શેહેરના વજીરની ખેટી સાથે કરી આપું

એટલે તને કોઈ રંજ કરશે નહીં, અને દીન કબુલ કરાવશે નહીં. ખીજે દીવસે તે મને ભુતખાનાંમાં લઈ ગયો. ત્યાં પાદશાહ અને વજીર અને ખીજા અકાબરો અને કુંવારી કન્યા અને છોકરાઓ હાજર હતા. મને સાથે લઈ જનાર બુદ્ધાના કહેવાથી મેં પાદશાહને આદાખ બજાવ્યો. તેણે પુછ્યું કે, તું શું ચાહેછે? પેલા બુદ્ધાએ જવાબ દીધો કે, એ મરદ મારા ખાનદાનનો છે, અને વજીરની પનેહગારીમાં રહેવાને ચાહેછે. પાદશાહ સલામત, અગર તારો અને ભુતખાનાંનો હુકમ થાય તો એનું કામ થાય. પાદશાહ ખોલ્યો કે, મારો દીન કબુલ કરે તો એનું ચાહું સુખારક છે. એટલામાં ભુતખાનાંમાં નગારાંનો અવાજ થયો. મને ભારી પોશાક પહેરાવ્યો, અને એક કાળી દોરી મ્હારા ગળામાં લાખીને મને ભુતના સીંધાશન આગળ લઈ ગયા. ભુતે મ્હોટથી પોકાર મારી કહ્યું કે, સોદાગર બચ્યા, તું મ્હારી ખીજમતમાં આવ્યો, એ ઘણું દુરસ્ત થયું. આ અવાજ સાંભળી તમામ બલક પોકાર મારી, સોજદો બજાવી, જમીન ઉપર છોટવા લાગી, ને ખોલી કે, તારી કુદરતથી નેહાયત છે. બાદ રાતનો વખત થયો ત્યારે મને પાદશાહના તથા વજીરના મેહલમાં લઈ ગયા, અને વજીરની ખેટી રાહરસમથી મને હવાલે કીધી, અને કહ્યું કે, ભુતના હુકમથી તારું કામ થયું છે તેથી હવે તે તારી મદદ ઉપર રહેશે. પછી મને અને વજીરજાદીને એક મકાનમાં રાખ્યાં. ત્યાં રાત યુજારી. વજીરજાદી પદમનીની મીસાલની હતી, તેની સાથે દુનીઆની લીજત નો મેવો ખાધો. ખીજે દીવસે પાદશાહની હજીર ગયો, ને સલામ બજાવી. તેણે મને કેટલોક પોશાક ધનામમાં આપ્યો, ને રોજ

દરબારમો હાજર રહેવાનો હુકમ કર્યો. હું દરરોજ દરબારમો જતો હતો. પાદશાહ મારા ઉપર બહુ મેહરબાન થઈ ગયો. મને કોઈ વાતની ખોટ રહી નહીં. આ રીતે બે વરસ તે જગે યુગ્મસ્થાં. ઇત્તેફાક એવો બન્યો કે, વજીરબદીને હમેલ રહ્યા, અને નવ માસે બાળક અવતર્યું તે તથા વજીરબદી બંને હક થઈ ગયાં. હું અફસોસ કરવા લાગ્યો અને રડવા લાગ્યો એટલે માતંમ—પુરીશીને લોકો આવ્યા તેમાં ઝારતો જે આવે તે મારા હાથમાં તાળી મારીને નગન થઈ મારી સામાં ઉભી રહે. હું એ વાતથી ગભરાયો એટલે મારી પાછળથી પેલો જુદો નીકળી આવ્યો, ને કહ્યું કે, તું સા વારતે ગમ કરેછે. મેં તને અવલથીજ કહ્યું હતું કે, તું આ શહેરમાં જન ખોવાને સા વારતે આવ્યો, અને આખરે તારો એજ હાલ થવાનો એવું નજર આવેછે. આખરે મને તમામ લોકો ભુતખાનાંમાં પકડી લઈ ગયા. ત્યાં પાદશાહ અને વજીરે ઇત્યાદી હાજર થયેલા હતા. વળી વજીરબદીનો અસબાબ તમામ તે જગે લાવીને મુકેલો હતો, તેમાંથી હરેક ચીજ જેની મરજીમાં આવે તે લઈ જતા, અને તેની કીંમત લાવીને તે જગે મુકતા હતા. તે તમામ માલ લઈ ગયા બાદ તેના પૈસાનું ત્રવાહિર કામ ખરીદ કરી, એક સંદુકમાં ભર્યું, ને બીજા સંદુકમાં નાન અને મેવો મીઠાઈ ભરીને, તે સંદુક ઊંટ ઉપર લાખીને, મને ત્રવાહિરની સંદુક આપી ઘોડે બેસાડ્યો. મારી આગળ બ્રાહ્મણો કીરતન કરતા ચાલ્યા, ને પાછળ તમામ ખલક સુબારક-આદી આપી ચાલતી હતી. હું અવલ જે દરવાજેથી પેડો હતો તે દરવાજાની બાહાર મને લઈ ચાલ્યા. ત્યાં મને જેણે વીટી આપી હતી તેની નજર મારા ઉપર પાડી. તેણે મને કહ્યું કે, મેં તને

અવલથી મને કરી હતી કે, તું એ શહેરમાં જન આપવાને નહીં જ, પણ માં કહેવું તે માનું નહીં. મારામાં જવાબ દેવાની કંઈ તાકાત નોતી, સખત મેં તેને કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહીં. બાદ મેં આવતી વખત ને કીલો જોયો હતો તેમાં મને લાગ્યું ગયા, અને વજીરજીની લાશ અને તેને અવતરેલું બાળક તે જગે મુકી મને તેની નજીક ખેસાડ્યો; અને એક સાથેના બ્રાહ્મણે મને કહ્યું કે, દુગીઆમાં પદા થયા પછી એક દિવસ જવાનો ચાલેછે; મોટે હોશ પકડ. આ તારી ખોરત, આ તારો છોકરો, આ તારો બાળકો, ને આ તારી ચાળીશ દિવસની ખોરાક. હવે તું મોટા જીવની મેહરબાની થતાં સુધી હીયાં રહેજે. આ વાત સાંભળી મને યુરસો આવ્યો કે, લીવાનતછે આ શહેરનાં લોકો અને રીસમ ઉપર. પણ મને પેલા બુદ્ધાએ રોક્યો કે, હરગીજ એક સુખન ખોલીશ નહીં. નહીં તો તને બાળીને પાક કરશે, એવા એ નીરદય બ્રાહ્મણોછે. પછે તમામ લોકો મને તે જગે મુકી દરવાજે પાછું કુલક મારી ચાલતા થયા. મેં કમ અકલનાં લોકોના મજબૂત ઉપર અકસોસ મારી, રડવા લાગ્યો. તાપ સખત લાગવાથી માથું ફરવા લાગ્યું, ને પાણીની તીશનેગી બેનેહાયત લાગી. હું સજ્જરી પકડીને ઉડ્યો, ને એક ચશ્મો નજર આવ્યો તેમાંથી પાણી લાવી, નારતો કરીને પીધું. તે જગે ઘણું ઝવહિરાત તથા ટુટેલી પેટીઓનાં પાટીઆં પોલાં હતાં. પાટીયાંનો છાંયો કરીને વખત યુજીરવા લાગ્યો. મારી પાસેનો ખોરાક પુરો થયા બાદ, હું અકસોસમાં ખેસી, ખોદાની બંદગી કરતો હતો, એટલામાં લોકો મારી માસાલે એક બુદ્ધાને અંદર મુકી પાછા શહેર તરફ ગયા. મેં બુદ્ધાને જોઈને વીચાર્યું કે, એને મારી લાખી એનો ખોરાક હું લઈઆવું.

બાદ મેં એક લાઠી તે ઝૂઢાનાં માથાંમા મારી, તેથી માથાંના ટુકડા થયા અને તેથી મરણ પામ્યો. હું તેની ખાવાની પેટી મારા મકાન ઉપર જોતકી લાવ્યો, ને યુજરે કરવા લાગ્યો. એ રીતે મુડાંની સાથે જો આવે તેને મારી લાખી તેનો ખોરાક હું લઈ લેતો, ને તે ખાઈ મારે નીરવાહ ચલાવતો હતો. ઇતેફાક એવો બન્યો કે, એક રોજ એક ઓરત સાહેબે-જમાલ, ખુશ બેહરે અને જુઝ્માન, પોતાના ધણીની લાશ સાથે આવી. લોકો તેને મુકી ગયા બાદ મારાં મને તેનો જન લેવાને આવ્યું નહીં. મેં તેની હકીકત પુછી, ત્યારે તેણે જવાબ દીધો કે, હું આ શહેરના પાદશાહની બેટી છઠી. મારી શાદી મારા કાકાના બેટા સાથે કીધી એટલામા તે છોકરાનું મોત આવ્યું તેથી હું તેની લાશ સાથે હીયાં આવી છઠી. મેં તેને દીલારો આપ્યો, તેથી તેનો મારા ઉપર અંતકાદ ખેડો. પછે મેં તેને કલમો પડાવી નીકાલ કીધો. બંને જણાં પોતાનો વખત યુજરવા લાગ્યાં. ઓરતને હમેલ રહ્યા, ને નવ માસ પુરા થવાથી છોકરો તવલુદ થયો. તે ત્રણ વરસની ઉમ્મરનો થયો, ત્યારે મારી માથુક ખોલી કે, આપણું હજુ કેટલી સુદત આ જગે યુજરીએ વાર. હવેતો હીયાંથી નીકળવાની કાં તજવીજ કરવી જોઈએ. હું એ અંદેશામા હતો, એટલે રાત થવાથી આરામ કરીએ. મને ખાખમાં એક મરદે આવી કહ્યું કે, પેલા ચશમાઓથી નીકળવાની એક જગેછે તેમાથી નીકલી જ. હું ચાંકીને ઉઠ્યો, ને મારા કપાલાને ઉઠાડીને એ વાત કહી. પછે તે ચશમા પાસે ગયાં, ને તેનું ખુરાખ ખોદીને મોટું કીધું, અને કેટલુંક ઝવાહર થેલીમાં ભરી લઈ, હું તથા મારે કપાલી અને

છોકરો તેમાંથી બાહાર નીકળી ગયાં. એક માસ સુધી જંગલમાં મુસાફરી કરી. બુખલાગે તે વખત ધાસ ખાવામાં લાવતા હતા. ચાલતાં ચાલતાં અહીંયાં આવી પોંહોંચ્યાં છઠ્ઠાંએ. હવે મારામાં બોલવાની તાકત રહી નથી.

બોળ સોદાગર ફેહોછે કે, પાદશાહ સલામત, આ હેવાલ સાંભળી તેનાં ઉપર મને રોહમ આવી, તેથી મેં તેને મારો ભરોશોદાર કરી મારી પાસે રાખ્યો. મારી મલેકાને છોકરાં થયાં હતાં તે જીવાતાં રહ્યાં નહીં. વળી એક છોકરો પાંચ વરસની, ઉમ્મરનો થયો તે પણ યુજરી ગયો, ને તેના ગમથી મલેકા પણ યુજરી ગઈ. આ બનાવથી હું છેક નાઉમેદ થયો. પાદશાહ પાસે જારે રજા માગી ત્યારે શાહબેદરનો મરતમો પેલા જુઆનને સોંપ્યો. એટલામાં તે મુલકનો રાજા પણ બેહસ્તનશીન થયો. આ કુત્રો અને બંને બાઈઓનાં પીંજરાં લઈ મારાં વતન નેશાપુર શહેરમાં આવ્યો. આ બંને બાઈઓની ધલિત મને પોંહોંચવાથી માઈ નામ સગપરસ્ત સોદાગર પડ્યું, ને એજ સખબથી મારે બમણી જકાત સરકારમાં ભરવી પડેછે. ઇતેફાક એવો બન્યો કે, એક સોદાગર બચ્ચો નેશાપુર શહેરમાં આવી પોંહોંચ્યો. તેની સાથે મોહોબત થવાથી તેને મેં મારો વારસ કર્યો. તે તમારા શહેરના સોદાગરનો છોકરો થાયછે. તેને સાથે લઈ આપના કદમ જોવાનો ઇસતીયાક થવાથી, આપની હજુરમાં હું હાજર થયો છું. ખાદ પાદશાહ આબદબક્ષે તે છોકરાને પુછ્યું કે, તું કહ્યા સોદાગરનો છોકરોછે? તેણે આદાબ બજાવી અરજ કરી કે, પાદશાહ સલામત, હું છોકરો નથી. હું તો આપની આકસાર લોંડી છું. આપે વજુરને લાલની તકરાર બાબત એક વરસની મુદત

આપી, કેદમો રાખ્યો છે તેની હું ખેડી છઞ; ને મારા ઘરમાં કોઈ મરદ નહીં તેથી મારા બાપને છોડાવા સારૂ મરદાની લેખાસ પહેરી નેશાપુર શહેર જઈ, બોબ સોદાગરને અને કુત્રાને બા-મેહનતથી તારી હથ્થુરમાં લાવી છઞ. મોટે મેહરબાની કરી મારા બાપનો જન બક્ષ, કે તારા હકમાં દુવા કરૂં. બોબ સોદાગરે આ વાત સાંભળી હાય મારી બોલ્યો કે, ઝીરત જાતે મને છેતરીને ફસાવ્યો, અને મારા મનની મુરદ જે પાળક છોકરો કરી રાખવાની હતી તે બરબાદ ગઈ. તે વખત પાદશાએ તેને દીલાસો આપ્યો કે, હું તને એ વજીરજદી સાથે શાદી કરી આપું છઞ. ખુદા તેને ફરજદ પણ આપશે. આ વા-તથી બોબ સોદાગર ખુશ થયો. પછે પાદશાએ વજીરને કેદ-માંથી છોડીને સરપાવ આપી, વજીરાતનું કલમદાન હવાલે કરવું, ને નેક દીવસ જોઈ વજીરજદીની શાદી કરી આપી.

પાદશાહ આજ્ઞદબક્ષ ફકીરોને કેહેછે કે, ખુદાની મેહરબા-નીથી વજીરજદીને એ છોકરા જે એક છોકરી થઈ. તેમાં મોટા છોકરો હાલમાં તમામ સોદાગરનો સરદાર છે, ને ના-ધોડા છોકરો અમારી સરકારનો મુખતીયાર છે. એ ફકીરો, મેં મારો હેવાલ સમજા જાહેર કીધો. એ દુરવેશોનો હેવાલ મેં ગઈ રાતનાં સાંભળ્યો છે. હવે એ દુરવેશોનો હેવાલ સાંભળ-વાનો બાકી છે, વારતે મેહરબાની કરી તેઓએ પોનાની શર મુજસ્તનું બયાન કરવું જોઈએ. પછી મારીથી જે ખીદમત બ-જવાશે તે સરે અશમથી બજવીશ. એ ફકીરો પાદશાહની સાચું જોઈને બોલ્યા કે, હે પાદશાહ સલામત, તેં તારો હેવાલ અમારી

રૂપરૂ બયાન કરી બતાવ્યો, ને અમારી સાથે મિહોળત કીચી; વારતે હમોને સબવારછે કે, હમારી હકીકત પણ તને કહી સંભ-
જાવવી જોઈયે. તું ધ્યાન દઈ સાંભળ.

વાત ત્રીજી.

ત્રીજી કૃત્રિનો હેવાલ.

ત્રીજો દુરવેશ દુજ્જદાનું બાંધી હોશીઆરીથી ખોલે, ને કેહેવા
લાગ્યો કે, હું અજન્મ શહેરના પાદશાહનો છોકરો છઉં. મારાં
મા બાપને મારા શીવાય બીજું કુરજંદ નથી. એક રોજ હું
મારા દોરતો સાથે શીકાર કરવા ગયો. આગળ ચાલતાં એક
મેદાન સખજથી ભરેલું દીધું, ને તેમાં એક હરણ કાળા રંગનું
જેમી પીઠ ઉપર જરખત્રી ત્રુત્ર તથા પગમો સુંનાનાં
ધુંધર ધાલેલું કરતું હતું. મેં મારા રશીકોને કહ્યું કે, તમે આ
જગે ઠરી જાઓ. હું એ હરણને જીવતું પકડી લાવું છઉં.
એવું કહી મેં તેમી પાછળ ઘોડો ફેંક્યો, પણ તે હાથ આવ્યું નહીં.
નીમા શામનો વખત થયો ત્યારે લાઆર થઈ એક તીર માસ્યો,
તે તેના પાછલા પગમાં લાગ્યો. તે લંગડું લંગડું એક પાહાડ ઉપર
ચઢી ગયું. હું પણ તે જગે ગયો, અને જોઈશ તો ત્યાં એક
બાગ હતો. પાસે પાણીનું સશમું નજર આવ્યું, ત્યાં જઈ પાણી પીવા
લાગ્યો એટલામાં તે હરણ ગેબ થઈ ગયું. તે બાગમાં એક ગું-
મખજ હતો તેમાંથી કોઈ આદમી રોછે હેવો આવજા મારા
સાંભળવામાં આવ્યો. તે એવી તરેહનો હતો કે, તારા જેવા જન-

વરને તીર મારનારને ખુદા તીર મારશે, ને તે દોજગનશીન કરશે. હું તે યુમખજમાં જઈ જોઈ છૂં, તો તેમાં એક જઈ આદમીને પેલા હરણના પગમાંથી તીર કાઢતાં જોયા. મેં તેને જઈને આદાખ કર્યો, અને માફ માગી ખોલ્યો કે, એ તીર બુલધી લાગ્યો છે. તેણે કહ્યું કે, તારી બુલ થઈ હશે તો ખુદા તારી તકસીર માફ કરશે. મને તેણે ખાનું ખવાડ્યું, તે આધા ખાદ, હું થાક લાગવાને લીધે ઉંધી ગયો, એટલામાં કોઈ રેડે છે એવો આવજ સાંભળી જાગ્યો, ને જોઉં છ તો તે જગે તે ખુદો અથવા ખાનું કોઈ પણ નજર આવ્યું નહીં. હું તાજુખ થઈ ઉઠી ફરવા લાગ્યો, તો એક ખુણામાં પડેો નજર આવ્યો. તેમાં જઈ જોઉં છ તો એક તખ્ત ઉપર એક ખોરત વરસ ચઉદગી, ખુશ પોશાક પહેરેલી, પોતાના મીઠજમ ખેડી હતી, અને પેલા જઈ આદમી તેની આગળ રદન કરતો હતો. હું નજદીક ગયો અને તે ખોરતને જોતાં જ ખેડોશ થઈ પડ્યો. આ જોઈને પેલા જઈ આદમીએ મારા ચેહરા ઉપર યુલાખનું પાણી છાંટ્યું. હું હોશીઆર થયો. ખાદ પેલી નાજનીને મેં સલામ કીધી; પણ તેણે તે લીધી નહીં. મેં કહ્યું કે, એ ચેહરે-નમુન, સલામનો જવાબ નહીં આપવો, એ મજહબથી ઉલટું છે. મેં કેટલીએક તેના ચેહરાની તારીફ કરી, મગર તે ખોલી નહીં. ત્યારે મેં નજદીક જઈ તેના પગ ઉપર હાથ મુક્યો, તો તે મને પથરની મુરતી માલુમ પડી. મેં જઈ આદમીને પછડું કે, તં આ અચુંખા ભરેલું કામ શા વાસ્તે ખનાવ્યું છે તથા તું આ જંગલમાં આવી, શા વાસ્તે વસ્યો છે તેનું ખયાન મને કરી સંભળાવ.

જઈ આદમી ખોલવા લાગ્યો કે, ઇશિક શું શું ચીજ કરી શકે છે

તે વાત દુનિઆમાં જાહેર છે. અગર હું તને મારે હેવાલ કહી-
શ તો તું દુનિઆથી નીકળી જશે. મેં તેનો હેવાલ સાંભળવાને અ-
તીથે આગ્રહ કર્યો, ત્યારે તે આંખમાં આંશું લાવી કેહવા લાગ્યો
કે, માઈ નામ નેમનેશીઆ છે. હું મોટો સોદાગર હતો. મારા જો-
વામાં ઘણા મુલકો આવ્યા હતા, પણ ફરહંગના જંજીરા તરફ
ગમ્મો નોતો તેથી માઈ મન તે જોવાનું થવાથી સોદાગરોનો કા-
ફલો લઈ, ઝાજમાં સ્વાર થઈ તે તરફ ગમ્મો. કેટલીક મુદત પછી
તે શેહેરમાં જઈ પોહ્યાં, ને ત્યાં એક સ્વચ્છ જગેમાં તંબુ મારી
મુકામ કરીધો. તે શેહેર ઘણું આરાતે અને ફરશખંદી હતું, અને તેમાં
સારી સારી ઇમારતો અને બાગો બનાવેલા હતા. એક રોજ એક
ખોજો સ્વારે સાથે અમારે મુકામે આવ્યો. મેં તેને તાજુમ આપી
ખેસાડ્યો, ને પુછ્યું કે, આપને આ જગો પર તરસીફ લેવાનો શું સબબ
છે. તેણે જવાબ દીધો કે, તમો ઘણી સારી તોફારીકો લઈને આવ્યાં છો
અપર પાદશાહજીને થવાથી, તે તમને ખોલાવેછે. મેં ઉત્તર આપ્યો
કે, કાલે આવીશ. ખીજો દીવસે હું મારી સાથેના સોદાગરોને પાદશા-
હી સામાન સાથે લઈ, દરબારમાં ગયો. ખોજેશર સામે આવી, મને
પાદશાહજી પાસે લઈ ગયો. તે ખુરસી ઉપર બેઠો હતો, ને તે હેતી તો
ખુબ સુરત હતી કે, તેનું બ્યાન થઈ શકતું નથી. તેની આગળ મેં તમા-
મ ઝવેહરાત અને ઊંમદા ઊંમદા પોશાકો મુક્યા, તે તેણે પસંદ કરી
રાખ્યા. ખીજો દીવસે દામ આપવાનું ફરમાવ્યાથી હું તસલીમ બ-
નવી ચાલતો થયો. ફરમાવેલા વખતે પાછો સાહેબજી પાસે
ગયો. તેણે મને એકાંત ખોલાવી પુછ્યું કે, તને એમાં શું નફો
મળશે. મેં જવાબ દીધો કે, હું તારી તારીફ સાંભળી તારાં કા

દમ જોવાને ધનિતેજ્ઞર હતો, તે જોયાં એ મોટો અને ઘણા દીવસથી ઉમેદ રાખેલો ફાયદો ઇલાને નફો મને હાંસલ થઈ ચુકોછે. પાદ-શાહજાદી ખોલી કે, જો તું માંડે એક કામ બજાવેતો તારા માલગી જે કીંમત ઉપર નફો આપવાનો ગઈ કાલે ઇરાવ્યો છે, તે કરતાં વધારે નફો આપું. મેં કહ્યું કે, તું ફરમાવે તે કરવાને ફીદવી દીલો-જનથી હાજર છે. તેજ વખત તેણે મને નીશાંગી દાખલ એક અંચુલી, અને એક ચીટ્ટી લાખી જરબક્તનાં ખલીતામાં મુકીને આપી, ને કહ્યું કે, દીલકોશાનામના બગીચામાં કેપ્તુશરે નામ-નો દરેગો છે તેને જાહને આપ, ને જવાબ જલદીથી લઈને આવ. હું ત્યાંથી નીકળ્યો, ને એ કોસ ઉપર તે બાગ હતો ત્યાં ગયો. એક શખસ મને મળ્યો, તે હાથ પકડી મને બાગના દરવાજા આગળ લઈ ગયો. ત્યાં એક જુઆન, સુનાગી ખુરસી ઉપર પાંચો હથીયાર બાંધી બેઠો હતો. તેનું મોઢું વાઘની મી-સાલનું હતું. તેની હજુરમાં પાંચશા માણસ હથીયારબંદ બે-ઠેલાં હતાં. મેં તેની પાસે જાહને પેલી વીટી અને ચીટ્ટી આપી. તેણે કહ્યું કે, તારું મોત તને હીયાં લાવ્યું છે. ખેર, આ ચી-ટ્ટી લઈને બાગની અંદર સરેનાં ઝાડ નીચે એક પીંજરામાં એક મરદ છે તેને આપ, ને જવાબ આપે તે લઈ પાછો આવજો. મેં જાહને તે પીંજરામાં જો મરદ કેદ હતો તેને આપી. તે મારી સાથે મલેકાની બાબત ચુકતેગો કરવા લાગ્યો. બેઠલામાં એક ફોજ આવી, ને મારા ઉપર હુમલો કરી, મને ધાકેલ કીધો. બાદ મને ચારપાઈ ઉપર લાખી, એ જવાન લઈ ત્યાંયા, અને દફન કરવાની વાત કરવા લાગ્યા. મેં કહ્યું કે, હું જી-

વતો છલે તેથી મારી આપરી થયા પછી દફન કરજો; પણ મને શા વારતે માસ્ત્રો, ને એ પીંજરામાં કેદ પડનાર કોણુછે તેની હકીકત મને સંભળાવો. તેઓ બોલ્યા કે, પીંજરામાં જે શખસ છે, તે પાદશાહના ભાઈનો દીકરો છે. એનો આપ અન્વલ તખ્ત નશીન હતો. તેણે મરતી વખતે પોતાનો ભાઈ કે જે હાલ પાદશાહ છે તેને કહ્યું હતું કે, મારો છોકરો નાદાન છે, તે લાયક ઊંમરનો થયા બાદ, તેને તારી છોકરી મેહર-નીબાહ સાથે શાદી કરી, તખ્ત સોંપજો. પણ તેણે બદ દાનતથી તેમ ન કરતાં તે છોકરાને દીવાનો દરાવી કેદ કાઢો છે, અને તેના ઉપર જંગી લોકોની ચોકી મુકીછે. પાદશાએ, એ છોકરાને મારી લાખવા સારૂ ઘણા ઇલાજો કાઢ્યા; પણ એનું આયુષ લાંબુ છે, સખખ એનો એક બાલ પણ વાંકો થતો નથી. પાદશાહજીદી અને એ છોકરો બંને લાયક ઊંમરનાં થયાં છે તેથી, એક ખીજને મળવા સારૂ તરસે છે. પાદશાહજીદીએ તને એની ખખર મંગવાવા સારૂ મોકલ્યા હતા, તેથી ફોજ તારા ઉપર હુમલો કરી, તને જખમી કર્યો છે. એ છોકરાને મારી લાખવાની ઇતલા પાદશાએ વજીરને પુછવાથી તેણે મલેકાના હાથથી તેને મરાવવાની સલાહ આપી છે, તેથી છોકરાને પણ પાદશાહની રૂપરૂ લઈ ગયા. આ વાત સાંભળી મેં કહ્યું કે, મને પણ એ ખનાવ જોવા લઈ જાવો. અમો ત્રણે પાદશાહ તરફ ગયા, ને એક ગોશામી છુપી જોવા લાગ્યા, તો પાદશાહજીદી હાથમો તરવાર લઈને, પાદશાહની હજુર પીંજરામાંથી પલા છોકરાને લાવી ઉભો કર્યો હતો ત્યાં આવી; અને તે છોકરા સાથે ચાર અશમ થતાંજ તરવાર લાખી દઈ, તેને ગળે

લપટી પડી. આ બનાવથી પાદશાહ વજીર ઉપર યુરસે થયો અને બોલ્યો કે, તું મારી ફરવા કરાવા સારૂ આ ખેલ કરાવ્યો. ઐરલામાં ખોળખો, પાદશાહજીને પેલા છોકરાને ગળેથી છોડાવી, મેહલ તરફ લઈ જવા લાગ્યા, તે વખત વજીર તરવાર લઈ તેને કતલ કરવા દોડ્યો, ઐવામાં ગેબથી એક તીર આવી વજીરનાં કપાળમાં લાગ્યો, તેથી તેના બે ટુકડા થઈ ગયા. પાદશાહ ઉઠી મેહલમાં ગયો અને તે છોકરાને આદમીઓ પીંજરાંમાં બાંધી, પાછો બાગમાં લઈ ગયા.

હું ત્યાંથી પેલા બે આદમીથી જુદો પડી નીકળ્યો, ઐરલામાં તે રસ્તામાં એક શખસ મળ્યો તે મને પાદશાહજીની પાસે લઈ ગયો. તેણે મને બાહેલ જોઈ હકીમ બોલાવી, મલમ પટ્ટા કરાવ્યા. આખીશ દીવસમાં મને આરામ થયો. બાદ હું પાદશાહજીની હજીરમાં જઈ, હાજર થયો. તે વખત મને ઇનામ એકરોમ આપ્યું. તે લઈ હું રવાને થયો, અને મારી સાથેનાં કાફલામાં જઈ, સોદાગર બાહબંધોને તેઓનાં વતનમાં જવાની રજા આપી, અને મેં આ પાહાડ ઉપર મુકામ રાખી, નોકર ચાકરોને ઇનામ આપી, મને ખોરાક પોશાક આ જગે પોહોંચાડવાની તાકીદ આપી ફરપસત કર્યા. તેઓ આજ સુધી મારી ખીદમત બજાવ્યા જાહેર, અને હું આ પાહાડ ઉપર પાદશાહજીનું બાવલું બનાવી, તેની પુજા કરી, મારો વખત યુજાઈ છર્લો.

પાદશાહજીનો કેહેછે કે, આ હકીકત સાંભળી મેં ફકીરી અખતીયાર કીધી, ને ફરહંગનાં મુલકમાં જઈ, તે શહેરની ગલી યુંચીઓ તથા મલેકાના મેહલની આગુબાગુ ફરવા લાગ્યો, પણ મલેકાને

મળવાનો ઇત્તેફાક કોઈ રીતે બન્યો નહીં. એક દીવસે હું બ-
 'જરમાં ઉભો હતો. એકાએક બજારના લોકો દુકાનો બંધ કરી
 નાઠા. એટલામાં એક શખસ હથીયારબંદ વાઘની માફક ચીસ
 પાડતો અંને બાજુએ તરવાર ફેરવતો ચાલી આવ્યો, અંને
 તેની પાછળ બે બોળાઓ માથા ઉપર મખખલથી મઢેલું તા-
 ખુત લઈ ચાલતા આવ્યા. હું પણ એ લોકોની પછાડી પ-
 છાડી, બીજા લોકોએ ધણી પણ મના કસ્યા છતાં, ચાલતો
 થયો. થોડેક દુર ગયો એટલામાં એક આલીશાન મકાન આ-
 બું, તેમાં તેઓ દાખલ થતા હતા. તેઓની સાથે હું પણ
 જવા લાગ્યો. પણ પેલા ગરજના કરનાર શખસની મ્હારા ઉ-
 પર નજર પડવાથી તેણે મને તરવાર મારવાનું કીધું. મેં પણ જરા
 હીંમતથી તેને કહ્યું કે, હું મરવાનેજ આવ્યો છઉં તેથી બીલાશક
 તું મને માર. માફ ખુત તને માફ છે. મ્હારે આ શખત બોલવું
 સાંભળી તેને રૂદ્ધેમ આવી, અંને મને પુછ્યું કે, તારા ઉપર
 એવી મોટી શી આકૃત આવી છે કે, તું તારા પ્યારા જનની પણ
 જરા દરકાર કરતો નથી. મેં તેને જવાબ દીધો કે, હું ઇશિકની
 બીરકતારીમાં એવો તો ગુંથાઈ ગયો છઉં કે, મને મરવા શી-
 વાંચે બીજા કોઈ પણ રસ્તો દીરતો નથી. એટલું સાંભળી તેણે
 નાસતો કીધો, અંને મને પણ કરાવ્યો. બાદ તેણે મ્હારો હેવા-
 ન પુછવા પરથી, મેં પેલા મુઠ્ઠાની તથા હરણની, તથા મલેકાની
 પથ્થરની મુરતી કે, જે પેલા જમકિ આદમીએ બનાવી તેની પુ-
 જામાં પોતાનો વખત યુગ્મરતો હતો તે બાંધે, તથા તેના ઉપર
 યુગ્મરેલી બીજી બીનાઓ જેથી તેણે મને વાકેફ કીધો હતો તે

સમજાનું મેં બયાન કર્યું. મહારા હેવાલ સાંભળી તેણે મને દીવાસો આપી કહ્યું કે, હું તારી મુશ્કેલી હાંસોલ કરીશ. એટલું કહી મને હમામ ખાતામાં મોકલ્યો. ત્યાં ગુસલકરી, નવો પાશાક પેહરી, પાછો હું પેલા માણસ પાસે આવી બેઠો. બાદ તે જુઆન કેહવા લાગ્યો કે, પેલું તાબુત જે શાહાબદો પીંજરામાં હતો અને જે માસ્ટ્રો ગયો તેનું છે, અને હું તે શાહાબદોની દાહનો છોકરો છઉં. એ શાહાબદોને ખાન વજીરે ફરિયાદ કરી મારી લાખ્યો તે વખતે મેં તે વજીરને પણ કતલ કરી લાખ્યો, અને જેવો પાદશાહને મારી લાખવા હુમલો કરું છઉં તેવોજ તે બોલી ઉઠ્યો કે, હું બે યુનાહ છઉં. આ સાંભળી મેં તેને નામરદ બનણી છોડી દીધી. પછી તે દીવસથી દર મહીને સાંદરાતને દીવસે હું એ તાબુત બધું શહેરમાં ફરી, માતંમ કરું છઉં. એટલી વાત થયા પછી તેજ દીવસે સાંજનાં તે જુવાને પેલું તાબુત મહારે માથે મુકાવી, મને પોતાની સાથે બધું આણ્યો, અને કહ્યું કે, હું મલેકા આગળ તારી શીકારસ કરીશ, તે તું સુપકીથી બેસી સાંભળ્યા કરજે. બાદ હમા બંને પાદશાહ આગમાં ગયા. ત્યાં સંગેમરમરનો એક રાનકદાર અબુતરે હતો તે ઉપર તાબુત મુકી હું એક ઝાડની નીચે જઈ બેઠો. થોડીક વારમાં પાદશાહાબદો પોતાની સાહેલીઓ સાથે ખુબ રૈશની અનેદ બદખાથી આવીને મસનદ ઉપર બેઠી. પછી ફાતીઓ પડ્યા બાદ મહારી સાથેનો પેલો જુવાન મલેકા આગળ જઈ, અરજ કરવા લાગ્યો કે, હે મલેકા ! અજમ શહેરનો શાહાબદો તારી તારીક સાંભળી, ફરી આપતીઆર કરી, તારા દીદાર જોવા સારે

આવેલો છે; અને તપાસ કરતાં માનુંમ પોછે કે, તે તારા ઉપર ખરેખરે આશક પોલો છે. આ સાંભળી મલેકાએ પોતાની પાસે મને બોલાવવાનો હુકમ કર્યો. હું મલેકાની રૂબરૂ જઈ ઉભો રહ્યો, પણ તે મને જોઈને નહીં કંઈ બોલતાં કે ચાલતાં એકદમ મેહલમાં ચાલી ગઈ. પછી પેલા જીવાને મને કહ્યું કે, મેં તારી હકીકતથી મલેકાને વાકેફ કરી છે; માટે હવેથી તું હમેશાં સાંજનાં તેની હજીરમાં આવ્યા કરજે. ખાદ હવેનાં બંને પાછા મુકામ પર આવ્યા. ખીજે દીવસે સાંજના હું પાછો તે અવ્યુતર આગળ જઈ બેઠો. એટલામાં મલેકા પણ પોતાની એક સાહેલીને લઈને મહારી પાસે આવી. મેં તેને આદખ બજવી, કદમબોસી કીધી. ખાદ તે મહારી કોટે વળગી પડી અને મને કેહવા લાગી કે, આ ધડી ગંભીરતની જાણ અને મને આ જગેથી ખીજ શહેરમાં તાકાદે લઈ જા. મેં તેમ કરવાની તરકીબ લગાવી. ખાદ હવે બંનેએ ગુપચુપ બાગની બાહાર નીકળી રસ્તો પકડ્યો. થોડેક ચાલતાં મલેકા એટલી તો થાકી ગઈ કે, તેનામાં એક ડગલું પણ આગળ ચાલવાની શક્તિ રહી નહીં. તે મને પુછવા લાગી કે, હવે તારું ઘર કેટલું દુર છે. મેં તેને જીજ્ઞાસા જવાબ આપ્યો કે, મારા ગુલામનું મકાન નજદીક છે ત્યાં જઈ આપણે આરામથી રહીશું. આ પ્રમાણે જીજ્ઞાસા પછી હું ઘણેજ ધબરાવવા લાગ્યો. પણ એવામાં કરવું ખુદાનું કે, એકદમ એક મકાન દુરથી મારી નજરે પડ્યું. હવે મકાનની નજદીક આવી લાગ્યાં, અને જોઈએછતો તે મકાનના દરવાજાએ કુલફ મારેલું માનુંમ પડ્યું. મેં કુલફ

તોડી લાખું અને દરવાજો ખોલી હમો ખંનો મકાનમાં દાખલ થયાં. મકાનમાં જઈ જોઈએકતો શરાબ અને ખાનું તઈઆર દીકાં. તે ખાઈ પી રાતના ત્યાંજ સુઈ રહ્યાં. પછી ખામદાદમાં શાહાજીની ગેબ થવાની ખબર શહેરમાં ફેલાઈ ગઈ, અને ગલી દરગલી તેની તપાસ ખુબ થવા લાગી. શહેરના દરવાજા ઉપર ચોકી પેઢેરા ખેસાડ્યા ઐટલુંજ નહીં; પણ વળી મલેકાને શોધી લાવનારને એક હજાર અશરફી અને પીજી ધનામ આપવામાં આવશે એવી મનાદી ફેરવી. આ ઉપરથી દાખ્યા ઘેરે ઘેર તપાસ કરવા લાગી. મહારા મકાનનો દરવાજો ખુલ્લો જોઈ, એક દાઈ અંદર ધુસી આવી અને મલેકાની રૂબરૂ મકર કરવા લાગી કે, મહારી છોકરીને હમેલ છે અને તે જાણવાની તઈઆરીમાં છે. પણ મહારી પાસે કંઈ ખરચી નથી તેથી હું ઘણી સુજઈ ગઈ છું. આ મકરખાજ ઓરતનું દવા ઉપજાવે એવી તરેનું બોલવું સાંભળી, મલેકાને તેના ઉપર રહેમ આવી તેથી તેને થોડાક નાનના ટુકડા, તથા પોતાની આંગળીઓથી વીટી ઉતારી આપી, અને કહ્યું કે, આ વીટી વેચીને તારું અને તારી હમેલદાર ખેટીનું ગુજરાત કરજો. વીટી લઈ લોંડી ખાહાર નીકળી પડી, અને પોતાના મનમાં ખુશી થવા લાગી કે, મલેકાનો પત્તા નીશાણીખંદ હાથ લાગ્યોછે. પણ કુદરતી ખેજ એવો બન્યો કે, જેવી તે લોંડી ઘેરમાંથી નીકળી ખાહાર પસાર થતી હતી, તેવામાં તે મકાનનો ઘરઘણી જે કે દરવાજો કુલક મારી હરણુનો શીકાર કરવા ગયો હતો તે ઘોડેસ્વાર થયેલો શીકાર લઈ આવી પોહોંચ્યો. તે પેલી લોંડીને પોતાનાં ઘેરમાંથી નીકળતી જોઈ,

ઘણાજ રાતો પાળો થઈ ગયો, અને મોહિટા ધુરસા સાથે તેનો
 ચોટલો પકડી, તેને પાછી ધેરમાં ધસડી લઈ જઈ, એક
 ત્રાડ સાથે ઊંધી લટકાવી દીધી, જેથી થાડીવારમાં તે તરફડીઆં
 મારી મરણ પામી. બાદ તે જીવાન, જ્યાં હું અને મલેકા બેઠાં
 હતાં ત્યાં આવ્યો અને હમારા ચેહેરા જોઈને કેહવા લાગ્યો કે,
 તમોએ દરવાજો ખુલ્લો રાખ્યો એ મોહિટા નાદાનીનું કામ
 કીધું; અને બોલ્યો કે. જો આ કુટણી જીવતી જાત તો તમારા
 ઉપર મોહિટા આકૃત આવી પડત. પણ હવે તે દેહશત મીટી
 ગઈ છે. હવે ખીલાશક મરજીમાં આવે ત્યાંસુધી તમો આ
 મકાનમાં મજેહથી આરામ કરો. હું તમારો ગુલામ છઉં અને
 કોઈપણ તરેહથી તમારા ઉપર આકૃત આવવા દેનાર નથી.
 મેં આ જીવાનને મોહિટા સાબાશી આપી અને તેનું નામ
 પુઝયું. તેણે પોતાનું નામ બેહનદખાં બતાવ્યું. આ મકાનમાં
 મેં અને મલેકાએ છ માસ ઘણાજ આરામથી ગુજાર્યા.
 બાદ એક દિવસે મને કીકરમંદ જોઈ, બેહનદખાં પુઝવા લાગ્યો
 કે, તમો આટલા ગમગીન કેમ દેખાઓછો? મેં તેને જવાબ
 આપ્યો કે, મહારાં મા બાપને મળવાનો મને હશનેઆક થઈ
 આવ્યો છે. આ વાત સાંભળી બેહનદખાંએ એક ધોડા મહારે
 સાર અને એક ધોડી મલેકાને સાર અને એક ધોડો પોતાને
 વાસ્તે પણ તઈઆર કરાવ્યો. હમો બંને ધોડાપર સ્વાર
 થયાં, એટલે બેહનદખાં પણ પોતાનાં ધોડાપર સ્વાર થઈ, હમારી
 આગળ ચાલવા લાગ્યો. હમો દરવાજા આગળ આવી પોંહોઆં
 તો દરવાજો તાજું મારેલું માલુમ પડ્યું. બેહનદખાંએ તખલથી

તાનું તોડવું અને દરવાજો ખોલી દીધો. હમો દરવાજા બહાર નીકળી પડ્યાં. દરવાજા બહાર નીકળતાં બેહજનદખાંએ પોકાર મારી, નીધેબાનોને કહ્યું કે, તમારા પાદશાહને જઈ ખબર કરે કે, તમારી બેટી મલિકા મેહરેંગીબાર, અને તમારા જમાઈ શાહાબદા કામગારને બેહજનદખાં લઈને જાયછે. અગર તાકત હોય તો આવી પકડ. આનું મોહોટ્ટી બોલવું સાંભળી નીધેબાનો આંખ ચાળતા ચાળતા રાજાની પાસે જઈ, તેને મલિકાની નાહાસી જવાની ખબર આપી. પાદશાહાએ એક જંગી ફોજ હમારી પાછળ દોડાવી. આ ફોજ હમારી પાછળ નજદીક આવી પહોંચી એટલે હું અને મલિકા ધભરાવવા લાગ્યાં. બેહજનદખાંએ હમોને દીલાસો આપી, એક પુલ નીચે ઉભાં રાખ્યાં, અને પોતે ફોજની સામે થયો. તેણે ફોજમાં ધુસી જઈ, વજીર અને અમીરોનાં માથાં કાપી લાખ્યાં, અને સઘળી ફોજને તરફે કીધી. આ ખબર પાદશાહને થવાથી ખીજી ફોજ લઈ તે પોતે જતે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તે પણ શીકરત બાઈ પાછો ગયો. બેહજનદખાં હવે પાછળ કોઈ આવનાર રહ્યું નહીં એમ ધારી, હમારી પાસે આવ્યો. બાદ હમો ત્યાંથી નીકળી, મહારા બાપના મુલકની સરહદમાં સામાં દરીઆ કીનારા આગળ આવી પહોંચ્યો. મેં મહારા આવવાની ખબર મહારા બાપને મોકલી. આ ખબરથી મહારો બાપ બેહદ ખુશી થયો, અને અમીર ઉમરાવાને લઈ, મોહોટ્ટી રવારી સાથે દરીઆ કીનારે આવી, કીશતીઓની તલાશ કરવા લાગ્યો. મેં મહારા બાપને દુરથી જોઈને મહારો ઘેરો દરીઆમાં ઝાકાવ્યો અને થોડી વારમાં તેની પાસે

આવી પોહિંચ્યો. મહારા ઘોડાને દરીઆમાં પડતો જોઈ, મલે-
કાગી ઘોડી પણ કુદી પડી. થોડેક સુધી પાછળ પાછળ આ-
વીતો ખરી, પણ લગામને જરા આપકો લાગવાથી ઘોડી આ-
ગલે પગે ઉભી થઈ તેથી ઝાંધી પડી અને મલેકા સુધ્ધાં દરી-
આમાં ગરક થઈ. આ દુઃખદાયક બનાવ જોઈ, બેહુનદખાંએ
પણ પોતાનો ઘોડો દરીઆમાં ઝાકાવ્યો. પણ માઠાં ભાગ્યેજો
તે પણ વમળમાં અવટાઈ જવાથી, કુખી ગયો. મહારા બાપે
તેઓને સાર દરીઆમાં જોવા લાખાળી સારીપડે તપાસ કરાવી;
પણ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહીં. આ જોઈ હું બહુજાન ઉદાસ
થઈ ગયો. મને ખાતાનું કે પીવાનું કંઈ સુજ પડ્યું નહીં.
એવી રીતે કેટલાક દીવસ યુજાયા બાદ, નાશીપામ્મિશ થઈ, એક
દીવસે ફકીરી આપતીઆર કરી, દરીઆ કીનારા ઉપર આવી,
દરીઆમાં કુખી મરવાનો ઠરાવ કર્યો, અને તે અમલમાં લાવ-
વાની તકઆરીમાં તતપર હતો એટલામાં પાછળથી એક સ્વારે
આવી કંઈ કે, મલેકા અને બેહુનદખાં જીવતાં છે. તું નાહાક
તારો જાન ખોતો ના. અગર મરજી ખુદાની છે તો તેઓ
તને આવી મળશે. માટે ખુદાની દરબાહથી ના ઉમેદ નહીં થા.
એટલું બોલી મને રૂમ તરફ જવાનું કહ્યું અને ફરમાવ્યું કે,
તને ત્યાં ખીજા બે ફકીરો મળશે. આટલાજ કારણસર હું રૂમ ત-
રફ નીકળી આવ્યો છઉં.

એ ફકીરો! હું તમોને આવીને મળ્યો અને મહારો હેવાલ જા-
હેર કીધો. હવે મહારી ઉમેદ ક્યારે હાંસીલ થશે તે મેહરબાની
કરી ફરમાવો.

વાત ચોથી.

આથા કુકીરનો હેવાલ.

આથા કુકીર હોગીયાર થઈ ખેડો થયો, અને ખોલ્યો કે, એ કુકીરો, હવે મારો હેવાલ ધ્યાન રાખીને સાંભળો. હું ચીનના પાદશાનો છોકરો છઉં, અને સારીપડે તરખીયત થયો છઉં. મહારા ખાપ મરણ પામ્યો ત્યારે હું ધણો નહાનો હતો. મહારા ખાપ મરતી વખતે મને તેના બાહને સોંપી, તેને નસીયત કાઢી કે, આ છોકરો (એટલે હું) નાની ઊંમરનો છે, માટે જ્યારે તે લાયક ઊંમરનો થાય ત્યારે તેને તખ્ત સોંપી, તારી ખેટી રાંચ-ન-અખતીઆર સાથે એની શાદી કરી આપજો; પણ ત્યાંસુધી તું રૈયતને તથા લશકરને આરામથી રાખજો. એટલું બોલી તેણે પોતાનો જન ખુદાને સોંપ્યો, અને મહારા કાકાએ તેજ દીવસથી પાદશાહત અખતીઆર કાઢી. મહારા કાકાએ મને જનનાખનામાં રાખવાનો તથા ત્યાંથી ખીલકુલ બહાર નીકળાય નહીં એવો બંદોબસ્ત કર્યો. હું સઉ વરશની ઊંમરનો થયો ત્યાંસુધી મેં તખ્ત મળવાની તથા શાદી થવાની ઉમેદમાંને ઉમેદમાં જનનાખનામાં દીન યુગ્મરચા. મહારા ખાપની વખતનો મુખારક નામનો એક નીમક-હલાલ હજારી હતો. તે મહારા ઉપર હમેશ પ્યાર કરતો તેથી હું તેને હર વખત મળવા જતો હતો. એક દીવસ એક સહેલીએ મને કહ્યું પણ કારણ વીના બે તકસીર એક સખત તમાચો માસ્તો, તેથી હું રડતો રડતો મુખારક પાસે ગયો. તેણે મહારાં આસું લુછી લાખ્યાં,

અને મને કહ્યું કે, ચાલ હું તને તારા કાકા પાસે લઈ જાઉં, કે તે તને લાયક ઊંમરમાં આવેલો જોઈ, મખાદા તારો હક તને હવાલે કરે. આ ઉપરથી હમો પાદશાહ પાસે ગયા. પાદશાહાએ મને દલગીર જોઈ પુછ્યું કે, આને મહારી રૂમરૂમાં આવવાનો શો સખખ છે. મખારકે જવાબ દીધો કે, પાદશાહ સલામત, હમો કહ્યું અરજ કરવા આવ્યા છઈએ. પાદશાહ મનમાં સમજી ગયો. તેણે તેજ વખતે નજીમીએને ખોલાવો મંગાવી પુછ્યું કે, શાહાજાદા એટલે મહારા ખુદનાં લમનનો સુખ દીવસ મુકરર કરો. નજીમીએએ જવાબ દીધો કે, આ વરશમાં કહ્યું સમુરતાનો દીવસ આવતો નથી; માટે આવતા સાલમાં લગન કરવાનો ખંદાખરત કરવો જોઈએ. આ ઉપરથી પાદશાહાએ મને પાછો મેહલમાં લઈ જવાનું મુખારકને ફરમાવ્યું. તે મુજબ તે મને પાછો મેહલમાં લઈ ગયો. થોડા દીવસ પછી હું મુખારકને મળવા ગયો. તેણે મને જોઈને રડવા માડ્યું. મેં તેને રડતો જોઈ તેનો સખખ પુછ્યો. ત્યારે તે ખોસ્મો કે, હું તને તે દીવસે પાદશાહ પાસે લઈ ગયો તે વખતે દરખાસ્તમાં ખેડેલા અમીર ઉમરાવો તને જોઈ, ખુશ થઈ, ખોલવા લાગ્યા કે, હવે શાહાજાદો લાયક થયો છે તેથી તે હવે તખ્ત ઉપર ખેસશે એટલે આપણા ખંધાની કદર ખુજશે. આ વાત જ્યારે પાદશાહાનાં કાને પડી ત્યારે તે તેનાથી ખમી શકાઈ નહીં, અને મને એકાંત ખેલાવી ફરમાવ્યું કે, એ છોકરાને જોમ અને તેમ કોઈ પણ તજવીજથી મારી લાખ. હું પાદશાહના એવા ધાતકી વીચાર ઉપર અંદેશો કરતો હતો એટલામાં તું પણ અહીંયાં

આની પોહોંચ્યો તે જોઈ મહાઈ હહધું ભરાઈ આવ્યું તેથી રડું
 છું. પાદશાહના આ દેહશતમંદ હરાદા બાબે સાંભળી, હું ધ-
 ળોજ ધભરાવવા લાગ્યો, અને મુઆરકને બોલે માથું મુકી આ-
 નેથી બોલ્યો કે, એ નીમકહલાલ મહારા પ્યારા મુઆરક ! મને
 પાદશાહ જોઈતી નથી; પણ તું કોઈ રસ્તે પણ મહારો જન
 બચે એવી તજવીજ કર. તેણે મને દીલાસો આપી કહ્યું કે,
 હું પણ તેજ તજવીજમાં છઉં. એમ બોલી, તે મને મહારા બે-
 હરતનશીન બાવાના સુવા બેસવાના ઓરડામાં લઈ ગયો.
 તે ઓરડામાં એક પુરસી પડી હતી, તે હમોએ ઊંચકી દુર
 મુકી. તેની નીચેનું ખીછાનું ઉઠાવી, મુઆરકે તે જગા બોદી
 કાઢાદી તો, તેમાં એક બારી નજરે પડી. બારીમાંથી ડોકું બ-
 હાર કાઢીને જોઈ છઊં તો મોહોટો દરીઓ તથા તેમાં ચાર
 આલીસાન મકાન બનાવેલાં નજરે પડ્યાં. આ મકાનોના દ-
 રેક દીવાનખાનામાં દશ દશ સુનેરી રથમો હતા. આવા દરેક
 રથબને મથાળે એકે એક સુનાળી ઇંટ ગોઠવી, તે ઉપર હીરા મા-
 ળુકે જડીત એક એક વાંદરો મુકેલો હતો. મેં એવા ઓગણ-
 આળીશ થાંભલા જોયા. આળીશમો થાંભલો એથી જુદોજ હતો.
 તે અશરણીથી ભરપૂર હતો. પણ તે ઉપર વાંદરો ગોઠવેલો નો-
 હોતો. આ બધું જોઈ હું તાજુબ થયો અને મુઆરકને પુછ્યું
 કે, આ શું તીલસમાત છે. તે બોલ્યો કે, તારા બાપને જીન
 લોકોના પાદશાહ મલિકશાદક સાથે દોસ્તી હતી. તેથી તે દર વરસે
 તરેહ તરેહની અને મુલકે મુલકની સોગાત લઈ, મલિકશાદકને
 મળવા જતો હતો. તેની સાથે એક મક્કીનો રહીને આવતો

ત્યારે મલેક શાદક તેને એક વાંદરો આપતો હતો. તારો બાપ તે વાંદરાઓને આ ધાંભલા ઉપર મુકતો હતો. એ વાંદરાનાં તાબામાં હજાર દેવ ફરમાવરદાર રહેછે. પણ જ્યાંસુધી ચા-
ખીસમો વાંદરો પુરો ન થાયે ત્યાંસુધી ખચીત એ સધળા નકામા છે. ચાખીશમો વાંદરો લાવવાના વખત ઉપર તારો બાપ યુ-
જરી ગયો, તેથી તે તીલસમાત અધુરો સ્ત્રી ગયો છે, માટે ચાલ
હું તને મલેક શાદક પાસે લઈ જઈ. અગરજો તે તારા બા-
પની દોરતી ઉપર નીધાહ રાખી, તને એક બાકી રહેલો વાંદ-
રો આપેતો તેની મદદથી તારો વાજાખી હક તને સહેજમાં
મળી જાય, અને તારો જન પણ ખચે. આ વાત સાંભળી
મેં મુબારકને કહ્યું કે, મહારા જનનો કુલ મુખતીઆર તું છે.
આ ઉપરથી મુબારકે એકદમ ખજારમાં જઈ, અતર વીગેરે ત-
રેહ તરેહની સોગાત ખરીદ કરી લાવ્યો. ખીજે દીવસે મુબા-
રકે પાદશાહ પાસે જઈ કહ્યું કે, એ છોકરાને એટલે મને
જંગલમાં લઈ જઈ ડોકાણું કરી દેવો કે, તારા ઉપર બહો
આવે નહીં. આ વાત પાદશાહના મનમાં ઉતર્યાથી મુબારક
મધ રાતે મને સાથે લઈ, ઉતર દીશા તરફ ચાલ્યો. એક મ-
હિનાની મજલ થયા બાદ મુબારકે જન લોકોની ખીલકત દીઠી.
પણ તે મહારા જોવામાં આવી નહીં. પછી જ્યારે મુબારકે મારી
આંખમાં સુલેહમાંની સુરમે આંખ્યો ત્યારે મારાથી તે દેખાવા લા-
ગી. બાદ થોડેક આગળ ચાલ્યા એટલે પાદશાહ મલેકશાદકનું
દરબાર આવ્યું. હમો ખેતો દરબારમાં ગયા. ત્યાં જઈ જોઈ
એકતો પાદશાહ મલેકશાદક જડાવ તાજ ધાલીને તખ્ત ઉપર

ખીરાજો હોતો અને તેની આસપાસ દરબારમાં અમીર ઉમરા-
વો પણ બેઠેલા હતા. મેં અને મુખ્યારકે પાદશાહને સલામ કી-
ધી. તેણે મુખ્યારકને આજ્ઞાઓ અને પુછ્યું કે, તારી સાથે આ
ખીશું કોણ છે. તેણે જવાબ દીધો કે, પાદશાહ સલામત, એ ત-
મારા દોરતનો છોકરો છે. એના બાપે મરતી વખતે એના કાકાને
રાજપાટ સોંપ્યું અને ફરમાવ્યું હતું કે, એ છોકરો લાયક ઊંમરે આવે
ત્યારે તે તેને સ્વાધીન કરવું. પણ આજે જ્યારે આ છોકરો લા-
યક ઊંમરનો થયો ત્યારે એનો કાકો પોતાના બાઈની કહેલી વાત
ત્રીસરી ગયો અને એને તખ્ત સોંપતો નથી એટલુંજ નહીં;
પણ વળી એને બેથુનાહ મારી નાખવાનો કસદ કીધો. તેમણે
હું એ છોકરાને તમારી પાસે લાવ્યો છઉં. હવે તમારે એના
બાપની સાથેની દોરતનો હક બજવી, એને ચાળીશમાં વાંદરો
આપવો કે જેની મદદથી તે પોતાનો હક મેળવી શકે. આ
વાત સાંભળી પાદશાહએ ફરમાવ્યું કે, એ છોકરો હમાં એક
કામ બજાવે અને તેમ કરવામાં બદ દાનત નહીં કરે તો, એના
બાપ કરતાં એની સાથે વધારે સહકાર કરીશ; અને એનાં બાપ-
નું તખ્ત અપાવ્યા વીના હરગીજ રહીશ નહીં. મેં ઉડીને અદામ
બજવી અરજ કરી કે, હું સરે ચશમથી જે કામ ફરમાવશે તે
કામ બજાવીશ. તેજ વખત પાદશાહએ મને પોતાની પાસે બો-
લાવી, એક કાગજ ઉપર તસવીર બતાવી કહ્યું કે, એ માણસને
જ્યાં હોય ત્યાંથી પેદા કર અને એનાં નામ નીશાણુનો બરોબર
પત્તો લાગેથી, મહારી તરફના ઇશીતીયાકની અરજ કરજે. મેં તે
તસવીરવાળો કાગજ લીધો અને મુખ્યારકને સાથે લઈ જંગલ

તરફ ચાલ્યો. મુલકે મુલકે અને શહેરે શહેર તપાસ કરતાં કરતાં સાત વરસ યુજરી ગયાં; પણ તે કાગળમાં બતાવેલા નસુના જેવી ખોરતનો પત્તો કેથાં લાગ્યો નહીં. બાદ થોડી સુદતે એક શહેરમાં જઈ પહોંચ્યા. તે શહેર ઘણું ઉમદા અને આલીશાન હિમારતોથી ભરપૂર હતું. તેમાં એક હીંદુસ્થાની આંધળો ભીખ માંગતો ચાલ્યો જતો નજર આવ્યો. આ આંધળા ભીખારીને કોઈએ કંઈ આપ્યું નહીં, તે જોઈ હું તાજુ થયો. મેં મહારાખીસામાંથી એક મોહિર કાઢીને તેને આપી, તે ઉપરથી તે મને દુવા દેતો દેતો ચાલ્યો; અને શહેરની પેલી બાજુપર એક મોહોટું મકાન હતું તેમાં તે ધુસ્યો. હું પણ તેની પાછળ પાછળ ગયો, ને જોયું તો, અંદરથી તે હિમારત જગે બજગે ટુટેલી હતી. આંધળો અંદર ગયો એટલે તે હિમારતમાંથી એક આવાજ આવ્યો કે, “એ બાપ આવજ તું જલદી કેમ આવ્યો?” આંધળો બોલ્યો કે, એક સુસાફરે આપણા હાલપર મોહરબાની કરી, એક મોહર આપી, તેના હું કપડાં અને આવાનો સામાન લાવ્યો છું. વાસ્તે સારાં કપડાં સીરીને પહેર અને સાઈ ખાનું પકાવ; કેમકે આપણે ઘણી સુદતથી સાઈ ખાનું ખાવું નથી. તે સુસાફરની મતલબ આપણે જાણતા નથી, મગર આપણી દુવાથી, ખુદ તેની સુરાદ હાંસીલ કરે. મેં આવું બોલવું સાંભળી, ધ્યાન રાખી જોયું તો, ત્યાં એક ખોરત નજરે પડી. તેની સુરત મહારી પાસેની તસ્વીર સાથે મુકાબીલ કરતાં, આબેહુબ તેનાજ જેવી માલુમ પડી. હું તે જોઈ ઘણાજ ખુશી થયો. મહારી અને તે ખોરતની નજર મળી એટલે તે બોલી કે, એ મરદ બેગાના!

તન ઉપર નીલાહ નો કર. ખુદથી ડરીને ચાલ. મેં પોકાર માર્યો કે, આ મકાનના માલીકો ! મને મુસાફરને પડી રહેવાને એક જગો બતાવો. આંધળાએ મારો અવાજ ઓળખ્યો અને બોલ્યો કે, તું તારી મુસાફરી કરવાની મતલબ મને મેહરબાની કરી કેહે. મેં મલેકશાહકની વાત છુપાવી અને કહ્યું કે, હું ચીનના પાદશાહનો શાહાબદો છઉં. મેં સોદાગર પાસેથી એક તસ્વીર વેચાતી લીધી હતી, તે જોઈ મેં તે આરતને શોધી કાઢી, અને તેના દીદાર જોવાના ઇરાદામાં મહાઈ દીલ દીવાનું બની ગયું, તેથી ફકીરી અખતીઆર કરી, તેની શોધમાં સારી દુનીયા કરી વખ્યો; પણ મહારી મુરાદ હાંસીલ થઈ નહીં. હાલ ઉમેદછે કે, તમારાથી મારી ઉમેદ ખરે આવશે. આ મહાઈ બોલવું સાંભળી, આંધળો હાથ મારી બોલ્યો કે, અફમોસ કે, મહારી છોકરી સાથે નીકાહ કરવાની ગીર-કતારીમાં આ મુસાફર પડેલો છે. બાદ તે આંધળો પોતાનો હેવાલ કહેવા લાગ્યો.

આંધળો કેહેછે કે, હું આ શહેરના મોહોટા ખાનદાનનો છોકરો છઉં. મારે એક છોકરી છે. તે એવી ખુબસુરતછે કે પરી પણ તેની આગળ એક વખત ઝાંખી પડે. તેની ખુબસુરતીની વાત આ શહેરમાં અને ખીજા મુલકોમાં જાહેર થઈ. બ્યારે તે વાત આ શહેરના પાદશાહજાનના સાંભળવામાં આવી ત્યારે તે વગર જોયે મહારી છોકરી ઉપર આશક થયો, તેની ખબર પાદશાહને થવાથી તેણે મને પોતાની રૂબરૂ બોલાવી મંગાવ્યો, અને મહારી છોકરી સાથે શાહાબદાની શાદી કરવાનું કરાવ્યું. મેં તે વાત કબુલ કીધી. બાદ થોડા દીવસ પછી મોટો દમદમા

અને જલસથી શાદી પણ કીધી. પછી શાહાબદો અને મહારી
 છોકરી દુલહન પોતાનાં મકાનમાં આરામ કરવા ગયાં. થોડી
 વારમાં તે મકાનમાંથી એક મોટો પોકાર ઉઠ્યો તેથી બાહારના
 ચોકીદારો ધભરાયા. સેહેજ વારમાં જ્યારે તે શેર ખીલકુલ
 એકદમ બંધ પડ્યો, ત્યારે દરવાજો તોડી, અંદર જઈ, જોયું તો,
 શાહાબદાનું માથું કાપી લાખેલું અને છોકરી બેહોશ પડેલી હતી.
 આ વાતની પાદશાહને ખબર થતાંજ તે ત્યાં આવી પોહોંચ્યો.
 તે અને ખીજા અમીર ઉમરાવો, આ ગળ્ગ કેમ બન્યો તે ઉ-
 પર વીચાર કરવા લાગ્યા; પણ એ બનાવનો ભેદ કોઈ વરતી શ-
 ક્યું નહીં. આખરે પાદશાહએ તે છોકરીનું સીર કાપી લાખ-
 વાનું કરમાવ્યું. એવા બોલો પાદશાહનાં મોહમાંથી નીકળતાંજ
 ત્યાં પાછો મોહટો શેર ખડોર થયો. આથી પાદશાહ ધભરાઈને
 ત્યાંથી નાહાશી ગયો, અને ખીજે દીવસે હુકમ કીધો કે, એ
 છોકરીને મેહલમાંથી દુર કરો. આ ઉપરથી પાદશાહના નોકરો,
 એ છોકરીને મહારે ઘેર સુકી ગયા. મરનાર શાહાબદાનું આ-
 બીશમું વીત્યા બાદ, પાદશાહએ દરબાર કરી, સુકરર કીધું કે, મને
 તથા મહારી છોકરીને કતલ કરી, મહારાં ધરખાર જપત કરવાં.
 આ સજનો અમલ કરવાનો હુકમ કોટવાલને મળવાથી, તે
 મહારા મકાન ઉપર આવ્યો. તેણે મહારે ધર ચોતરફથી ઘેરી લઈ
 અંદર પેસવા આહુ, એટલામાં તેના ઉપર ગેબથી પથ્થરનો
 વરસાદ થયો, તેથી તે અને તમામ લશ્કર નાહાસી ગયું; અને
 પાદશાહના મેહલ ઉપર એક ગેબી અવાજ થયો કે, જો તું એ
 છોકરીને સતાવશે તો, તારો શાહાબદો શાદી કરી, જોયું કેળ પા-

મ્યો તેવું કૃપ તને પણ મળશે. પાદશાહાએ એવા બોલો સાંભળ્યા પછી, મહારા ઉપર કંઈ જીલુમ કરવો નહીં એવો ઠરાવ કીધો. એવો તીલસમાત થવાથી, શેહેરના લોકો તાવીજ તથા જંતર મંતર કરવા લાગ્યા, અને કુરાનેમજીદ બણવા લાગ્યા. એક વખત મેં એ છોકરીને સવાલ કીધો કે, તું અને તારો પાવીંદ જે મહેલમાં સુતાં હતાં તેમાં તેં શું બતાવ બનેલો જોયો તેનું બયાન કર. છોકરીએ જવાબ દીધો કે, શાહાબદો મહારી સાથે જના કરવા આવ્યો તે વખતે એક જીવાન તખત ઉપર બેસી, લશ્કર સુધ્ધાં હમારી આગળ આવ્યો, અને પોકાર મારી, શાહાબદાને કતલ કીધો, અને મહારી પાસે આવી બોલ્યો કે, એ માશુક! હવે તું ક્યાં જશે? તે જીવાનનો ચેહરો આદમીના ચેહરા જેવો હતો, પણ તેના પગ બકરાના પગ જેવા હતા. તે જોઈને હું ધભરાઈ અને બેહોશ થઈ પડી. પછી શું બીવજું તેની મને ખબર નથી. આંધળો દેહેછે કે, પાદશાહના ધુસ્સાથી મહારા દોરત આશનાએ મહારાથી દુર થયા એટલુંજ નહીં; પણ ભીખ માગવા બળે છળે તો તે પણ કોઈ આપતું નથી, અને હું અને મહારી છોકરી, આ એકાંત મકાનમાં પડી રહી, હમારા દાહાડા યુબરીએ છધયે. આવી મુસીબત કરતાં મરવું બેહતર છે. એ શાહાબદા! અગર એ છોકરી પર પરીનો સાયો નહીં હોત તો, હું એને તારી ખીદમતમાં લોડી કરી આપત. આ મહારો હેવાલ મેં તારી આગળ બયાન કીધો. માટે તું એ વાત તારા દીલમાં નો લાવ અને એ બાબતના કસ-દને દર યુબર કર.

આંધળાની વાત સાંભળી, હું ત્યાંથી રૂપસત થયો, અને સરાહ-
માં મુખારક પાસે આવી, તેને સમજાવો જી કર કહ્યો; અને વળી
કહ્યું કે, તસવીરના નમુના જેવી ઓરતનો પત્તા હાથ લાગ્યો છે.
તે ઓરત તે આંધળાની બેઠી છે. પણ તે આંધળો પોતાની
છોકરીને મહારી હરતક કરવાને કબુલ થતો નથી. બાદ, હું અને
મુખારક બાનું બાઈ, સુઈ ગયા. રાતના સુતાં સુતાં મને વીચાર
આવ્યો કે, કદાચી આપણે એ છોકરીને લઈશું તો તે મલેકશા-
દકને રજુ કરવી પડશે. આપણે હાથ કઈ એ આવવાની નથી.
આવા ખ્યાલમાં રાતતો જોમ તેમ યુજરી ગઈ. સહવાર થતાંજ, હું
ઉઠીને બજારમાં ગયો. ત્યાંથી મેવો મીઠાઈ, ઉમદા ઉમદા કાપડ-
ના તાકાઓ, વગેરે ખરીદ કરી, તે આંધળા પાસે લઈ ગયો. તે
સમજાવું જોઈ, આંધળો ઘણોજ ખુશ થયો અને બોલ્યો કે, તારા
જનને ગુકસાન ન થાય તો મહારી બેઠી તને હવાલે કરું, અને
મહારો જન પણ તારા ઉપર તસદુક કરું. મેં તેને કહ્યું કે, હું
તકલીફ લઈ, બંધા મુલક કરી, આ શહેરમાં આવ્યો છું. મેં તો
મહારા જનના હાથ ધોયા છે. મેં આ માથુકને મેળવવાની ઉમેદમાં
આજ કાલ કરતાં એક મહીનો યુજાવ્યો, એટલામાં ઇતેફાક એવો
બન્યો કે, તે આંધળો ખીમાર પડ્યો. હું તેની હકીકત હકીમ પાસે
લઈ જતો અને હકીમના ફરમાવ્યા મુજબ તેને દવાદાર કરતો. મહારી
આવી ખીદમત જોઈ, તે આંધળાએ મને કહ્યું કે, હું તને મના
કરું છું; પણ તે છતાં તું મારી છોકરીને મેળવવા વીથેની તારી જીદ
મુકતો નથી તો, હું લાચાર છું. ખેર, હું તારા ઈરાદા બાબે
મહારી છોકરીને વાકેફ કરીશ, અને તે કબુલ કરશે તો, હું તેને

ખુશી આખુશીથી, તારે હસ્તક કરીશ. આ વાત સાંભળી, મને
 ધણોજ આનંદ થયો; અને મહારા મુકામ પર આવી મેં મુખ્યારકને
 સમગ્રો હવાલ જાહેર કીધો. ખીન્ને દીવસે સહવારે જ્યારે હું પાછો
 આંધળા પાસે ગયો, ત્યારે તેણે કરમાવ્યું કે, મેં મહારી છોકરી તને
 હવાલે કરી છે. ખુદા તમારી નીધેહખાતી કરે. હું જીવું છઉં
 ત્યાંસુધી તમે ખંનો મહારી આંખ આગળ રહેા. પછી મરજીમાં
 આવે ત્યાં જાઓ. બાદ, કેટલીક મુદતે આંધળો મરણ પામ્યો.
 તેને ખીન્ને દીવસે મુખ્યારક એક ડોળી લાવ્યો. તેમાં તે નાજનીને
 ખેસાડી, સરાહમાં લઈ આવ્યા. મુખ્યારકે મને કહ્યું કે, આ અનામત
 મલેકશાદકની છે. માટે તું તારી દાનત જરા પણ બદ કરતો નહીં.
 મેં મુખ્યારકને કહ્યું કે, મલેકશાદકતો દુર છે અને મહાઈ મન સખર
 કરતું નથી. પછી મુખ્યારકે મને કેટલીક નસીહત કરવાથી, હું ચુપ
 થયો. બાદ એ સાંધણી મંગાવી. હમે તે ઉપર સવાર થઈ મલેક-
 શાદકના મુલક તરફ રવાને થયા. રસ્તામાં હમાને જીન લોકોનું
 એક લશ્કર મોહોટા મેદાનમાં આવી મળ્યું. મુખ્યારકે તેઓને પુ-
 છ્યું કે, તમે ક્યાં જાઓછો? તેઓએ જવાબ દીધો કે, પાદ-
 શાહાએ તમારી ધરિતેકખાલને સારૂ હમાને મોકલ્યા છે. બાદ તે
 સમજા કાફલા સાથે રાત દીવસ ચાલતાં ચાલતાં, થોડા દીવસમાં
 હમે મલેકશાદકના શહેરની સરહદમાં આવી પોહ્યાં. મુખ્ય-
 રક રાતના સુઈ ગયો. પછી મેં મહાઈ સીર તે નાજનીના કદમ ઉ-
 પર મુક્યું અને કહ્યું કે, મેં તારે સારૂ ધણી તસદી ઉઠાવી છે બેથી-
 તું મને જીલ્લી જતી નહીં. તે નાજની બોલી કે, હું તે જાણું છઉં
 અને મહાઈ મન પણ તારાજ ઉપર આધક છે; માટે તું પણ મને

બુલતો નહીં. આવી તરેહની એક ખીજના પ્યાર ખાખે ગોઠ-
તેગો કરતાં કરતાં, તે નાજની બેચ્ચપતીયાર રડવા લાગી; અને
થોડીવારમાં હમો ખંબોનો બદ હાલ થયો. એટલામાં મુખારક
જાગી ઉઠ્યો. તેણે હમોને આવી બદ હાલતમાં જોઈને, દીલાસો
આપી, સમજાવ્યાં કે, તમો કંઈ શીકર કરો નહીં. મહારી પાસે
એક એવી જાતનું તેલ છે કે, જે તે માથુકને બદને માલીશ
કરવાથી એવી તો બદબો નીકળશે કે, જેને લીધે, મલેકશાદક
એને નાંપસંદ કરશે; અને એ નાજનીને, તને હવાલે કરી દેશે.
મુખારકે આ પ્રમાણે દીલાસો આપ્યો તેથી રાતતો આરામમાં
ગુજરી. પણ સહવારનો પોહાર થતાંજ, જીન લોકો એક પાલ-
ખીમાં કેટલોક ઉમદા પોશાક લઈને, હમારા મુકામ પર આવ્યા.
મુખારકે પાલખી આવેલી જોઈ, પેલું બદબો ભરેલું તેલ, પરીજ-
દીને બદને લગાવી, ઉપરથી પેલો પોશાક પેહરાવી, તેને પાલખીમાં
બેસાડી. બાદ, હમો સઘળા મલેકશાદકની હજીરમાં ગયા. તેણે
મને જોઈ, સાચાશી આપી અને કહ્યું કે, તું મહારું કરજે છે.
હું તને તારા બાપની પાદશાહત અપાવી, તારું ઘણી રીતે બેહ-
તર કરીશ. એટલામાં તે નાજની પાલખીમાંથી ઉતરી, મલેક-
શાદકની રૂબરૂ આવી. તેને લગાવેલાં તેલની બદબો પાદશા-
હને આવવાથી, તેનો દમાગ ફરી ગયો; અને ત્યાંથી ઉઠી ખીજ
ઝારડામાં જઈ, હમોને બોલાવી કેહવા લાગ્યો કે, એ બદબો
સાની આવે છે. મેં તમોને અવલથી સુમના કરી હતી કે,
બદદાનત કરવી નહીં, અને તમોએ આ શું કામ બનાવ્યું છે ?
એ પ્રમાણે મોહોટા ધુસ્સાથી બોલી કહ્યું કે, હવે જુઓ તમા-

રા શા હાલ બને છે. મુબારક દેહશતનો માસ્યો, ઇબ્રરનું ના
 ખોલી, ખતાવવા લાગ્યો કે, હું તો ખોજેસરા છઉં. ત્યારે પાદ-
 શાહ મહારી તરફ ચુરકવા લાગ્યો અને ખોલ્યો કે, એ તારું કામ
 છે. પાદશાહને આવા ધુરસામાં આવેલો જોઈ, મેં મહારા જા-
 નના હાથ ધાયા, અને મુબારકની કુંબરે ખંજર ખાંધેલું હતું તે
 લઈ, પાદશાહની પીઠ ઉપર માસ્યો. તેવો તે જમીન ઉપર લોટતો
 લોટતો ગેંદની સુરત થઈ, આસમાન તરફ ચાલ્યો, અને એક લે-
 હજમાં, બકતો બકતો પાછો આવી, મને એક સખત લાત મા-
 રી, જેથી હું ચત્તો ચપાટ પડી ગયો તથા બેહોશ થઈ ગયો.
 બ્યારે પાછો હોશમાં આવ્યો, ત્યારે જોઈ છઉં તો, એક બયા-
 ખાન નજર આવ્યું. તેમાં ઝાડી શીવાયે ખાંજું કંઈ દીકું નહીં.
 હું ત્યાંથી ઉઠી, આગળ ચાલવા લાગ્યો. આગળ ચાલતાં ચાલતાં
 એક રોજ, એક પાહાડ નજર આવ્યો. મેં તે ઉપર ચઢી વીચાર
 કીધો કે, એ ઉપરથી નીચે પડી જાન ખોવો. એટલામાં એક
 સવાર આવી પોહોંચ્યો. તેણે ફરમાવ્યું કે, માણસ ઉપર આ-
 કત આવે છે તે વખત તેણે ધીરજ રાખવી જરૂર છે. હવે
 તારા નબખા દીવસ જતા રહ્યા, અને સારા દીવસ નજદીક
 આવ્યા છે; માટે તું રમ શેહેર તરફ જા; અને તારા જેવા ત્રણ
 દરદી ફકીરો ત્યાં ગયા છે તેની મુલાકાત કર. વળી ત્યાંનો
 પાદશાહ પણ તમોને આવી મળશે. આ વાત સાંભળી, હું
 ત્યાંથી નીકળી, તમો ફકીરો આગળ હાજર થયો છઉં, અને
 પાદશાહ સલામત પણ આવી મળ્યો છે. હવે આપણા પાંચોની
 મુરાદ ખુદા જલદીથી ખર લાવે.

આ ગોફતેગો થતી ઝેટલામાં, ઝેક ગુલામ પાદશાહના મેહેલ તરફથી દોડતો આવ્યો, અને પાદશાહને મુખારકખાદી આપી, કહ્યું કે, બેગમને આફતાબની મીસાલનો સાહેબનદો તવલુદ થયો છે. પાદશાહ તાજુબ થઈ, બોલ્યો કે, રાણીને હમેલ તો હતો નહીં, અને આફતાબ કયા બુર્જમાંથી પેદા થયો? ગુલામને જવાબ દીધો કે, પાદશાહાઈ ગજબમાં પડેલી ખીખી માહર, જોણે કેટલી મુદતથી ખુણો અખતીયાર કીધો હતો, તેને ખેટો થયો છે. આ વાત સાંભળી, પાદશાહ બેહદ ખુશી થયો, અને ફકીરોએ દુવા દીધી કે, એ પાદશાહ! એ સાહેબનદો તારી રૂપર જઈ થાઓ, અને એનું કદમ દુનીયામાં મુખારક રહે. પાદશાહએ અરજ કરી કે, એ તમો ફકીરોનાં કદમની ખરકત છે. બાદ, પાદશાહ તેઓની રજ લઈ, પોતાના મેહેલમાં ગયો; અને બાળકને ગોદમાં લઈ, શુકરગુજરી કરવા લાગ્યો. બાદ, પાદશાહએ તે છોકરાને લાવીને, ફકીરોનાં કદમ આગળ મુક્યો. તેઓએ તેને દુવા દીધી. બાદ, પાદશાહએ જશનની તઈયારી કીધી. તેણે ઘણી ખેરાતો કીધી, તથા અમીર ઊમરાવાને જગીરો બક્ષી; તથા લશ્કરી લોકોને પાંચ પાંચ વરશનાં સાલીઆનાં ઇનામ આપ્યું. વળી રઈયતને ત્રણ વરશની જમાં બંદી માફ કીધી. આવી સખાવતથી, તમામ શહેરમાં રંગ મચી રહ્યો હતો, ઝેટલામાં એકાએક મેહેલમાં જનાનખાનાંમાં રડારોળનો શોર ઊઠ્યો. બોજઓ બદન ઉપર ખાક લગાવતા, પાદશાહની હજુર હાજર થઈ, જાહેર કરવા લાગ્યા કે, સાહેબ-જદાને દાઈ પોતાના બોળામાં લઈ, રમાડતી બેઠી હતી તેના

દ.પર એકાએક અંધકારની મીસાલે વાદળ આવ્યું, અને તે દુર-
 ચયા પછી જોયું તો, દાઢ ખેડોશ પડી છે, અને સાહેબજીદો
 ગેબ થઈ ગયેલો છે. પાદશાહ એ વાત સાંભળી, ધણોજ તાજુબ
 થઈ ગયો, અને તમામ શહેરમાં માતંમનો શેર થવા લાગ્યો.
 એ રીતે બે દીવસ ગુજર્યા બાદ, ત્રીજે દીવસે, બામદાદમાં મેહેલ
 ઉપર સોહા વાદળનો ધેરો આવ્યો, અને તે પુરત સાફ થઈ
 ગયા બાદ જોયું તો, એક જડાવ પારણામાં હીરા અને માતીના
 દાગીના, તેમજ તેવુંજ કુડવું પેહેરી તથા પાસે જડાવ રમકડાં
 લઈ, સાહેબજીદો સુતેલો દોઠો. પાદશાહ અને બેગમ તે
 છોકરાને જોઈને ધણોજ આનંદ થયાં, અને તેને ગોદમાં લીધો.
 આખા શહેરમાં પાછો ખુશાલીનો પોકાર ઉઠી રહ્યો. બાદ પાદ-
 શાહએ તાબડોતોબ એક મેહેલ તઈયાર કરાવી, તેમાં પેલી ફકીરોને
 આબાદ કીધા. પાદશાહ દરબારના કામથી ફારેગ થઈ, હંમેશ
 તે ફકીરોની ખીદમતમાં જતો હતો. હરેક ચાંદરાતની પેહેલી
 જીભરાતને દીવસે સાહેબજીદો ગેબ થતો અને ત્રીજે દીવસે તરેહ
 તહેહની તોફારીક સાથે પાછો આવતો. આ રીતે સાત વરસ
 ગુજર્યાં બાદ, શાહજીદાની માલગીરી આવી. તે દીવસે પાદશાહએ
 ફકીરોને પુછ્યું કે, એ શાહજીદાને લઈ જવાનો અને મુકી
 જવાનો ભેદ કઈ સમજાતો નથી. ફકીરોએ કહ્યું કે, એના પારણા
 માં એક ચીઠ્ઠી લખી મુકો, અને તેમાં લખો કે, “મહારી મળવા
 ની આરજી મોહોબતની રાહ પુરી પાડશે તો મોહટી મેહરબાની
 થશે.” પાદશાહએ ફકીરોના કહ્યા મુજબ અમલ કીધો. દ-
 સ્ટુર મુજબ સાહેબજીદો ગેબ થઈ ગયો. તેજ દીવસે પાદશાહ

આજ્ઞદબક્ષ ફકીરો પાસે ખેડો હતો તેવામાં, ત્યાં ઉપરથી એકાએક એક રક્ષો ખીલાનાં ઉપર પડ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે, હમો પણ તમોને જોવાને મુશતાક છઠ્ઠાએ; વાસ્તે તખ્ત મોકલ્યું છે તે ઉપર સ્વાર થઈ આવવું. પાદશાહ આજ્ઞદબક્ષ ચારે દરવેશોને પોતાની સાથે લઈ, તખ્ત ઉપર સ્વાર થયો. બાદ તે તખ્ત હવામાં ચાલ્યું. થોડી વારમાં એક મકાનમાં પોહ્યા. ત્યાં સમ્રાજો અસખાખ તઢિયાર દીઠો; પણ કોઈ ખીજું નજર આવ્યું નહીં. જ્યારે પાંચોની આંખમાં સુલેમાની સુરમો આંખો અને આંખમાંથી બે બુંદ આંસુનાં નીકળ્યાં, ત્યારે પરીએ સામાં ઈશિતકખાલને આવતી નજર આવી. આગળ જતાં દરબાર આવ્યું. ત્યાં જરૂરી તખ્ત ઉપર શાહરખનો ખેડો શાહખાલ ખેડો હતો, અને તેની આજુ બાજુએ પરીએ તથા જીનો કરીનાસર ઉભેલા હતા. મોહમાં આગળ આજ્ઞદબક્ષનો છોકરો ખખતીયાર, પરીબદી છોકરી સાથે, ખેલ કરતો હતો. આજ્ઞદબક્ષને જોઈ, શાહખાલ તખ્ત ઉપરથી ઉતરી, સામો આવ્યો, અને ખગલગીરી કરી, તખ્ત ઉપર પોતાની પાસે ખેસાડ્યો. સારો દીવસ રંગ રાગમાં અને તરૈહ તરૈહની રમત ગમતમાં ગુજર્યો. ખીજે દીવસે જ્યારે ખંને પાદશાહ પાછા એકઠા થયા, ત્યારે શાહેખાલે આજ્ઞદબક્ષને પૂછ્યું કે, આ ફકીરોને સા વાસ્તે સાથે લાવ્યો છે. આ ઉપરથી પાદશાહ આજ્ઞદબક્ષે ચારે દરવેશની હકીકત ખોલીને કહી; અને તેઓની મુરાદને પોહ્યાડવાની શીકારસ કીધી. તેજ વખતે પાદશાહ શાહેખાલે, મોહટા મોહટા જીનો જોજો જગે સરદારી કરતા હતા, તેઓના ઉપર

તે તે જગે, ફરમાનો લખ્યાં કે, તમારી પાસે આદમ જાદ, મરદ તથા
 ઓરત હોય તે, લઈને હમારી હજીર હાજર થવું. અગર કોઈ
 છુપાવશે અને હાજર નહીં થશે તો, તે સજાને પોહિંચશે. આ
 ફરમાનો લઈ, દેવો ચારે દીશા તરફ રવાને થયા. શાહાબાલ આ-
 જાદખત સાથે વાત કરતો કરતો, ફકીરોની સામાં જોઈ બોલ્યો કે,
 મને હકતાલા છોકરો ધ્યા છોકરી આપેતો, આદમજાદ પાદશાહને
 ત્યાં તેની શાદી કરું એવી મનમાં ધિછા હતી, તેવામાં છોકરી ત-
 વલુદ થઈ. ત્યારે મેં પરીઓને ફરમાવ્યું કે, આદમજાદ પાદશાહ-
 ઓમાં કોઈને છોકરો પેદા થયો હોયતો, બેમાલુમ લઈ આવો.
 તેઓ આ શાહાબાલને લઈ આવ્યા. મહારો પ્યાર એના ઉપર
 એટલોછે કે, એક પલક પણ મહારી આંખ આગળથી તેને દુર
 નહીં કરું. પણ એમ કરવાથી એનાં માખાપનો શું હાલ થશે
 તે ઉપર વીચાર કરી, મહીનામાં એકજ દીવસ, એક પલકમાં
 મહારી પાસે બોલાવું છજી, અને એકજ દીવસ રાખી, પાછો
 મોકલી દઈ છજી. હવેતો એ પાદશાહ આજાદખત! તારો સાથે
 મોહોખત થઈ, તેથી મહારી છોકરીની કદખુદાઈ તારા છોકરા સાથે
 કરીશ. આજાદખત બોલ્યો કે, એ ફરજંદ તમારું છે. તમારી
 મરજીમાં આવે તેમ કરો. આ રીતે ખુશીમાં દીન દશ પાંચ યુજસ્વા.
 તે દરમીઆનમાં યુલેસ્તાને એરમનાં ડોહિરતાનનાં તથા જંજીરાના પા-
 દશાઓ બોલાવ્યા હતા તે હાજર થયા. અબલ પાદશાહએ મલિક-
 શાદકને ફરમાવ્યું કે, તારી પાસે આદમજાદ હોય તેને હાજર કર.
 તેણે તેજ વખત પેલી ઓરત યુલેઆજરને રજી કીધી; અને
 એમાનના પાદશાહ પાસે જીનગી શાહાબાલ કે જેને સાર મુલકે

નીમફાજનો શાહાજદો, ગાય ઉપર બેસી, દીવાનાગી માફક કરતો હતો તેને આજીજીની સાથે, હાજર કીધી. દરીયાના પાદશાહ કુલજીએ હાથ બાંધી અરજ કરી કે, પાદશાહ સલામત, કાતેફાક એવો બન્યો કે, મહારી સ્વારી શીકાર અને સેર કરવા નીકળી હતી તે વખતે, શાહાજદો દરીઆમાં ઘોડો લાખી, પોતાના બાપ પાસે ગયો; અને પાછળથી શાહાજદો ઘોડો ઉપર બેસી, જતી હતી, તેની મારી નજર તેના ઉપર પડવાથી, મેં તેને બોલાવી મંગાવી; તથા બેહજદખાં પણ, દરીયામાં ઘોડો ઉપર જતો હતો તેને પણ તેની બાહાદુરી ઉપરથી બોલાવી મંગાવ્યો. તેઓ બંને હાજર છે. બાદ સુલતાને શામગી શાહાજદોની તપાસ કરતાં, તે આવેલી માલુમ પડી નહીં, તથા તેને લઈ જનાર મુસલમન કોહિકાફમાં જાડ્યો, એક જુદો કીલો બાંધી રહ્યો હતો તે પોતાની મગરૂરીથી હાજર થયો નોહતો. તેને સાડ શાહેબાલે એક મોહરી ફોજ મોકલી, તેનાં મકાન જમીનદોસ્ત કરાવો, તથા માલ અસબાબ લુટાવી દઈ, પોતાની હજુર પકડી મંગાવ્યો, તોપણ તેણે મગરૂરીથી જવાબ દીધો અને શાહાજદોનો પત્તો બતાવ્યો નહીં. મલેક શાહેબાલે ધુસ્સે થઈ, તેના હાથ પગના પુરબે પુરજ કરવાનું અને કોહિકાફમાં જઈ, શાહાજદોને શાધી લાવવાનું કરમાવ્યું. તે મુજબ અમલ કરી, શાહાજદોને જીવ લોડોએ હાજર કીધી. કફીરો, એવો વાજખી ઇનસાફ જોઈને, અતીથે ખુશ થઈ, દુવા દીધી. બાદ, મલેક શાહેબાલે કફીરોને અને શાહાજદોએ પાદશાહ પાશાક પેહરાની, શાદો તી તહઆરી કીધી. નેક સાયત અને નેક દોન જોઈ, મલેક શાહેબાલે,

પોતાની શાહજાદી રોશન અપ્પતીયારની શાદી શાહજાદા અ-
પ્પતીઆર સાથે કીધી. એમન શેહેરના ખોજ સોદાગરના
છોકરાનાં લગન દમેશકની શાહજાદી સાથે કીધાં. મુલકે
ફારસના શાહજાદાના નીકાહ અસરાની શાહજાદી સાથે કીધાં.
અજમના શાહજાદાની કદખુદાઈ ફરંગની મલેકા સાથે કીધી.
નીમરોજના પાદશાહની બેટી બેહજાદખાનને આપી, અને
શાહજાદા મેહેરોજને જીનની શાહજાદી તથા પેલા આંધળા
મરદની બેટી જે મલેકશાદક પાસે હતી તેને ચીનના શાહ-
જાદાને હવાલે કીધી. આ રીતે મલેક શાહાબાલે બંધાને
પોત પોતાની મુરાદને પોંહોંચાડ્યા. ચાળીશ રોજ સુધી શેહેર-
માં મેહોટાં મેહોટાં જશનો કીધાં, અને બંધા એશો અશરતમાં
રહ્યા. બાદ, મલેક શાહાબાલે તમામ શાહજાદાઓને ઇનામ એક-
રામ આપી, તેઓને, પોત પોતાને મુલક પોંહોંચાડ્યા. તેઓ પોત
પોતાનાં વતનમાં જઈ, પાદશાહત કરવા લાગ્યા. ખોજ સોદાગરના
છોકરાને બપ્પક્ષી અને બેહજાદખાને અમીર બનાવી, મલેકે તે-
ઓને પોતાની હજુરમાં જીવતાં સુધી રાખ્યાં.

નાહર ખખર.

નીચે લખેલી ચોપડીઓ વેચાતી મળશે.

મુંબઈ. — બાહારકોટ કાલકાદિવીના રસ્તા ઉપર શેઠ હર્ષશંકર દામોદર બ્રહ્મસેલરની કુંપની, ડાકતર ખીરજીરામ દલ પતરામનાં દવાખાનાંની પાશે રેહનાર હંચિરલાલ હીરાલાલ પાશેથી મળશે.

સુરત. — ગોપીપરામાં મેહતા ચીમનલાલ રતનલાલ, હાકો-રદાસ ચાકેરરામ, તથા શેઠ કીકાભાઈ પરબુદાસ યુજ-રાતર્માત્રનાં અધીપતી પાશેથી મળશે.

ગ્રંથનાં નામ.

	૩૦ આ.
૧ ચાર દરપેશનો કીંગસો	૧ - ૦
૨ મુંબઈનો ભામીઓ	૧ - ૦
૩ સર્વ ઉપયોગી સૂચના	૦ - ૮
૪ લાર્ડ ક્લાઈવ	૧ - ૦

